

politički
ZATVORENIK

GODINA XVII. - LISTOPAD 2007. CIJENA 15 KN

BROJ

187

**Tko je bio dr. Ivo Frank? * Zašto Ustavni sud
nikad nije odlučio o Ustavnom zakonu o suradnji
s MKSJ? * Je li hrvatska ljevica na ljevici, ili
na Istoku * Dokumenti, sjećanja, svjedočenja**

politički ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovičeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja preplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code VBCRHR22 kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list ureduje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

www.hdpz.htnet.hr

KAKO U EUROPУ ?

Za sve nove članice Europske unije tijekom pristupnih pregovora postavljaju se određeni uvjeti koje treba zadovoljiti, kako bi zemlja ulaskom u zajednicu mogla relativno bezbolno funkcionirati, što je sasvim normalni postupak. No, Hrvatskoj se na tom putu ne postavljaju uvjeti, već ucjene - a to je bitna razlika.

Počelo je s Gotovinom, da bi pregovori mogli uopće početi. Svi znamo njegovu «krivnju»: tijekom operacije OLUJA vodio je hrvatske postrojbe u pobjedi nad agresorom od Knina do Banja Luke. To je bio posljednji čavao u lijes «slavne» JNA i četničkih horđi koji su ju pratili od njena postanka. Ali to je bio definitivni i smrtni udarac bivšoj Jugoslaviji, i to je najveća krivnja Ante Gotovine, a preko njega i Hrvatske, zbog čega smo razapeti već punih šesnaest godina. Samo naivni su vjerovali, da će uhićenjem Gotovine prestati izmišljanje razloga, zašto smo nepodobni za europsko društvo.

U međuvremenu je objavljen čitav niz uvjeta - pravosuđe, korupcija, manjine - koje bi mogli razumjeti, ali niti to ako se uspoređujemo s nekim koji su već postali članovi EU.

Stanje u pravosuđu doista je opravdani prigovor bez ikakve rezerve. Korupcija - prigovor bi bio absolutno u redu, da se u lancu ne pojavljuju oni koji nas prozivaju. Naime, oni korumpiraju, a mi smo korumpirani, dakle radi se o podijeljenoj krivnji. Odnos prema manjinama - taj uvjet nismo u stanju zadovoljiti tako dugo dok Savo Štrbac ne dobije građevnu dozvolu za svoju vilu na Pantovčaku i posao predsjednika HHO-a. Sada opet slijedi ucjena koja se zove ZERP, najave su iz Rima, Ljubljane i Bruxellesa, da bi to moglo zaustaviti daljnje pregovore, dok su sve hrvatske relevantne snage najavile da će ga sprovesti s 1. siječnjem 2008. Tko god došao na vlast nakon predstojećih izbora, mislim da ne će održati riječ.

Hrvatska se neprekidno kažnjava za raspad Jugoslavije i u tom procesu doista bi se moglo dogoditi da bude prometnuta iz žrtve u krivca.

Naša krivnja jest, što do dana današnjega nismo osnovali instituciju koja bi se, primjenjujući znanstvene metode, bavila stradanjem Hrvata u 20. stoljeću. Da imamo takvo tijelo, bili bismo u svakom trenutku spremni argumentirano parirati mitovima i falsifikatima spremanim u «belosvetskim» kuhinjama od Beograda do Londona. Ovako, Vlada reagira prigodnim priopćenjima ili ad hoc komisijom, Sabor ekshibicionističkim raspravama bez ikakve težine i značenja, a narod krunicom i molitvama.

Svi narodi u Europi, a osobito oni koji su, osim pod nacizmom i fašizmom, dio 20. stoljeća proživjeli pod komunizmom, imaju takve institucije koje servisiraju svoje državno vodstvo vjerodostojnim podacima i stajalištima za svoj narod. Hrvati, koji su samostalnost i slobodu stekli na najteži način, uz najveće žrtve od bilo kojeg naroda u Europi, nemaju takve institucije.

Kada smo prošle godine predlagali osnivanje Zaklade za istraživanje stradanja hrvatskog naroda, naša inicijativa je odbijena zbog nedostatka finansijskih sredstava (Sabor), te zbog tobožnjeg pokušaja rehabilitacije poraženih snaga u II. svjetskom ratu (Vlada). Još uvjek nije kasno!

*Alfred OBRANIĆ,
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika*

TREBA LI OTPISATI "MALE STRANKE"?

Na svakom se koraku ovih dana mogu čuti žalopijke, prema kojima ljudi žele izići na izbore i glasovati, ali zapravo ne nalaze stranku koja odgovara njihovim očekivanjima.

Sanaderova Hrvatska demokratska zajednica nije ispunila praktično ni jedno od onih obećanja na kojima je u studenome 2003. dobila izbore. Naprotiv, mnogi od onih koji su tada glasovali za nju, osjećaju se prevarenima, jer vodstvo HDZ-a u odnosima s tzv. međunarodnom zajednicom nerijetko postupa i servilnije od Račanove koalicijske vlade, gospodarski su problemi ostali jednak teški kao i prije, zaduženost doseže zastrašujuće vrhoglavne iznose, stvorene su dodatne barijere prema Hrvatima u Bosni i Hercegovini, unutar Republike Hrvatske željeznom se čizmom gaze svi pokušaji koji ne bi bili po éudi Sanaderu i njegovim koalicijskim partnerima poput Voje Stanimirovića, pogoršani su odnosi vlade i katoličke hijerarhije, zakonodavna rješenja u svezi s po-bačajem ili radom nedjeljom ostali su netaknuti, a Sanaderu – očito s razlogom – zdušno plješcu i kao mudroga ga i dalekovidnog političara slave oni krugovi i oni mediji, koji su uporno stigmatizirali njegova predšasnika na čelu stranke, dr. Franju Tuđmana, a ni prema osamostaljenju Hrvatske nisu pokazivali prevelika entuzijazma.

Koji su, pak, stvarni dosezi današnje Hrvatske stranke prava, također se dade iščitati iz Đapićevih istupa u studenome i prosincu 2003., kad je – u nadi da će Sanader održati predizborni obećanje i priupustiti ga u izvršnu vlast – otvoreno pokazivao spremnost na krupne ustupke i strateško odstupanje od ranijih programatskih i verbalno zastupanih stajališta. Đapićeva nepotistička i kratkovidna personalna politika te afere koje stranku potresaju u istočnoj Hrvatskoj, pokazuju da je stranka pod vodstvom sadašnjega predsjednika prešla zenit i da će ubuduće, ako hoće ostati relevantan čimbenik na hrvatskoj političkoj pozornici, morati raskrstiti s parazitiranjem na pogreškama, propustima i nedosljednostima HDZ-a, te će se morati vratiti izvoristima i u budućnost krenuti s novim programom i - novim ljudima.

Tradicionalna oporbenjačka logika, izražena sintagmom «što gore – to bolje», u vlastitoj bi nacionalnoj državi moralna biti prokazana kao defetištička i neplodna. U konkretnoj bi situaciji ona značila zapravo nelogičnu i amoralnu potporu Zoranu Milanoviću koji će – što zbog predsjedničkih ovlasti Stipe Mesića, a što zbog realnog omjera snaga – bude li formirao vladu, to biti u stanju učiniti samo u koaliciji s Hrvatskom narodnom strankom. Milanovićevu neodmjerno koketiranje s jugoslavenskom i komunističkom baštinom vlastite stranke pokazuju da novi predsjednik Socijaldemokratske partije nema one komplekse i hipoteke, koje je u svakom trenutku na svojim plećima osjećao Ivica Račan. Drugim riječima, Milanović bi se puno lakše od Račana odlučio na snažnije regionalno povezivanje, a kako bi važan udio u takvoj budućoj vlasti imao HNS Vesne Pusić, to bi moglo značiti i stvaranje institucionalnih balkanskih i/ili jugoistočnoeropskih okvira s nesagledivim posljedicama, budući da je predsjednica HNS ponešto reterirala u svojoj istočnoj orientaciji, pa umjesto nekadašnje izgradnje spona od Jadrana do Vladivostoka, sada zagovara samo savez od Sutle do Gruzije.

Koalicija Hrvatske seljačke stranke, Hrvatske socijalno-liberalne stranke i regionalnih strančica u političkoj i ideoškoj polarizaciji u Hrvatskoj ne znači, nažalost, ništa, pa se može očekivati da će se sva njihova uloga svesti na pravodobno puzanje pod šator pobednika. Zanimljivo je da se i iz HDZ-a i iz HSP-a (jednako kao iz snažnijih stranaka ljevice) uporno govori, kako bi glasove koje bi birači dali tzv. malim strankama zapravo bili «izgubljeni» ili bi se njima, štoviše, okoristio suprotstavljeni blok stranaka. Za veliku većinu od ukupno 101 registrirane stranke u Hrvatskoj to nesumnjivo vrijedi. No, među tzv. malim strankama ima onih, koji ustrajno brane svoj program i svih ovih burnih godina ne pristaju ni na kakve kompromise koji bi ugrozili njihov moralni i politički integritet. Nije li vrijeme da te stranke dožive nagradu, koja će ujedno «velikima» biti rječita poruka? Zar primjer Hrvatske stranke umirovljenika ne pokazuje, da ne postoje unaprijed izgubljene bitke i nemogući uspjesi?

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

USUSRET NAŠIM
DEMOKRATSkim IZBORIMA 3

Dr. Vjekoslav Božo JARAK

PROTUUSTAVNE PROVOKACIJE U
PRIMORJU: IMAMO LI DVije
DRŽAVE U JEDNOJ?! 6

Ferdo ŠARIĆ

USTAVNI JE SUD PROPUSTIO
OCIJENITI USTAVNOST USTAVNOG
ZAKONA O SURADNJI S MKSJ U
HAAGU! 8

Ivan GABELICA

«DALMATINA» - DA ILI NE? 13

Dr. Marijan ČUVALO

JOŠ O PARTIZANSKOM ZLOČINU U
KLOŠTRU U KANIŽI KOD GOSPIĆA
(I.) 16

Ivan VUKIĆ

PRIČA JEDNOG DRAGOVOLJCA
(VII.) 18

Dr. Marijan ČUVALO

RATNE I PORATNE ŽRTVE U
SELIMA ISLAM GRČKI, ISLAM
LATINSKI I RUPALJ (ZADARSKA
ŽUPANIJA) 19

Prof. Bruno ZORIĆ

TKO JE BIO IVO FRANK? 20

Dr. sc. Stjepan MATKOVIĆ

JURE NIŽIĆ: SJEĆANJE NA
BLEIBURG I KRIŽNI PUT 37

o. dr. Vjekoslav LASIĆ, OP

LIKVIDACIJE OD ISTRE
DO OTOKA JAKLJANA 40

Dr. Augustin FRANIĆ

IN THIS ISSUE 47

IN DIESEM HEFT 48

ZVONI LI ZVONO ANTI ĐAPIĆU?

Činjenica da se **Tonći Tadić**, po svemu sudeći, pojavljuje na čelu neovisnih lista u južnoj Hrvatskoj, nesumnjivo će potaknuti rasprave o tome, potvrđuje li okolnost da su on i **Miroslav Rožić** napustili Hrvatsku stranku prava neposredno uoči izbora, postojanje smišljenog plana protiv tzv. desnice u Hrvatskoj. Tadić bi na čelu neovisnih lista mogao na predstojećim izborima uzeti solidan dio birača, i tako HSP u tom dijelu Hrvatske ostaviti kratkih rukava, posve nalik situaciji na istoku Hrvatske, gdje će se potencijalno pravaško biračko tijelo podijeliti između HSP-a, HDZ-a i **Glavaševa** HDSSB-a, s kojim je Hrvatska stranka prava – nakon napete suradnje u osječkoj gradskoj i županijskoj vlasti – na ratnoj nozi.

Objektivni razlozi, ako ih i ima, ne mogu utjecati na katastrofalnu ocjenu Đapićeve politike. Njezin otklon od pravaštva vidljiv je i na ideološkoj i na personalnoj razini. Promicanjem nepravaških pridošlica, koji s pravaštvom imaju malo veze (Tadić, Rožić), ili je uopće nemaju (**S. Letica** i savjetnik **dr. M. Granić**), na najutjecajnija mesta u Saboru i u stranci nauštrb pouzdanih višegodišnjih pristaša pravaške misli, prvak HSP-a je poka-

zao krakovidnost vrijednu divljenja. Njom je izgubio znatan broj prirodnih pristaša, a da na drugoj strani nije stekao (niti je mogao steći) nikoga. Pokušaj da to vrludanje stranputicama kompenzira ridikuloznim poslušnicima poput **Pere Kovačevića**, bio je osuđen na neuspjeh. Kovačević sa Starčevićem ima jednako veze koliko i s Konfucijem. No, sve je to bila cijena Đapićeva grčevita pokušaja da se dokopa vlasti (i onoga što ona u Hrvatskoj «u naturi» znači). U skladu s tim je, u vrijeme kad se je **Sanader** krajem 2003. trudio formirati vladu bez sudjelovanja HSP-a, Đapić izjavljivao i ono, za što je znao da se u Haagu i u Bruxellesu rado sluša, pokazujući tako na koji zapravo način shvaća **Antu Starčevića**. No, svi su izgledi da se jesala neće dokopati ni nakon predstojećih izbora, bez obzira ne sve postizborne kombinacije. Serija neuspjeha koje HSP doživljava u posljednje vrijeme, neminovna su posljedica načina na koji Đapić vodi stranku. Ostaje samo vidjeti, dokad će HSP biti zarobljenik svoga «doživotnog» predsjednika... (**M. H.**)

BIČEM PROTIV CRKVE!

Reakcija **Vladimira Šeksa Alekšan-drova**, predsjednika Hrvatskog sabora i

Glas Koncila BROJ 41

Propusti Hrvatskoga sabora

Ovaj tjedan završava radom peti saziv Hrvatskoga sabora, a budući da je po slavi Ustava Sabor najavio tijelo državne vlasti u Republici Hrvatskoj, opravdano bi bilo očekivati brojne seriozne javne osvrte, komentare, više ili manje stručne analize o djelovanju odnosno uspjesima i neuspjesima toga eminentnog političkog tijela. Naime, u zemlji koja se kao današnja Hrvatska suočava s tako brojnim i iznimno velikim izazovima, a prema kojima biti i obvezujući politici i zakonodavni stav rauzima potrošiti na tijelo, takvi osvrti i analizi kako su potrebni jer bi mogli poslužiti ne samo kao svojverna inventura jednoga zastupničkog mandata nego i kao podstjenik za ono što bi ubuduće trebalo da priču učiniti.

Poprušne prilike u suvremeno doba često znače gubitak koji je kasnije vrio teško nadoknaditi i za nadoknadivanje kojeg je potrebno puno više vremena i drugih naporja, a često je propušteno i nemoguće nadoknaditi. Kad bismo u suvremenom hrvatskom društву bili dovoljno optimistični i svijesti svoje odgovornosti, onda bi sadašnji trenutak zavjetnika mandata petoga saborskog sastava, bio vrio pogodan za organiziranje ne samo stručnih nego i znanstvenih skupova o pojedinim područjima društvenoga života, o sadašnjem stanju, eventualnim naprncima ili propuslima, da bi se bolje utvrdili prioriteti za predočajni mandat. Take skupove mogli bi sazvati svi oni u hrvatskom društvu koji su po svojem poslanju i djelovanju nestrašni ili nadstrašni a da su istodobno zainteresirani za stvarno opće dobre hrvatske naracije, a u prvoruc trebale bi biti institucija predsjednika države, stručni i znanstveni instituti, sveučilišta, civilne udruge građana i udruge vjernika... Taki skupovi ne bi omogućili samo puno objektivnije utvrdjivanje hrvatske stvarnosti u ovom povijesnom času na određenom području društvenog života nego bi i uspiješno raskrivali brojne manipulacije, obmane, konstrukcije i prisrane interpretacije kojima su skloni osobito mnogi političari, političke stranke, kao i najradikalitije interesne skupine i ključni ljudi u medijima. Razumije se da bi takvi skupovi pomogli da se birači što ispravnije informiraju, a znatno bi suzili manevarski prostor za sve oblike politikantstva od onoga kojim se služe političari u predizbornim kampanjama do medijskoga.

Premda su u svakom parlamentu onaj odlučujući, presudni ton daje većinska koalicija ili naprosto većina, o kojoj onda ovise (ne)jednost nekoga parlamentarnog razvija, ipak je parlament jedinstven forum istine, odraz stvarnoga stanja u nekoj državi i nekom društву: ta zastupnici su upravo zbog toga zaštićeni imunitetom! Tako je i Hrvatski savez jedinstven prostor u kojem bi morale doći do riječi i javnosti istine o stvarnim problemima hrvatskoga građana, o nedopustivim propustima odgovornih, o pojedinim

Peti saziv Hrvatskoga sabora trpio je manjak unutarnje slobode, hrabrosti i vjernosti savjesti i istodobno tolerirao višak stra-načke poslušnosti i moralno-političke podobnosti.

jednoga od prvaka Hrvatske demokratske zajednice, na nedavni komentar *Glasa Koncila*, rječito pokazuje nervozu vladajuće Partije uoči predstojećih izbora. Glavni je urednik vodećega crkvenoga glasila u Hrvata u broju 41 (1738)/48 od 14. listopada 2007., predbacio Hrvatsko-mu saboru da je propustio donijeti neke od zakona koje su Katolička crkva i kato-lička većina u Hrvatskoj imale pravo očekivati, a koji bi bili na korist i nekatoli-cima (kao što je zabrana rada nedjeljom, ukidanje liberalno-komunističkih propisa o pobaćaju i sl.). Na to je V. A. Šeks od-vratio da je posrijedi «bijedan napad» i da se «nitko još nikad nije na takav način ob-rušio na Hrvatski sabor».

Nije čika Vlada zaboravio, da je taj Sabor doživio teške napadaje, da je 1918. faktično raspušten i da se do 1942. nikad nije sastao, i da je od 1945. do 1989./90. služio uglavnom legalizaciji okupacije Hrvatske i kao pokrivalo za jugoslavenski boljševički teror nad Hrvatima. A ipak tvrdi kako Sabor nikad nitko nije napao poput **Ivana Miklenića**. Dakako, ne bi V. A. Šeksu bio Miklenić važan, da je nastupio samo kao Miklenić.

Šeks je pravilno procijenio kako iz Mikleničeva komentara progovara crkvena hijerarhija, a da tako misli i šutljiva hrvatska većina, koja – ukoliko uopće podupire HDZ – to čini u strahu od pobjede **Milanovića** i **Vesne Pusić**, procjenjujući da Milanović ne će imati

Račanove komplekse i hipoteke, pa će energičnije od «velikoga malog Ivice» krenuti u daljnje krčmljenje Hrvatske. Da Šeksov panični strah nije bio bezrazložan, pokazuje potpora koju je uredniku «Glasa Koncila» odmah pružio kardinal **Bozanić. A nakon sjednice Biskupske konferencije na kojoj je predsjednikom izabran đakovački biskup **mons. Marin Srakić**, gospićki je biskup **dr. Mile Bogović** – jedan od onih koji se ne libi kazati da ga nije sram podkapati jugoslavensku Hrvatsku – upozorio da je sadašnja vladajuća garnitura prokockala prigodu ispuniti bar dio svojih obećanja. Prema tome, kaže Bogović, ne treba joj vjerovati. Jer, treba se ravnat po plodovima, a ne po obećanjima njihovim... (**T. J.**)**

ŠEKS PROTIV GLASA KONCILA: To je bijedan napad na Hrvatski sabor

• Ne znam je li taj gospodin utvao na ljevu nogu, ali voć se dulje u njegovim istupima uočava pašnoliki odnos prema Saberi, poručio je Šeks glavnom uredniku Glas Konsula Ivana Miklentiću

Pete Marullo/Bett

I krenula je proglašenja. Što se leže u vlasništvu i potvrdjeno je da je Hrvatski redaktor radij "Fogelj".
Uz to, u "Slobodi" je objavljeno da je "najviše u rukama tih članova naših
članova na Hrvatskom radio-televizoru
čiji su imeni i nazivi u ovoj novosti
nemoguće uočiti". Uz to, u "Slobodi"
je napisano da je "najviše u rukama
članova naših članova na Hrvatskom
radio-televizoru".
Mališanin za glasno:
Njegova sestra Mališanin pod-
stavlja da je "najviše u rukama tih
članova naših članova na Hrvatskom
radio-televizoru".
Krenula je proglašenja i zatim
predstava, bilo je početku i posljednji
članak u "Slobodi" o "najviše u rukama
članova naših članova na Hrvatskom
radio-televizoru".

USUSRET NAŠIM DEMOKRATSKIM IZBORIMA

Demokracija! Slobodni izbori! To su odista čarobne riječi! U povijesti ih po prvi puta susrećemo u Grčkoj, gdje je u Ateni tijekom petoga stoljeća prije Krista, u doba vladavine državnika i vojskovođe Perikla (495.-429.) doživjela svoj procvat puna demokracija – vladavina naroda. Svi su građani (osim robova i žena) imali ne samo izborni pravo, nego i pravo sudjelovanja u svim važnim društveno-političkim odlukama. Nažlost unutarnji i izvanjski ratni sukobi skršili su vojnu i gospodarsku moć Atene, a time i onemogućili opstanak vladavine naroda – demokracije. Nu zanimljivo je uočiti kako se otpor demokraciji pojavio i u samom začetku njezine provedbe u praksi. Začudo! Nositelji nezadovoljstva bijahu najveći grčki mislioci: Aristotel, Platon, Protagora, Sokrat... Oni bijahu uvjereni kako priprost puk, neuki ljudi ne mogu pronaći i donositi prave odluke o velikim i važnim stvarima!

Premda su nakon sloma demokratske vladavine uslijedile raznorodne diktature – oblici državnog uređenja, u kojem je sva moć u rukama jednoga čovjeka ili jedne skupine, težnja za demokratskim uređenjem nije se gasila. Uvijek iznova – ovdje ili ondje – *radao se otpor nasilju*, a vladavina slobodnoga naroda, makar kratko, javljala se kao procvat nade u mogućnost pravedna i slobodna društvena uređenja na osnovi volje naroda u cjelini. Jedan izraziti primjer takova društva predstavlja Dubrovačka republika u povijesti hrvatskoga naroda od prvih pouzdanih temelja 1358. pa do nasilna ugasnula 1808.

Naša pak čežnja za slobodnom i demokratskom Hrvatskom trajala je dugo, predugo. To je, uz ostalo, bio jedan od razloga što se njezino otvarenje zbivalo s neopisivom radošću, unatoč nepredvidivim i neslućenim žrtvama. Naš je narod odista želio svoju

Piše:

Dr. Vjekoslav Božo JARAK

samostalnu i slobodnu državu! I dobio ju je!

Nu posljednji su izbori pokazali preveliko splasnuće oduševljenja: upadno se u prevelikoj mjeri smanjio broj građana koji su izišli na uistinu slobodne i demokratske izbore! To je činjenica koja u javnosti nije dobila svoje vjerno obrazloženje! Štoviše! Izabrani predstavnici naveliko su veličali svoju izbornu pobjedu i ponosili se njome! A zapravo njihov izbor ima samo izvanjsku potvrdu (onu koja odgovara slovu zakona), ali pravoga oslonca nema, pa bi se možda izabranici prije trebali stidjeti svoga izbora, a nikako se ne bi mogli njime ponositi!

Treba istaknuti: tu bi pojavu trebalo proučiti i ishod narodu vjerno predočiti!

Našu pak pozornost ovdje treba usmjeriti na dvije činjenice!

Prema mišljenju ozbiljnih proučavatelja sveukupnih zbivanja u 20. stoljeću, a i otprije, bitno se sužava polje životajna zanimanja ljudskoga društva; sve je više i više usmjereni prema materijalnoj dobiti, pa «svi postajemo kotačićima u birokratskoj mašineriji» (Erich Fromm: Imati ili biti, str. 54). K tomu: «... borba za dobit drži cijelu zajednicu u groznicu». «Zavladala je opsjednutost materijalnim rezultatima.» I to je otrov koji «izaziva upalu svake rane i svaku beznačajnu ogrebotinu pretvara u poguban čir!» (E. Fromm, Zdravo društvo, str. 168, 169). Sve to ima silan odraz na razvoj osobe. Suvremena civilizacija proizvodi «samo čovjeka mase»! To je čovjek nesposoban za izbor i odluku, nesposoban je za osobnu zauzetost i osobnu odgovornost (Nav. dj. 171).

S obzirom na naše okolnosti, treba posebno istaknuti pojavu razočaranja i malodušnosti! Preveliko oduševljenje u dñima stvaranja slobodne i samostalne države, splasnulo je. Nu ono nije splasnulo samo od sebe! Velik broj onih koji se *nisu zalagali* za slobodnu i samostalnu Hrvatsku, među kojima treba izdvijiti one, kojima ona nije uopće odgovarala, jer bijahu čvrsto zasjeli u stolicama vjernih sluga tuđinskih gospodara, dobro plaćenih i lišenih potrebe da bilo kada i u bilo čemu polažu račun pred svojim narodom. To djeluje veoma zamamno; i, ako potraje, to omamljuje, pa takvi ljudi nisu uopće sposobni razmišljati o usudu svoga naroda – što se s njim događa kad sustavno biva politički ugnjetavan i gospodarski izrabljivan, moralno kvaren i duhovno trovan!?

U takvim pojedincima najveći neprijatelji hrvatske samostalnosti i slobode mogu naći i u novim okolnostima veoma vjerne sluge. I našli su ih! Oni nisu u stanju – zbog izmijenjenih okolnosti – ubijati najspasobnije i najzdravije domoljube, ali ih mogu onemogućiti u javnom djelovanju; posebice pak mogu trovati narod i ugnjetavati ga u još jačoj mjeri negoli u doba diktature proletarijata. Lakše je i ujedno pogubnije govoriti o slobodi, a predstavljati je u zamarnu obliku u kojem ona vodi ljudе u svoju suprotnost – ropstvo (alkohola, droga, pobačaja, utrućujuća vjere u smisao obitelji kao i pripadnosti vjerskoj i nacionalnoj zajednici) i *potonuće u ništavilu*.

U predizbornoj razbuktaloj promidžbi slušat ćemo i naslušat ćemo se govora prepunih uzajamnih optužbi pojedinih stranaka i njihovih vođa, ali i obećanja. Teško je reći koliko će njihove optužbe biti u okvirima istine i pravde, hoće li biti čovječne – istinite i dobronamjerne, ali je posve sigurno: *njihova obećanja treba primiti s dužnom mjerom oprezom*; i za to je dostatan samo jedan razlog:

okolnosti su nepogodne, a mogućnosti nisu velike! Međutim, uza sve to, izbori su nam potrebni i oni su dobrodošli! Izbori nam daju dobru priliku kako bismo se u što većem broju zamislili nad svojom zbiljom, mnoštvom neriješenih, a teško rješivih prijepornih pitanja, te kako bismo u razgovoru s prijateljima pronalazili sposobne i za opće dobro uzete pojedince koje bismo trebali uzeti u obzir prilikom izbora.

Svaki oblik povlačenja i zatvaranja u se, neovisno o tom čime se to pokušava opravdati, u biti je nečovječan i, ako to treba ovdje posebno istaknuti, nekršćanski je!

Biti čovjek – ako to želimo najjednostavnije izraziti – znači: *biti svjestan i odgovoran!* Sviest i odgovornost tvore temeljnu odrednicu čovjekova postojanja!

Pri razmišljanju o tome ne smijemo nikada izgubiti iz vida sljedeće činjenice:

Cijela povijest čovječanstva na bezbrojnim primjerima pokazuje kako je strast za vladanjem, za višim društvenim položajem, jedna od najpogibeljnijih strasti. Rijetki su vlastodršci koji su svjesni koliko im trebaju pomoćnici SVJESNI I SLOBODNI, pomoćnici koji su sposobni i samostalni, pa znadu i hoće u svakoj prilici i neprilici javno izreći svoje mišljenje i čvrsto stajati uz istinu i pravdu! Naprotiv! Vlastodršci uklanju takve ljude; u prijašnjim vremenima ubijali su ih bez imalo krvemanja! U tom smjeru ide danas promidžba: srušiti njihov ugled u narodu, proglašiti što više načelo: *svi su jednaki*. To je suludo načelo i nikad i nigdje ne vrijedi, ali je moćno: može obeshrabriti glasače. Vlastodršcima pogoduje kad narod nema žive želje izći na izbole, što znači: izći će oni «ropski vjerni» i, jer nema probudene oporbe, pobijedit će, a njima ionako nije bitno s kojom i kakvom razlikom; glavno je – pobijediti!

U isti red idu i druge krilate – one koje omalovažavaju naš narod u cjelini gledano: «Hrvati su nesložni, oni su lakovjerni, nepouzdani i strašljivi...».

Točno je: ima nas svakakvih, ali pomna i pouzdana istraživanja pokazuju kako se u takvim prosudbama krije zamka: oni koji tako govore, pogotovo oni koji to vole javno isticati, zapravo time pokušavaju opravdati sebe: oni su takvi! Čovjek komu nije stalo do sloge, optužuje druge zbog nesloge; čovjek koji je nepouzdan, optužuje druge zbog nepouzdanosti. Hrvati su u cjelini gledano: *zdrav i sposoban narod*; HRVATI SU SVJESNI I ODGOVORNI LJUDI. Tako im treba pristupati: svjesno i odgovorno. Drugim riječima kazano: oni nisu stado, nego zajednica svjesnih i slobodnih ljudi. I to je dobro! Teškoća je pak velika u tome što im se daje pre malo pravih, istinitih i vjernih (što znači: cijelovitih) obavijesti kako bi raspolagali s pravim uvidom u cjelinu stvari o kojoj je riječ, a ne samo djelomičnom i površnom spoznajom. A, nažalost, često da ju im se posve pogrešne, lažne i zlonamjerne obavijesti!

Posebnu pak skupinu ljudi u našem narodu tvore oni kojima je učinjena – i još se uvijek čini – velika nepravda, kao što su to pojedini stradalnici iz domovinskoga rata, njihove obitelji, a najvećma ostarjeli i iznemogli roditelji. Dakako, nisu daleko od njih ni oni siromašni, koje zapostavlja bezdušna državna birokracija. Spomenimo samo jedan primjer: kako će siromašni umirovljenik platiti odvjetnika koji mu je prijeko potreban za običan sudski postupak?

Vratimo se još jednom temeljnoj odrednici čovjeka! Svjestan život i odgovorna djelatnost nisu samo temeljna odrednica čovjeka, nego ujedno i čovjekove povezanosti s Bogom. Iz te spoznaje izvire i odsudna važnost i neizreciva čast ljudskoga postojanja – osobe! U svome stavu i svojoj odluci ovdje i sada, uvijek, mi odlučujemo kakva je naša sadašnjost i kakva će biti naša vječnost! I jer svaki trenutak i svaka odluka može biti posljednja, ona može biti i presudna za našu vječnost. U tom je strahotna odgovornost naših stavova i odluka. Međutim, u njima ima nešto veličanstveno! Premda smo maleni i obični lju-

di, svojim stavom i odlukom pridonosimo izgradnji svijeta i čovjekova života u njemu – ovdje i u vječnosti!

Pred Bogom nema velikih i malih ljudi. Ima samo jedno: čovjek kojega Bog zove njegovim imenom i on se na taj poziv odziva – spremno pokušava učiniti ono što – kao svjestan i odgovoran čovjek – može učiniti ovdje i sada; što pak nije u stanju izmijeniti nabolje, s pouzdanjem ostavlja Bogu! On može sve!

Iz toga slijedi zaključak:

Svaki čovjek vjernik treba izići na izbole. Malo je reći kako on ima pravo birati! Treba reći: ima pravo i dužnost; čovjek se može odreći svoga prava u korist drugoga, ali svoju dužnost ne može prenijeti na drugoga – *mora je sam ispuniti!*

To treba učiniti dostojanstveno. Tim je uključena i obveza poštivanja onih koji drugačije misle. Čovjek – vjernik ima pravo i dužnost birati kandidate, ali nema prava i ne smije povrijediti one koji drugačije misle i postupaju. Dostatno je reći: mislim kako bi ovaj čovjek, ili ovi ljudi, U OKOLNOSTIMA KOJE SU SADA bolje ispunio povjerenu zadaču! O drugome ne treba ništa loše reći; a tim što nekomu dajemo prednost, nismo učinili drugome ništa nažao!

Imamo mnogo razloga za sudjelovanje u izgradnji bolje i ljepše Hrvatske. Sa sadašnjim stanjem nitko ne mora biti zadovoljan, ali svi moramo biti sretni što Hrvatska postoji, što je slobodna i samostalna!

To ne smijemo nikada izgubiti iz vida, pa ni onda kad nam se zbog stvarnih i ozbiljnih razloga mrači pred očima. Ni tada nemamo pravo povećavati broj nezadovoljnika, a još manje broj potištenih i smalaksalih. Velika je sreća što se u širim slojevima našega naroda širi takvo shvaćanje; sve je više Hrvata koji znaju razlikovati pšenicu od kukolja; sve je više onih koji su sigurni u sebe i dobro znaju kako kukolj nema budućnosti! On će biti spaljen, prije ili kasnije – nije bitno!•

A TU SMO, DAKLE!??

(Hrvatska ljevica umjesto na ljevici, ponovno na Istoku)

Dok se o izbornim izgledima Hrvatske narodne stranke u hrvatskome novinstvu ovih dana piše u člancima poput onoga: «Strmoglavi pad Vesne i Ratka», predsjednica stranke **Vesna Pusić** tjedniku je *Globus* (br. 879, od 12. listopada 2007., str. 36.-40.) dala važan programatski interview, pod naslovom: «Mjesto nam je u Istočnoj Europi».

Objašnjava u njemu kako u Hrvatskoj postoje krupne nejasnoće glede naše politike prema Europskoj uniji (točnije: Europskoj Uniji), kako još nismo načistili s time što čini hrvatski europski identitet, i kako «**nitko da dade suvisao odgovor na pitanja zašto idemo u EU, što ćemo tamo raditi, koja će biti naša uloga u toj asocijaciji, što činimo ovdje, u svojoj regiji, koji je naš potencijal da nešto uopće napravimo na euroregionalnom planu...**» Jer, prema ocjeni predsjednice HNS, Hrvatska ima znatan potencijal, da «*svojim utjecajem nadmaši svoju geografsku veličinu*». Pitanje je samo, kako to učiniti: «**Sigurno ne jednosmjernim odnosom prema EU. Nego pravilnim pozicioniranjem u regiji**», koju tvori prostor od Sutle do Crnoga mora. Naime, «*kad kažemo 'Europska Unija', moramo se upitati: Što ćemo mi tamo? Kao, još jedna mala zemlja – desno dolje, ili imamo nešto i pridonijeti? (...) Europskoj Uniji nedostaju ideje vodilje koje je imala na po-*

četku. Odnekud joj treba nova energija, a Istočna Europa apsolutno ima taj potencijal. Istočna Europa više nema razloga da bude u poziciji mlađeg brata. (...) To je moj program kao mogućnost koju ova zemlja ima u proaktivnom, a ne u sljedbeničkom smislu u novim okolnostima koje su pred nama...»

Oslobođene retoričkoga balasta, riječi Vesne Pusić sugeriraju da Hrvatska svoju budućnost treba tražiti na strani na koju je povijesno, kulturno i geopolitički upućena, i na kojoj ju je – valjda – tradicionalno tražila: u Srbiji, Albaniji, Moldaviji, Rumunjskoj, Gruziji itd. A zapravo ovim jedna od stranaka tzv.

hrvatske ljevice (ako se ljevicom mogu nazvati snage koje štite krupni kapital!) zapravo hoće demonstrirati da je pogodnija za preuzimanje vlasti, jer bi Hrvatska pod njezinim vodstvom poslušnije od **Sanadera** i njegova HDZ-a ispunjavala nametnute joj «misije u regiji», odnosno da je po nalogu iz inozemstva spremna radikalno prekinuti sa svojom višestoljetnom proeuropejskom i prozapadnom orientacijom. Drugim riječima, hrvatska ljevica iznova pokazuje da nije ništa zaboravila, niti je što naučila, jer nije na ljevici, nego na – Istoku, tamo gdje je neprekidno bila posljednjih stotinjak godina... (T. J.)

FIGURAE VENERIS: LJUBAVNI POLOŽAJI U STOTINU SLIKA (1.)

Dijalog predsjednika Republike i predsjednika Vlade, slučajno snimljen 8. listopada 2007., na obilježavanju dana neovisnosti, povodom polemike izazvane prvostupanjskom presudom MKSJ-a protiv vukovarskih krvnika:

SANADER: Što da radimo? Da kleknemo?

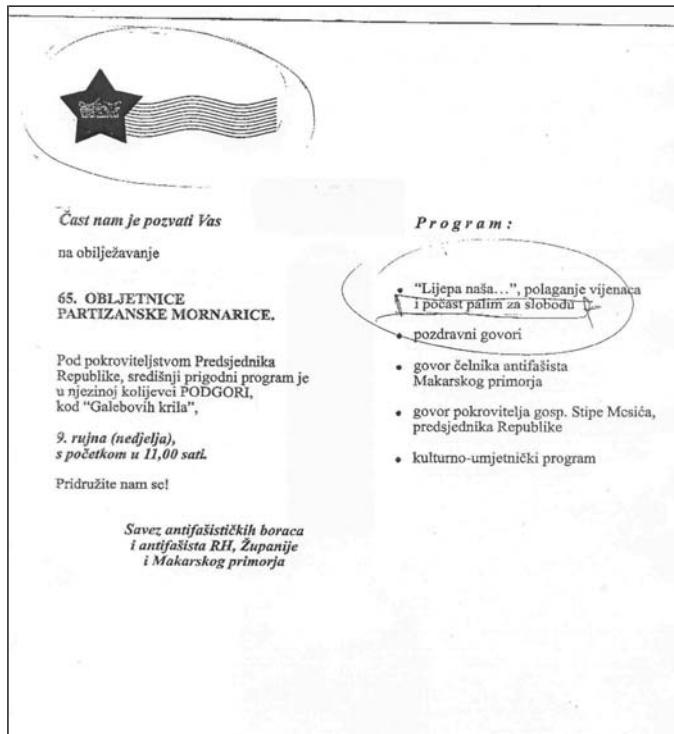
MESIĆ: A koje su nam alternative, nego da kleknemo?.

PROTUUSTAVNE PROVOKACIJE U PRIMORJU: IMAMO LI DVIE DRŽAVE U JEDNOJ?!

«Pogledajte ljudi moji mili / kako Ture napolice dili...» Ovako počinje jedna od pjesama ravnokotarsko-udbinskog ciklusa u našemu prekrasnom desetercu, tako

Piše:

Ferdo ŠARIĆ

Program obilježavanja 65. obljetnice "partizanske" (tj. jugoslavenske) mornarice

ružno obilježenim od jugoesteta novije nam duhovne povijesti, da ne znamo kud bismo od stida, kada se dobar i tako piđevan pjesnički izraz spomene. Nu sada nam tek postaje jasno i sve jasnije, da su nam sve vrijednosti obilježavali povijesno obilježeni ili kako to reče jedan od **Kačićevih** nasljednika, pop **Stjepan Božić** "samatani". Tako se u nedjelju, Hrvatima uvijek tako sveti dan, u Podgori na 9. rujna okupi *kita lipa ali odabrana, samatani i još biluženih*, da uporabimo riječ pjesnika jugoslavskim tonom obojanih, da proslave što se slavit ne da. I nije da kakvu dobru pjesmu, recimo travestiju o kopanju blaga na Šćedru ne zavrjeđuju ovi naši salon - komunisti i ostali besposličari kojih u rečeno vrijeme na rečenu mjestu nigdje sve daleko od pika i biliga, od bilo kakove pomisli da se Domovini na raspolaganje stave onda kada je to treba-

lo. Nego unose smutnje i diobe, a sve uz pomoć državnoga vrha i njihovih crvene - telefona. Nu pustimo kraju šale i persiflaže, trenutak je ozbiljan, ozbiljniji nego što se čini i na uzbunu novu zove, jer se neke rabote više trpjeti ni podnijeti ne mogu.

Naime, znana je hrvatska (i ne samo hrvatska) poslovica: Što jedan lud napravi, stotine pametnih ispraviti ne mogu. Tako i na «svečanoj pozivnici» ove samatane družine čitamo: «Čast nam je pozvati Vas / na obilježavanje / 65.

OBLJETNI-
CE PARTI-
ZANSKE MORNARICE / Pod pokroviteljstvom Predsjednika / Republike, središnji prigodni program je / u njezinoj kolijevci PODGORI, / kod Galebova krila, / 9. rujna (nedjelja), s početkom u 11,00 sati. / Pridružite nam se / Savez antifašističkih boraca / i antifašista RH, Županija / i Makarskog primorja.»

I onda nam nude program: 1. «Lijepa naša», polaganje vijenaca i počast palima za slobodu, 2. pozdravni govor, 3. govor čelnika antifašista makarskog primorja, 3. govor pokrovitelja gosp. **Stipe Mesića**, predsjednika Republike (sic?!), 5. kulturno-umjetnički program.

Dakle, nema govora, sve ljepše od ljepšega, kao u «dobra stara vremena» štafeta i «svečanih akademija». U duhu jednakosti pismenosti i duhovnog nasilja, kako tada, tako, evo, i danas. Ne treba imalo sređenjem čitatelju mnogo, da shvati kakva se poruka krije iza ovoga «borbenog» letka - pozivnice. Čak i da slavi legitimni hrvatski svečani MARKO OŽIĆ – BEBEK, gradonačelnik grada Makarske: *Ovo je povijesna inverzija non plus ultra. Ovo nije naš datum i makarski HDZ nema i niti želi imati bilo kakve veze s ovim nazovi obilježavanjem. Hrvatski datum HRM-a je 18. rujna i pametnom čovjeku dosta.* Željko Divić Gento, pionir demokracije i dragovoljac Hrvatskoga obrambenog i Domovinskog rata: *Ne mogu shvatiti da se ovo nekažnjeno i neprocesuirano događa. Kada treba procesuirati hrvatske branitelje, državni odvjetnik vrlo sumnje prošlosti odmah je tu, hitar kao munja. Treba li procesuirati rušitelje Ustava, nema ga, u mišoj je rupi. Zamislimo ovu situaciju: negdje se u Hrvatskoj za 10. travnja okupi četa vesela i proslavi dan neovisnosti Nezavisne Države Hrvatske. Skočili bi svi, prvi rečeni državni odvjetnik. Kao što su i rušili spomenike*

KOORDINACIJA UDRUGA PROIZAŠLIH IZ DOMOVINSKOG RATA MAKARSKOG PRIMORJA

PRIOPĆENJE

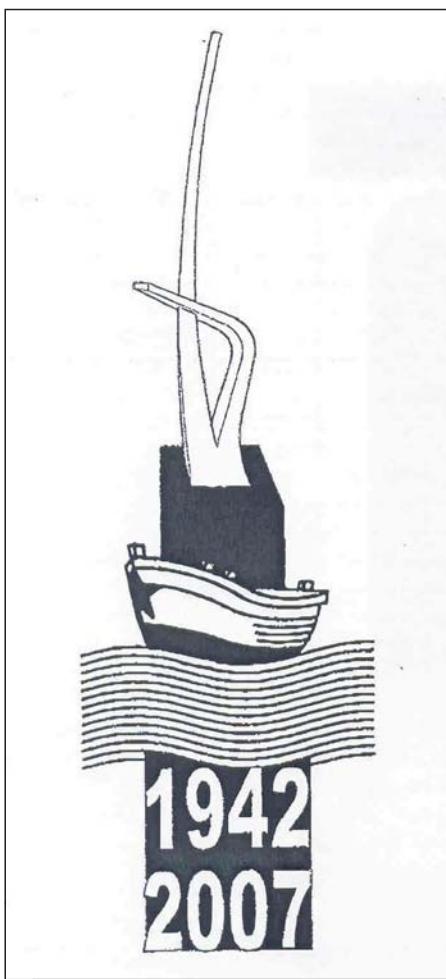
Koordinacija Udruga proizašlih iz Domovinskog rata Makarskog primorja. Očituje se priopćenjem gledje 65. obljetnice partizanske mornarice. Gospodio antifašisti, sara Vaša pozivnica na kojoj se nalazi crvena zvijezda petokraka za nas hrvatske branitelje i stradalnicu Domovinskog rata je bezobzirna i drska provokacija. Upravo ta zvijezda je simbolizirala ono protiv čega smo se borili i ginuli u Domovinskom ratu. Drugovi antifašisti, samo vi slavite vaše praznike iz vaše slavne prošlosti, kako vi sami kazte. Mi svi iz Udruga koje su proizašle iz Domovinskog rata ne uklapamo se u taj vaš scenarij obilježavanja i slavljenja objetnice partizanske mornarice, jer kao što je poznato iz vaša slavna *JRM* je tijekom 1990. godine napadala i rušila naše gradove, Split, Zadar, Dubrovnik i ubijala nedužne civile i nas, hrvatske branitelje. Druže predsjednici SAB-a, Ljubo Lalčić, sutjeli ste tijekom cijelog Domovinskog rata, a poznato je da ste 1991. godine doveli oficire JNA sa Pala, Sarajeva i Baškog Polja i onovili stranku - Pokret za Jugoslaviju čiji ste bili i predsjednici. Tijekom Domovinskog rata niste se ni jednou oglasili i stali uz nas, hrvatske branitelje nego čekali rasplet i nadali se ostanku Jugoslavije, koja je na vašu žalost nestala u vibroru rata i u nezapančenom pokolu nevinih ljudi od Vukovara do Dubrovnika. Da se dogodio drugačiji rasplet tjt. Da nismo ostvarili veličanstvenu pobjedu i stvorili lijepu našu Hrvatsku, dogodio bi nam se isto što se dogodilo hrvatskim domoljubima na Bleiburgu i Cošćanskom Rogu uz sudjelovanje Biokovskog partizanskog odreda. U ime naših mrtvih prijatelja, na invalida Domovinskog rata i svih priпадnika hrvatske vojske koji smo stvorili hrvatsku državu nećemo dolaziti na vaše proslave, a ne bi željeli da se i vi pojavljujete na našim proslavama i spomenicima.

Koordinacija Udruga proizašlih iz Domovinskog rata:
DAMIR ZUKIĆ

Priopćenje Koordinacije udruga iz Domovinskog rata

tako časnim ljudima kakvi su general **Luburić**, kojemu čak ni Srbi ne mogu naći mane, i **Mile Budak**. A jednima i drugima treba reći: Ne, vi niste dobili ovaj rat. Ovaj rat dobili smo mi, a vi se ili uklopite ili sklonite. Međutim, što ćete kad samoj vlasti nije stalo do toga. Stid me je i takve vlasti i takva ponašanja, a srce mi plače tko se sve i na koji prizeman način ruga s Hrvatskom i njenom teško izbornom slobodom.

TONČI GLAVINA, vođa demokratskih promjena u vunenim vremenima i hrvatski dragovoljac: *Ljudi moji, meni ništa nije jasno. Volio bih da mi Sanader, Šeks ili tko drugi, ako je već izlišno to očekivati od onog dikobraza, objasne kako to oni zamišljaju Hrvatsku u demokraciji i demokraciju u Hrvatskoj. Pa moj je otac bio partizan i stid me je što nas partizanska stiže na svakom koraku. Pitam ovu vlast, tko se ovdje borio, nije valjda da ćete prihvati tezu da su nas partizani oslobođili i da su oni najzaslužniji za ovu državu. Neshvatljivo. A pazite, sad će izbori i opet će oni koji dopuštaju ove spletarske provokacije i nečasne rabote opet udariti u domoljubne tambure. Neka onda imaju tribine s pitanjima, pa da ih onda malko priupitamo o tome, zašto su šutjeli kad je trebalo biti glasan, zašto ne*

Nostalgija za Jugoslavijom

procesuiraju ono što procesuirati treba, i na koncu: zašto su dopustili da nam **Račan** i kamarila nametnu tri datuma u kojima su četnici, kadšto maskirani u partizane, klali Hrvate. Ali onaj tko koalira s **Pupovcem** i ne može i ne želi promijeniti. Pa zar se onda treba čuditi da nam se događaju sve silovitija karamboliranja državnih temelja. A u vlasti i tako nemaš nekoga u čiju bi čast i domoljublje mogao povjerovati. A ako i imaš, taj ili šuti ili debelo hrće.

Sam autor teksta o svemu ovom: Ne mogu vjerovati da se ovo zbiva. Da vrh armije, točnije vodstvo HRM-a, degradira vlastitu samobitnost i jadnom nepojmljivom inverzijom ruši samu sebe i svoje dostojanstvo. Uistinu je nepojmljivo da nema nikakve službene reakcije na ovo, a na HTV-SRNA-Yutelu ovaj događaj iz Podgore dobije tri minute. Kao državni praznik! A paradržavni je i protudržavni u svojoj biti. Uistinu neshvatljivo. I sad će isti oni besramnici koji ovo dopuštaju, poći u berbu glasova glupih Hrvata, zar ne? Dok će, naravno, državni odvjetnik, bivši suradnik raznih službi, mirno, u zavjetrini čekati novu vlast i nove naredbe za lociranjem i identificiranjem hrvatskih oslobođitelja. Ako ovo nije za revoluciju, što onda jest?!

KOORDINACIJA UDRUGA PROIZAŠLIH IZ DOMOVINSKOG RATA MAKARSKOG PRIMORJA

PRIOPĆENJE

Koordinacija Udruga proizašlih iz Domovinskog rata Makarskog primorja očituje se priopćenjem gledе 65. obiljetnice partizanske mornarice.

Gospodo antifašisti, sama Vaša pozivnica na kojoj se nalazi crvena zvijezda petokraka, za nas hrvatske branitelje i stradalnike Domovinskog rata je bezobčana i drska provokacija. Upravo ta zvijezda je simbolizirala ono protiv čega smo se borili i ginuli u Domovinskom ratu.

Drugovi antifašisti, samo vi slavite vaše praznike iz vaše slavne prošlosti, kako vi sami kažete. Mi svi iz udruga koje su proizašle iz Domovinskog rata ne uklapamo se u taj vaš scenarij obilježavanja i slavljenja obljetnice partizanske mornarice, jer kao što je pozna-

to ta «vaša slavna JRM» je tijekom 1990. godine napadala i rušila naše gradaove, Split, Zadar, Dubrovnik i ubijala nedužne civile i nas, hrvatske branitelje.

Druže predsjedniče SAB-a, Ljubo Lalici, šutjeli ste tijekom cijelog Domovinskog rata, a poznato je da ste 1991. godine doveli oficire JNA s Pala, Sarajeva i Baškog Polja i osnovali stranku - Pokret za Jugoslaviju čiji ste bili i predsjednik.

Tijekom Domovinskog rata niste se nijednom oglasili i stali uz nas, hrvatske branitelje, nego ste čekali rasplet i nadali se ostanku Jugoslavije, koja je na vašu žalost nestala u vihoru rata i u nezapomenjnom pokolju nevinih ljudi od Vukovara do Dubrovnika.

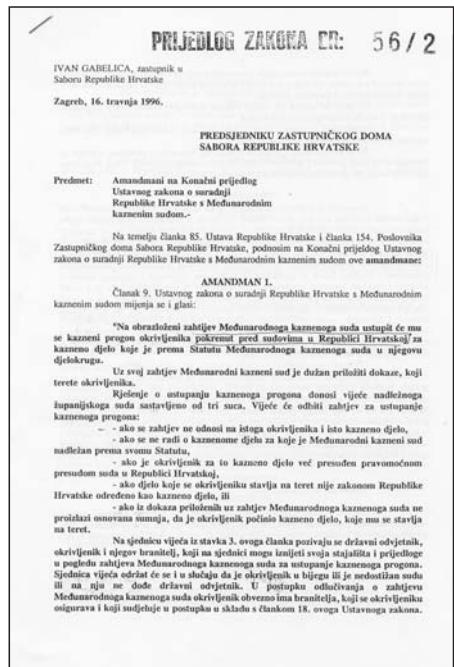
Da se dogodio drugačiji rasplet tj. da nismo ostvarili veličanstvenu pobedu i stvorili lijepu našu Hrvatsku, dogodilo bi nam se isto što se dogodilo hrvatskim domoljubima na Bleiburgu i Kočanskom rogu uz sudjelovanje Biokovskoga partizanskog odreda.

U ime naših mrtvih prijatelja, nas invalida Domovinskog rata i svih pripadnika hrvatske vojske, koji smo stvorili hrvatsku državu, ne ćemo dolaziti na vaše proslave, a ne bismo željeli da se i vi pojавljujete na našim proslavama i spomenicima.

**Koordinacija Udruga proizašlih iz Domovinskog rata:
DAMIR ZUKIĆ**

USTAVNI JE SUD PROPUSTIO OCIJENITI USTAVNOST USTAVNOG ZAKONA O SURADNJI S MKSJ U HAAGU!

Nedavna prvostupanska presuda «vukovarskoj trojci», **Mrkšiću, Šljivančaninu i Radiću**, u Hrvatskoj – a i izvan nje – izazvala je razumljivu sablazan. Ona je

Gabeličini amandmani na Ustavni zakon tragični finale jedne tužne priče. No, u svim kritikama koje su na račun Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) izrečene posljednjih tjedana, uporno se zaboravlja da nemali dio odgovornosti za ova događanja snosi i službena Hrvatska. «Najglasniji» u tom zaboravljanju upravo su oni, koji danas, u predizbornu vrijeme, od tih kritika pokušavaju nešto ušiće, računajući na to da je puk uvijek spreman prihvati svaku laž, samo ako mu se upakira u prihvatljiv celofan.

Kao što je na ovim stranicama u više navrata isticano, hrvatska je «suradnja» s MKSJ-om zapravo neprekinuti niz posrtanja, klanjanja i klečanja, koji svi ne bi bili mo-

gući bez flagrantnoga kršenja hrvatskoga Ustava i općenito prihvaćenih normi međunarodnoga javnog i kaznenog prava. Sve je započelo donošenjem Ustavnog zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom (*Narodne novine*, br. 32/1996 od 26. travnja 1996.), a završilo neselektivnom predajom dokumenata i predsjedničkih transkriptata problematične dokazne i kaznenopravne vrijednosti, ali nesumnjivo pogodnih za obavještajne manipulacije i za kompromitiranje hrvatskoga vojnopolitičkog vodstva i Hrvatske kao države.

Stenogram saborske rasprave iz travnja 1996. pokazuje da su pravaški zastupnici, predvođeni **Ivanom Gabelicom**, ostali usamljeni u najezdi bespogovornih zagovornika donošenja protuustavnoga i kaptulantskoga Ustavnog zakona o suradnji. Štoviše, bili su proglašavani fantastima, luđacima i političkim slijepcima, a da primetili njihovi napadači uprće nisu zamijetili, da ih pokušavaju diskvalificirati ne pravnim, nego eminentno političkim sredstvima, političkim diskvalifikacijama. Najglasniji u toj političkoj hajci bili su ne samo **Vlado Gotovac, Ivica Račan, Damir Kajin, Franjo Gregurić, Vladimir Primorac i Milan Đukić**, nego i danas pokojni optuženik **Janko Bobetko**, kao i **Ivić Pašalić, Bosiljko Mišetić** i

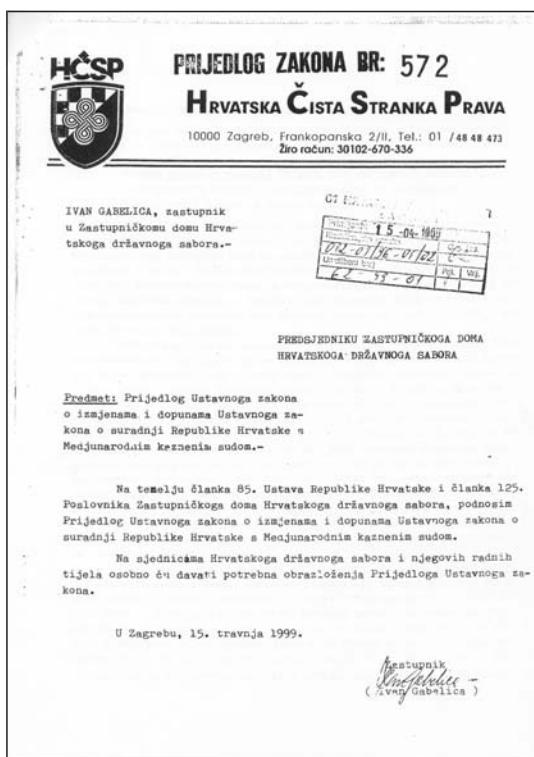
Zdravko Tomac, danas vrlo grlati kritičari MKSJ-a, dok su kao *politički mudrači i arbitri* nastupili tadašnji ministri **Miroslav Šeparović i dr. Mate Granić**. Šeparović je kasnije kao odvjetnik htio osporavati ono što je kao ministar branio, a Granić se prometnuo u savjetnika – Hrvatske stranke prava!

U svemu tome treba znati da je osnivanje MKSJ-a i usvajanje njegovih temeljnih dokumenata pratila žustra rasprava u stručnim krugovima u inozemstvu, a dijelom čak i u Hrvatskoj. Drugim riječima, saborski zastupnici nisu imali pravo nojevski zabijati glavu u pijesak i nadati se da će sve ići po dobru. Gabeličina saborska rasprava, njegov pokušaji da predlaganjem amandmana i kasnije novele Ustavnog zakona o suradnji postigne kompromis između potrebe da se Hrvatska kao država ne izlaže pretjeranom pritisku tzv. međunarodne zajednice, a da istodobno poštuje vlastiti Ustav i zaštiti nacionalne interese, ostali su bez uspjeha. Radi toga se predsjednik Hrvatske ciste stranke prava 1996. obratio Ustavnom sudu.

Dr. Ivo Josipović, kojega neki smatraju vodećim hrvatskim stručnjakom za ovu problematiku, u svojoj je knjizi *«Haško implementacijsko kazneno pravo»* (Zagreb, 2000., str. 52.) podsjetio kako suradnja Hrvatske s MKSJ-om otvara niz ustavnopravnih i kaznenopravnih pitanja, napominjući da je *«još 1996. godine zastupnik Ivan Gabelica podnio Ustavnom sudu zahtjev za ispitivanje ustavnosti pojedinih normi Ustavnog zakona, no Ustavni sud do danas nije taj zahtjev uzeo u razmatranje. Vjerojatno će nakon što to Ustavni sud učini mnoge od dvojbi koje se ovdje iznose biti riješene»*. Josipović je, eto, i 2000. priznavao postojanje mnogih dvojbi, dok one za Paša-

Šljivančanin iz raketenog bacača gađa razoren Vukovar

Gabeličin Prijedlog izmjene Ustavnog zakona

lića, Mišetića, Bobetka, Granića, Šeparovića i čitavu svitu iz tadašnje vladajuće i oporbenih stranaka, nisu uopće postojale. Također je Josipović te 2000. izražavao nadu, da će Ustavni sud uskoro «uzeti u razmatranje» Gabeličin prijedlog za ocjenu ustavnosti. Prođe, eto, novih sedam godinica, a od Ustavnog suda ni glasa! MKSJ za koju godinu prestaje s radom, a Tužiteljstvo već godinama nije ovlašteno podnijeti nove optužnice. Kako se može očekivati, da će Ustavni sud o Gabeličinu prijedlogu odlučiti u idućem stoljeću, većina nas taj pravorijek ne će dočekati, pa radi toga odlučujemo predati ga javnosti i povijesti. One neka sude. (Ur.)

Izvorni tekst zahtjeva Ustavnom суду (1996.)

Broj U-I-252/96
Dosp. 02.05/96.g.
poslano 30.04.96 u 19 h

IVAN GABELICA, zastupnik
Zastupničkom domu Sabora Republike Hrvatske

Zagreb, 30. travnja 1996.

USTAVNOM SUDU REPUBLIKE HRVATSKE 10000 ZAGREB Trg Sv. Marka 4

PRIJEDLOG za ocjenu ustavnosti Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom

1.

U broju 32/96 «Narodnih novina» objavljen je Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom, što ga je Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske donio na svojoj sjednici održanoj 19. travnja 1996. Taj zakon je donesen po zakonodavnoj proceduri, ali je izglašan kvalificiranom većinom od 213 zastupnika. Dakle, on nije

donesen po postupku za promjenu Ustava. Naime, Zastupnički dom nije prije toga uz prethodno mišljenje Županijskoga doma donio odluku da pristupa promjeni Ustava u smislu čl. 137. Ustava Republike Hrvatske. Stoga ovaj Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom mora kao i svaki drugi zakon biti u skladu s Ustavom Republike Hrvatske.

2.

Iz članaka 9., 10., 11., 12. i 20. Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske

Zgrada Ustavnog suda

s Međunarodnim kaznenim sudom proizlazi da je Republika Hrvatska u određenim slučajevima dužna Međunarodnom kaznenom суду ustupiti kazneni progon, koji je završen pravomoćnom presudom sudova u Republici Hrvatskoj, odnosno predati Međunarodnom kaznenom суду osobu radi suđenja za kažnivo djelo o kojem su već presudili sudovi u Republici Hrvatskoj.

Odredbe tih članaka u izravnoj su protimbi s člankom 31. stavak 2. i člankom 31. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske. Naime, članak 31. stavak 2. glasi: «Nitko ne može ponovno biti suđen za djelo za koje je već bio osuđen i za koje je donesena pravomoćna sudska odluka». A članak 31. stavak 3. glasi: «Ne može se ponoviti kazneni postupak protiv osobe koja je oslobođena pravomoćnom presudom».

Dakle, članci 9., 10., 11., 12. i 20. Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom su protuustavni.

3.

Prema članku 3. stavak 2. Ustavnog zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom (a i nizom drugih njegovih odredaba), propisano je da će Republika Hrvatska uđovoljiti zahtjevu za suradnju ili izvršenje odluke Međunarodnoga kaznenoga suda, ako je zahtjev ili odluka utemeljena na odgovarajućim odredbama Statuta i Pravila o postupku i dokazima Međunarodnog kaznenog suda i ako nije u suprotnosti s Ustavom Republike Hrvatske. Međutim, cijeli Statut i Pravila o postupku i dokazima Međunarodnog kaznenog suda u protimbi su s Ustavom Republike Hrvatske, jer u njima nije propisana kazna koja se može izreći za pojedino kažnivo djelo niti su ta kažnjiva djela opisana.

Naime, u članku 31. Ustava Republike Hrvatske određeno je, da nitko ne može biti kažnjen za djelo koje prije nego je počinjeno nije bilo utvrđeno zakonom ili Međunarodnim

Tenkovi JNA ulaze u Vukovar

pravom kao kazneno djelo, niti mu se može izreći kazna koja nije bila određena zakonom.

Kako ipak Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom u svojoj cjelini, a posebno svojim člankom 3. stavak 2., predviđa mogućnost predaje okrivljenika i ustupanje kaznenoga progona Međunarodnom kaznenomu sudu, koji će suditi prema svom Statutu i Pravilima o postupku i dokazima Međunarodnoga kaznenoga suda, to je Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom protuustavan, a naročito njegov članak 3. stavak 2.

Napominjemo, da je člankom 17. stavkom 3. Ustava Republike Hrvatske propisano da se ni u slučaju neposredne opasnosti za opstanak države ne može ograničiti primjena odredaba toga Ustava o pravnoj određenosti kažnjivih djela i

kazne, pa je Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom protuustavan i obzirom na tu ustavnu odredbu.

4.

Zbog svih naprijed navedenih razloga podnosim ovaj prijedlog i predlažem na temelju članka 15. Ustavnoga zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske da se pokrene postupak za ocjenu ustavnosti Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom i da Ustavni sud na temelju članka 21. stavak 1. Ustavnoga zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske ukine Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom u cjelini ili barem njegove članke 3. stavak 2., 9., 10., 11., 12. i 20.

**Zastupnik:
Ivan Gabelica**

8 DOGADAJI

HAAG Danas presuda optuženima za zločinački potpovrat koji je rezultirao pogubljenjem 260 ranjenika iz vukovarske bolnice

Doživotne kazne za krvnike s Ovčare?

Šljivančanin: Samo sam branio Jugoslaviju, najveća mi je kazna to što mi se država raspala

Pite Snježana Pavlović

Iznevjerena očekivanja uoči presude vukovarskoj trojci

Dopunjeni prijedlog iz 2000. godine

HRVATSKA ČISTA STRANKA PRAVA
10000 Zagreb, Frankopanska 2/ll,
Tel.: 01 /4848473
žiro račun: 30102-670-336

**Poštovani naslov
USTAVNI SUD REPUBLIKE
HRVATSKE
10000 Z A G R E B
TRG SV. MARKA BR.4**

Na temelju članka 36. stavka 1. Ustavnoga zakona o Ustavnom суду Republike Hrvatske podnosimo ovaj

PRIJEDLOG za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti zakona

1.

Dne 30. travnja 1996. podnio je Ivan Gabelica, predsjednik Hrvatske čiste stranke prava, prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom (Nar. novine, br. 32196). Taj prijedlog uružbiiran je pod br. U-1-252196. Unatoč usmenom požurivanju u nekoliko navrata, Naslov nije odlučio o tomu prijedlogu, iako je to bio dužan učiniti, a od njegova podnošenja prošle su četiri godine. Stoga ponovno podnosimo prijedlog za ocjenu ustavnosti spomenutoga Ustavnoga zakona i nadopunjujemo ga novim pravnim argumentima.

2.

Prema članku 127. stavku 2. Ustava Republike Hrvatske, ustavni zakon donosi se po postupku propisanom za promjenu Ustava. Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom donesen je po zakonodavnom proceduri, ali je izglasan kvalificiranim većinom od 2/3 zastupnika. Prije toga nije zastupnički dom, uz prethodno mišljenje Županijskoga doma, odlučio, da pristupa donošenju toga Ustavnoga zakona, kako se to u članku 137. stavku 1. i stavku 2 Ustava Republike Hrvatske propisuje za promjenu Ustava. Stoga je Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvat-

ske s Međunarodnim kaznenim sudom protuustavan, jer nije donesen po postupku propisanom za promjenu Ustava.

Ali, ako se članak 127. stavak 2. Ustava Republike Hrvatske odnosi samo na doношење Ustavnoga zakona o Ustavnomu sudu Republike Hrvatske, kao što bi to proizlazilo iz smisla cjelevitoga toga članka, onda je Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom donesen na Ustavom propisan način, ali on je u tomu slučaju zakon kao i svaki drugi zakon, koji mora biti u skladu s Ustavom Republike Hrvatske. Mislimo, da svaki Ustavni zakon, bez obzira na način njegova donošenja, mora biti u skladu s Ustavom Republike Hrvatske, ukoliko nije izričito drukčije propisano.

3.

Prema članku 1. stavku 1. Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom, tim Ustavnim zakonom uređuje se, između ostaloga, i izvršavanje obveza, koje za Republiku Hrvatsku proizlaze iz Statuta i Pravila o postupku i dokazima Međunarodnoga kaznenoga suda. A prema članku 3. stavku 2. istoga Ustavnoga zakona, zahtjevu za suradnju ili izvršenje odluke Međunarodnoga kaznenoga suda Republika Hrvatska udovoljit će, ako je zahtjev ili odluka utemeljena na odgovarajućim odredbama Statuta i Pravila o postupku i dokazima Međunarodnoga kaznenoga suda i ako nije u suprotnosti s Ustavom Republike Hrvatske.

Ovo znači, da su Statut i Pravila o postupku i dokazima Međunarodnoga kaznenoga suda sastavni dio Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom, pa su protuustavne sve odredbe Ustavnoga zakona, koje dovode ili bi mogle dovesti do primjene protuustavnih odredaba Statuta i Pravila o postupku i dokazima Međunarodnoga kaznenoga suda.

4.

Prema članku 31. stavku 1. Ustava Republike Hrvatske nikomu se ne može izreći kazna koja nije bila određena zakonom prije nego je kazneno djelo počinjeno.

Prvo godišnje izvješće o radu MKSJ-a (1994.)

U članku 24. Statuta Međunarodnoga kaznenoga suda u jednoj krajnje smušenoj, neodređenoj i nepismenoj odredbi propisuje se, da će sud uzeti u obzir opću praksu određivanja kazne na sudovima bivše Jugoslavije. Tu dakle nije propisana obveza suda, da izriče kaznu u granicama koje su propisane u državama nastalim na području bivše Jugoslavije. Dana im je samo uputa o tomu, ali se oni te upute ne moraju pridržavati. Presuda izrečena generalu Blaškiću potvrđuje, da se Međunarodni kazneni sud te upute zaista i ne pridržava. Stoga se svim osobama, koje Republika Hrvatska uhićeni i predaju Međunarodnom kaznenomu sudu ili protiv kojih ustupi kazneni progon i kazneni postupak Međunarodnom kaznenomu sudu, može izreći kazna koja nije bila određena zakonom prije nego je kazneno djelo počinjeno.

Zbog toga što je članak 24. Statuta Međunarodnoga kaznenoga suda, a u svezi s točkom 3. ovoga prijedloga, suprotan članku 31. stavku 1. Ustava Republike Hrvatske, to su protuustavni i svih članci počevši od članka 9. pa do članka 24 Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom.

5.

Prema članku 25. stavku 2. Ustava Republike Hrvatske svaki pritvorenik i optuženik ima pravo u najkraćemu roku,

određenom zakonom, biti izveden pred sud i u zakonskomu roku oslobođen ili osuđen.

Kako ni u Ustavnому zakonu ni u Statutu Međunarodnoga kaznenoga suda nisu propisani rokovi, koliko pritvorenik može ostati u pritvoru, odnosno u kojem se roku mora donijeti pravomoćna osuda, to su svi članci Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom počevši od članka 9. pa do članka 24. suprotni članku 25. stavku 2. Ustava Republike Hrvatske, dakle protuustavni.

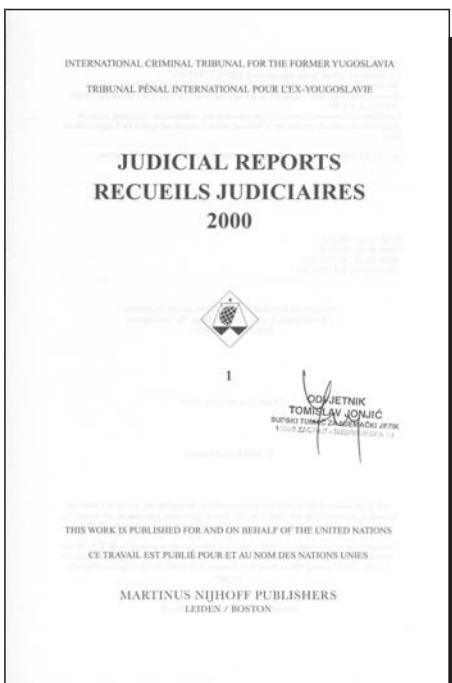
6.

Prema članku 2. stavku 1. Ustava Republike Hrvatske, suverenitet Republike Hrvatske neotuđiv je, nedjeljiv i neprenosiv.

A prema članku 7. Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom dopušteno je Međunarodnom kaznenomu sudu i njegovu tužitelju, da uz odobrenje hrvatske vlade na području Republike Hrvatske obavljaju pojedine radnje radi otkrivanja zločina iz svojega djelokruga. Dakle, dopušteno im je, da obavljaju akte vlasti na području Republike Hrvatske. Stoga je članak 7. Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom suprotan članku 2. stavku 1. Ustava Republike Hrvatske, dakle protuustavan.

7.

Prema članku 9. stavku 2. i članku 20. Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom i prema članku 10. stavku 2. Statuta Međunarodnoga kaznenoga suda, osoba koja je pred hrvatskim sudsom pravomočno osuđena može za ta ista djela ponovno biti suđena pred Međunarodnim kaznenim sudsom : a) ako je djelo za koje je suđena kvalificirano kao obično kazneno djelo, a radi se o djelu koje predstavlja teška kršenja međunarodnoga humanitarnoga prava i b) ako postupanje hrvatskoga suda nije bilo nepristrano i nezavisno, ako je bilo usmjereni na zaštitu optuženoga od međunarodne kaznene odgovornosti ili ako slučaj nije bio propisno vođen, naravno sve ovo pod prepostavkom da se

Zbirka sudske prakse MKSJ-a

radi o teškom kršenju međunarodnoga humanitarnoga prava.

Dakle, prema ovim odredbama Međunarodni kazneni sud ima pravo nadzirati, jesu li hrvatski sudovi isprani pravno kvalificirali neko kazneno djelo, jesu li bili u radu nepristrani i nezavisni i jesu li postupak propisno vodili. Time je rad hrvatskih sudova stavljen pod vrhovnu jurisdikciju Međunarodnoga kaznenoga suda. Ovim je Republika Hrvatska izgubila suverenitet na području pravosuđa, pa su članak 9. stavak 2. i članak 20. Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom suprotni članku 2. stavku 1. Ustava Republike Hrvatske, dakle protuustavni.

8.

Prema članku 31. stavku 2. Ustava Republike Hrvatske nitko ne može biti ponovno suđen za djelo, za koje je donesena pravomoćna sudska odluka, a prema stavku 3. istoga članka kazneni postupak se ne može ni ponoviti za kazneno djelo, za koje je izrečena oslobođajuća presuda. Člankom 9. stavkom 2. i člankom 20. navedenoga Ustavnoga zakona, a u svezi s člankom 10. stavkom 2. Statuta Međunarodnoga kaznenoga suda, dopuštena je mogućnost suđenja pred Međunarodnim kaznenim sudom i za ona kaznena djela za koja je pred hrvatskim sudom donesena pravomoćna odluka, pa

čak i u slučaju kada je osoba za ta djela oslobođena pravomoćnom presudom. Zbog toga su članak 9. stavak 2. i članak 20. Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom suprotni članku 31. stavku 2. i stavku 3. Ustava Republike Hrvatske, dakle protuustavni.

9.

Prema članku 9. stavku 2. Ustava Republike Hrvatske, hrvatski državljanin ne može biti izručen drugoj državi. Ovaj propis je samo logičan nastavak članka 2. stavka 1. prema kojemu je suverenitet Republike Hrvatske neotuđiv, nedjeljiv i neprenosiv, a to u sebi uključuje apsolutnu sudbenost nad hrvatskim državljanima za kaznena djela počinjena na području Republike Hrvatske. U skladu s tim mislimo, da je pravi smisao članka 9. stavka 2. Ustava Republike Hrvatske, da hrvatski državljanin ne može biti izručen ni drugoj državi ni međunarodnoj organizaciji. U protivnomu suverenitet bi mogao biti otuđiv i prenosiv, što je u protimbi s člankom 2. stavkom 1. Ustava Republike Hrvatske.

Budući da se Ustavnim zakonom o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom u cijelini ureduje izručenje hrvatskih državljanina i njihovo suđenje pred Međunarodnim kaznenim sudom za kaznena djela počinjena na području Republike Hrvatske, onda je taj Ustavni zakon u cijelosti suprotan članku 9. stavku 2. i članku 2. stavku 1. Ustava Republike Hrvatske, dakle on je u cijelosti protuustavan.

10.

Na temelju iznesenih pravnih argumenta predlažemo, da Naslov temeljem članka 36. stavka 1. i članka 41. Ustavnoga zakona o Ustavnomu суду Republike Hrvatske pokrene postupak za ocjenu suglasnosti Ustavnoga zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom (Nar. novine, br. 32196) s Ustavom Republike Hrvatske i da cijeli taj Ustavni zakon, a pogotovo njegove posebno spomenute odredbe, proglaši protuustavnim i da ih ukine.

Zagreb, 7. srpnja 2000.

*Predsjednik:
Ivan Gabelica*

Odgovorajući na članak gospodina **Tomislava Vukasovića**, objavljen u *Političkom zatvoreniku* br. 186, rujan 2007., pod naslovom «Dalmacija kao brand ili zašto sam za Dalmatinu», ne ču se osvrati na na nepreciznosti, pa i netočnosti u tekstu, jer ovo nije stručna ni znanstvena rasprava. Ovo je razgovor dvojice građana, koji žele isto, ali im se načini rješenja problema razlikuju. Pokušat ću navođenjem nekih manje-više poznatih činjenica, kao i navođenjem nekih povijesnih okolnosti, npr. isticanja i pozivanja na plemensko ime ili ime dijela ozemlja na kome su živjeli naši pražitelji, dokazati absurdnost zahtjeva gospodina Vukasovića.

Osnova prijepora je hrvatski jezik i regionalizacija Hrvatske. Jezik je osnovna karakteristika i kolektivna memorija svakog naroda. U jeziku je pohranjeno ukupno znanje, pa i podatci o našim pretcima i našem naslijedu. To nas obvezuje čuvati stečeno i naslijedeno. «Ako se želi uništiti kolektivnu svijest nekog naroda, njegovu memoriju, zametite mu jezik». Posebno danas poplava tuđica u hrvatskom jeziku prisiljava nas njegovati njegovu čistoću. A rijetki među nama ga dobro znaju, jer smo svi mi prošli školanje gdje se čak kažnjavalо upotrebljavanje nekih čisto hrvatskih riječi.

Je li «Dalmatina» u duhu hrvatskog jezika? Mislim da nije. U Rječniku hrvatskog jezika nema te riječi. Znam, riječi nastaju i nestaju. Kralj Tomislav ujedinio je Jadransku i Panonsku Hrvatsku (Posavsku ili Podunavsku Hrvatsku), pa ima opravdanja poveznicu Zagreb - Split nazvati po njemu, kako je svojedobno odlučila Skupština Grada Zagreba. Uz napomenu: ne prolazi ova cesta samo područjem naših drevnih predaka Dinara, koje su susjadi ili netko drugi nazvali Delmani (Dalmani, Delmati, Dalmati). Ja ne znam, postoje li dokazi kako su oni sami sebe zvali. A kako ćemo i znati, kad je samo u 14., 15. i 16. stoljeću spaljeno toliko i toliko samostana, toliko i toliko knjižnica, toliko pismohrana. Što tuđinci nisu uništili, odnijeli su, sustavno brišući tragove o prošlosti naroda koje su pokorili, da bi zatrli svijest o njima i njihovoj zajednici. Zemljom potomaka drevnih Licatesa (Ličana) prolazi dosta velika dionica auto-ceste Zagreb - Split. Datim imenom cesti po Dalmatima, i to na stranom jeziku, znači isticanje samo jednog plemena, samo jedne regije. Isti zahtjev s istim obrazloženjem mogu zatražiti oni koji se

USTANIMO PROTIV «DALMATINE» (4.)

«DALMATINA» - DA ILI NE?

smatraju potomcima Istra, Japoda, Liburna, Daorsa, Ardiea, Breuka, Arivatesa, Agriana, za koje neki vežu ime Zagreba, Andizatesa, Daisiti hata, Autari hata, Licatesa, Panona i još njih. Nije mi cilj pobrojiti sva plemena, koja su činila jedan narod, već navođenjem više njih slikovito obrazložiti promašenost zahtjeva gosp. Vukasovića. Zašto samo oni, a ne i mi? Ne udovoljiti im, čin je razdora. Ovdje je, još jednom, vrijedno istaći, da sva nabrojena i nespomenuta plemena, dijelovi su jednog naroda. Dokazi su: a) antropološki, jer svi pripadaju istoj ljudskoj skupini koju karakteriziraju određena i utvrđena antropološka obilježja; b) lingvistički, jer svi govore istim jezikom; c) genetski, jer svi imaju isti genetski kod. Taj genetski kod ima i većina današnjih žitelja Hrvatske i BiH. Iz navedenog proizlazi logičan zaključak, da je puno vrijednije isticati ono što spaja, nego ono što razdvaja dijelove ove zajednice. To bih nazvao politički odgovornim ponašanjem.

Dalmatima je ishodište i središte bilo u današnjem prostoru Duvno – Livno – Glamoč. Što se tiče robova u Dalmaciji, ono što su drugdje kmetovi, u Dalmaciji su koloni. Nije šija, nego vrat. Uz napomenu, atribut kmetski upotrijebio sam kao označku ponašanja, a ne kao označku socijalnog statusa grupa ili pojedinaca.

Imena naroda kroz povijest mijenjala su se, npr. od Gala su nastali Francuzi, od Galije Francuska. Osvojene narodi zvali su sebe svojim imenom, dok su ih drugi nazivali drugačije. Hrvati su jedan od rijetkih naroda, koji kroz milenije nije mijenjao svoje narodno ime, pa su ih i stranci nazivali istim imenom, s izgovornim razlikama.

Našu povijest pisali su ljudi, koji «nisu htjeli ili se nisu smjeli suprostaviti vladajućim duždevima, carevima i kraljevima», ili vladajućim ideologijama, a kojima nije bilo u interesu, da Hrvati saznaju pravu povijesnu istinu o sebi i svojim okupatorima.

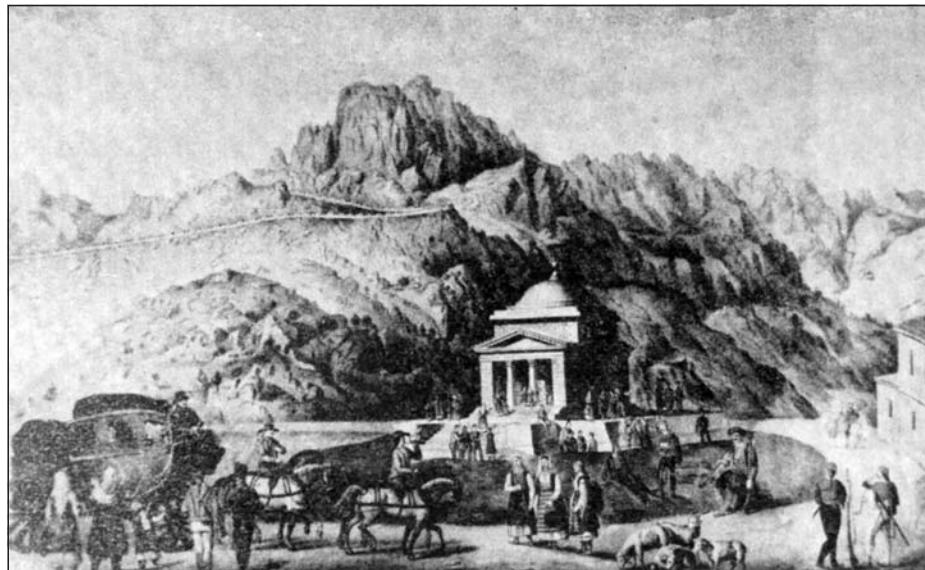
Poznavanje svojih korijena jača svijest: svoji smo na svom. Spoznajemo i jasno svojim ponašanjem tuđinu poručujemo, ovdje nemate što tražiti, ovo je naše. Samosvijest jača volju i spremnost suprostaviti se svakom nepoželjnoum.

Piše:

Dr. Marijan ČUVALO

Žali mi se prijatelj neki dan, da je marno sa svojim društvom prikupljao dokumente u zemlji i inozemstvu, a odnose se na Drugi svjetski rat i poraće, te na Domovinski rat, da nema tko obraditi građu i prezentirati ju narodu i svijetu. Građe ima više tona, loše je pohranjena. Moguće je oštećenje, otuđenje ili uništenje. Radi se o dosada nepoznatim dokumentima, od iznimne važnosti za narod i državu. Država nema sluha i ne želi platiti niti jedan

gosp. Vukasoviću, ako ne svi, a onda većina današnjih stanovnika BiH, može se osjećati i Dalmatinima. Granicu negdašnje do današnje Dalmacije mijenjali su tuđini, a narod je ostao gdje je i bio. Svi tuđinci promicali su regionalne nazive, po oprobanom pravilu «podijeli pa vladaj». Gospodin **Jonjić** je u svom članku «Ustanimo protiv 'Dalmatine': 'Dalmatinstvo' je instrument rastakanja Hrvatske (Zato sam protiv 'Dalmatine')», objavljenom u Političkom zatvoreniku br. 186., rujan 2007. obilnom je dokumentacijom pojasnio, tko je sve i zašto promicao regionalizme, i što to znači za hrvatski narod i državu. Tu se nema što dodati.

Otvorenje ceste preko Velebita 1832.

projekt iz te građe. Nema slobodnih i neovisnih povjesničara da obrade građu. Država ima novca za protunarodne i protudržavne uradke tipa «Oluja nad krajinom», «Nebolomstvo», za razne udruge u službi stranih interesa, a za ovu građu, za istinu o nama i našim neprijateljima nema. Eto, danas vladajući u Hrvatskoj, konačno samostalnoj, ne žele da Hrvati ovladaju znanjem o sebi i svojem okruženju. Zašto?

Bit će tako sve dok se narod ne osvijesti. Današnje političke elite na vlasti štite strane, a ne narodne i državne interese. Osvijestit će ih samo istina. Sv. Jeronim, Jere iz Stridona (današnja Banja Luka ili Stržanj na Kupresu), rekao je i «sva zla dolaze iz neznanja». Kako vidite,

Gospodin Vukasović reče ponešto i o našim pretcima i o našim obvezama prema njima. Ponukao je i mene, dodati ponešto, jer to dodatno potiče na čuvanje zajedništva, a i osnažuje osnovnu ideju članka. Mi kao narod, puk, stanovništvo, većina, nismo došli niotkuda. Mi smo tu oduvijek. Tko je narod koji je izradio kipice ljudi, starih oko šest tisuća godina, nađenih u Butmiru kod Sarajeva? Tko je narod, koji je napravio Vučedolsku golicu i ljudsku, porculansku čizmu, stare oko pet tisuća godina? Tko je sazidao tvrđavu Vranduk, najstariju tvrđavu u Europi sačuvanu u izvornom obliku? Tko je narod koji je stvorio Glasinačku kulturu i izumio maziju, čelik? Nisu valjda Grci, kako ustvrdi meni neki dan jedan naš jav-

ni djelatnik, inače vrhunski intelektualac, besrijekornog životopisa. On i slični mentaliteti smatraju da su samo stranci sposobni; mi smo, odnosno naši djedovi bili su primitivci, zaostali. Sve dobro kod nas napravili su naši okupatori. Ovaj mentalitet strašno je razarajući za samosvijest naroda. To je ono što sam nazvao «kmetskim mentalitetom», a što je gosp. Vukasović pogrješno protumačio. Ako takvi značajevi imaju manjkavo znanje o našoj povijesti, što je tek s običnim pu-kom. Povjesničari se moraju potruditi i pronaći istinu. Kipiće iz Butmira, golubici i porculansku čizmicu u Vučedolu, tvrdavu Vranduk, Ošaniće, čelik, pristaništa uz našu obalu, izgradili su naši pretci, pražitelji Europe, drevni Dinarci, a mi smo njihovi izravnii potomci. Dolazili su pojedinci, skupine, plemena, narodi, vojske, a i odlazili su, ali većina naroda je ostajala. Dokazali su to europski antropolozi, jezikoslovci kao npr. Eugen Pittard u djelima «L' Europe et les Races», «Les Races et l' Histoire». Na karti europskih jezika E. Chixa, Panonija je jedini prostor u Europi, gdje se jezik nije nikada mijenjao. Panonija je prostor, istočna obala Jadrana, Alpe, Dunav. Potvrdu ovoj tezi dali su genetičari, jer, pojednostavljeni, Dinarci su nositelji najstarijega genetskog koda u Europi. Taj genetski biljeg ima većina žitelja današnje Hrvatske i BiH. Doseljeni iranofoni narodi (Medi, Indoeuropljani, kasnije nazvani Slaveni) nositelji su slavenskog haplotipa.

Antički pisac, Grk Strabon, iz prvog stoljeća prije Krista, u djelu «Geographikon endemon» izvješćuje nas, da je istočna obala Jadrana napućena i u vlasti naroda, koje on imenuje Iliri, moguće zato što su bili slobodni, jer Ilir znači slobodan. To su u stvari naši pretci Dinarci, bez obzira na to kako su ih stranci nazivali. Obala je po njemu, izuzetno pogodna za plovdbu, s puno dobrih i dobro izgrađenih pristaništa, ali naše lađe, kaže on, ne smiju

tamo ploviti, jer Iliri nikome ne dopuštaju pristup ni moru ni kopnu, ako uđu, zarobe ih. Plinije Stariji, antički pisac, Kristov suvremenik, nabrajajući redom plemena u Panoniji, u srednjem toku Save nalazi pleme, narod Arivates. Dakle, Hrvati su živjeli ovđe daleko prije nego je osnovana država pod hrvatskim imenom.

Bili su slobodni i odlučni braniti svoje. Strancima su odobrili koloniju, kao predstavništvo na Visu i Hvaru, za trgovati. Nema švrljanja po moru i ozemlju. Ostavili su nam jasnu poruku. Držimo li se predloška, ili smo netom stečenu slobodu i državu i netom stečena dobra, prepustili strancima. Vergilije Jadransko more zove Ilirskim zaljevom, Tacit ga imenuje Mare Illyriorum. Petar Krešimir IV. Jadran naziva Naše more (Mare nostrum). Ovo su izravnii dokazi, da smo od pradavnih vremena bili gospodari Jadranskog mora. Naši političari i danas se hrvu s istim susjedima, dokazujući da je to naše, i da mi trebamo određivati pravila ponašanja na Jadranu, baš kao što su to radili naši pretci. Homer, Herodot, Plinije Stariji,

Strabon, Tacit, Tit Livije, Quintus Curtius, Seutonije i dr. ostavili su dosta podataka o našim pretcima, koje oni zovu Pelagima i Ilirima u Panoniji. Ti pražitelji, starašnjedatelji Panonije, naši pretci, Dinarci, razvili su zavidnu civilizaciju i bili su na istom nivou kao tada najnapredniji narodi afričkoga i azijskoga civilizacijskoga kruge. Neki su napredovali, a mi smo zaostali. Zašto? Strabon nas je izvjestio: «za jednička država svih ilirskih plemena nazivala se Pannonia». Sastojala se od više manjih kraljevin, međusobno labavo vezanih. Dakle, naši pretci imali su svoju državu, samostalnu, neovisnu. Tu su naši korijeni. To su naši pretci. Zašto puno toga, dosta naših povjesničara, objašnjavaju grčkim utjecajem, kada on to nije bio, pa sam ja dodaо, na tvrdnju da su to sve gradili Grci: «Je, valjda su dolazili raditi na nadnicu». Dok sami Grci tvrde da oni tamo nisu smjeli ni priviriti, sve dok nisu izgubili svoju državu i pali pod vlast Rimskog carstva. Više manjih kraljevin, bez čvrste središnje vlasti, bili su lakši plijeni.

Zašto je Ivan Meštrović

Domaćojevim strijelcima uklesao kapu drevnih Dinaraca? Na kipu Tetrarha u Veneciji, na uglo crkve sv. Marka odjeća im je ista kao i kod naših sinjskih alkara. Tetrarsi su rimski carevi, a nose odjeću istu ili bitno sličnu svečanoj odjeći Dalmatinske zagore. Država drevnih Dinara u Panoniji bila je slobodna sve dok ih Rimljani nisu okupirali i uključili u Rimsko carstvo. Silnomu Rimskom carstvu trebalo je punih 230 godina za pokoriti te naše pretke, koje oni nazivaju Iliri. Obilno su koristili taktiku «podijeli pa vladaj». Postupno su ih nagrizali sa sjevera, juga, po sredini. Istarska kraljevina osvojena je prva. Rimljani su bili iznenađeni bogatstvom plijena, a smatrali su ih siromašnim. Potom je palo Teutino kraljevstvo, na jugu Panonije, južno od Neretve. Udar po sredini izveli su na kraljevnu kralja Gentiusa. Glavni grad bio mu je Meteon (Metković). U Rim dovezena, zaplijenjena državna riznica zaprepastila je otimače. Sastojala se od dvije stotine (dvjesto), da ne bude za-

**Naši predci uvenčani, a ga do seda
ne smiju, to sam željio, da i
što vas nemaju se zbog toga
čuti. Svaka nasa pripadba zove
se "Dobri naši došli prijatelji,
a očekujemo da vam se
rat u budućnosti dolazi ovđe u
vili Bistricu, a za vječnu vašu
sakupljinu, potvoriti, naši hlepni
turski, hrvatski pozdrav! Dobri
mi došli prijatelji!
poštovanjem
anđeo Čukman,
članik Upravnog odbora
garskih većeri**

**APAD
A PROSVJETNE
ADNIKE
MIKLEUŠU**

**Na 25. kolovoza 1971. godine
u Školi Osnovne škole Mikleuš,
na Području Slatina, veoma
udučuju slučaj koji je uzbudio
eve prosvjetnih radnika.
Radnik Škole Mikleuš, Durad
šlović, nakon što je došao iz
čionice, grubo je napao dvjelj-
prištinskog nastavnika, nazivaju-
ćeg Bojinistima. Uzvikuao je da
štam iz Matice hrvatske neće
raditi u Školi i da je njemu
sa učešćem. Ovo nije prvi put da
nastavnici, namjerno i bez
eve, vrileđe poledine članove
aktivista Osnovne škole Mikleuš.
Vid tog, na blati i napada
štu hrvatsku, našu najstariju
turnu instituciju, našu načelu
svećinu. Za Tatolović Du-
ško postoje dokazi o nizu ne-
manih postupaka i grubih na-
raja na pojedine članove, u
aktivu, na radnom mjestu. On
tako svima sredstvima eliminira-
dredene nastavnike, a pri tom
študi smisljenim insinueranjima
jevelama. Unaprijed je, po tko
koji put, magovjestio nekim
članicima da više neće raditi u**

**REGLAMENT
NAZIVI NISU
UDOMACENI
KOD HRVATA**

Vratović se s putovanja, našao
sam među »Plavima čatajima« u
RH od 13. kolovoza 1971. br. 17, na
članak sarajevskoga kolege doc-
tra Z. Puratića. »Zašto moj
prijatelji prosvjeđuju. Ne odgo-
varam ovđe prvenstveno zato što
bili smatrali da je Prica sigurno i
na mene misli kad govorim o
čimma koji prosvjeđuju! niti zato
mo i mene spominje članku. Meni je u prvom redu statio
na kontekstu Puratićeva članka i do
konteksta u kojem sam ja, doista,
jedanput plasmeno izrazio Puratić
svoje nedugovanje zbog pre-
čete i ne uvjek opravdane upotrebe lokalnih i regionalnih
oznaka dubrovačkih, dalmatinskih,
pa u posebnim slučaju i hrvatskih
nazida, u jedinstvu hrvatskih
pisaca, pjesnika, jezik i dr.). Puratić
dobro zna da ja mislim na
njegova novila i neke starije
radove. Neviđeno radivo vjerovati
mu da i on, kao svaki Hrvat, kad
kao dubrovačka, dalmatinska itd.
književnost podrazumijeva – hr-
vatsku književnost, može zaključiti iz
Puratićevog izlaganja. Na jed-
nom mjestu kaže: »Ovdana je kod
Hrvata domaćina teritorija dalmat-
ske, dubrovačke i dalmatinske knji-
ževnosti. (...) (Vidjeti napr. studiju V. Vratića "Puratić". Hrvats-
ka dubrovačka književnost 18.
stoljeća, Rad JZ ZUZ 337, god.
1971. Zagreb). Iz toga bi slijedilo:
kako su ti termini odavna udo-
maćeni i upotrebljavaju ih i v.
gov. 1971., zato bi bili toliko
zazorani. Ponaprijede, apodiktika tvrdnja
da su ti termini kod Hrvata
odavna udomaćeni, tvrdnja ovako

ODVJETNI

rad smjerat? Puratićev prethodnici,
en sam i njegovi žetomiljenici u
istoj i srodnim strukturama ne same
što prešuši, kad god im odgo-
vara, blebolane činjenice i njih
novu znanstvenu interpretaciju,
svjesno i samovoljno okrenjujući
ime integritet hrvatske kulturne
bastine, nego katkada čak i
naslove iskrivljujući.
Neumjescima smatram Puratićevu
konstatacija – koje mogu zazu-
čati kao samoobraća – da je G.
Novak svojim knjizi (objavljena je
1944. do naslova »Prolost Dalmat-
ske« (umjetno „Južne Hrvatske“),
da je M. Deanević u svom
radu (obj. 1934.) o talijanskom
utjecaju na staru književnost
upotrijebio imars jugoslavenska
umjetno hrvatska književnost, a
nitiko mu nije prigovorio, i pita-
mo, zašto Jugoslavenski akade-
mici znajući i umjetnosti ne
iznijeni našost u Hrvatska akademiji... Ni po sadržaju ni po
povijesnim okolnostima niti
tri naslova međusobno na istoj
razini, a niti se, bar ne svaki
popkupaju s puratićevskim kvali-
fikativom dubrovačkih, dalmatinskih
i jugoslavenskih. Ali pogotovo ne
maju nikakve veze s istim ili
sličnim pridjevima kako ih je
upotrebljavam i shvaćam.

Vladimir Vratović
Zagreb

**HRVATSKI
IJEDNIK**

Ovina za kulturno i društveno pilanje

Glavni urednik: Vlado Gotovac
Odgovorni urednik: Josip Ivaničić
Tehnički urednik: Mario Funes
Tehnički urednik: Dorego Crvlić
Fotografija: Ranko Karabulić

**Marin Ranko Marin
gen. Mustić (Osječki),
Split, Šibenik, Dubrovnik,
Zadar, Split, Šibenik, Dubrovnik,
Brač, Šipan, Korčula, An-
tar, Šipan, Šipan, Šipan, Šipan**

Vladimir Vratović u Hrvatskom tjedniku 1971.: regionalni su nazivi neuobičajeni kod Hrvata

bune) milijuna srebrnih sestercija. Današnjim rječnikom rečeno, bilo je to dvije stotine «200» milijuna američkih dolara. Izračunao akademik Mirko Vidović. Bilo je to 171. godine prije Krista. A bila je to samo jedna od nekoliko kraljevina naših predaka iste sudbine. Bila je to samo jedna od niza pljački naših prostora kroz povijest. Posljedice te pljačke nisu osjetili samo tadašnji žitelji Panonije, već svi njihovi potomci do nas danas. Rim je izgrađen u Vječni Grad, Venecija, da ne nabrajam dalje, a nama su ostala zgarišta i krš. Potomci se za kruhom rasuli po tudini. Nekad obrađena polja u drač i makiju zarasla. Ponovit će već postavljeni upit, da su ta sredstva ostala državi i narodu od koga su opljačkana, kako bi izgledala naša obala danas? Mi ne bismo imali jedan Dubrovnik, već... mašti možemo dati maha, ne ćemo pogriješiti. Bio je to plijen samo u srebrnom novcu, a bilo je toga i u zlatu, oružju, brodovima, namještaju, opremi, zlatno i srebrno posuđe, nakit, dragi kamenje, ukrasi, kipovi, slike, odjeća, stupovi od skupocjenog mramora. Toliko, samo za ilustraciju, o Rimljanim, Romanim, Mlečanim, Talijanim i inima, koji su nas pljačkali i odnosili sve što je vrijedilo, a stanovništvo odvodili u roblje. Volio bih da nam nikada više ne budu neprijatelji i da nas nikada više ne pljačkaju, već da nam budu добри susjedi. Za dokaz dobre, dobrosusjedske volje, neka nam vrate bar dio opljačkanog. Ipak ne bih im, a ni drugima, dao potpisani bianco-mjenicu, bez obzira na njihove demografske probleme danas. Posljednje uporište naših Panonskih Dinaraca bilo je u Bosni, palo je 12. godine po Kristu, padom Batona kod Vranduka. Samostalnost je obnovljena 753. godine, saborom u Duvnu.

Ovdje je mjesto reći nešto, kako izbjegići ponavljanje tih neprilika. Garancija je vojno osposobljeno i vojno organizirano stanovništvo kroz Domovinsku vojsku. Profesionalna vojska, predvidivo je, bit će roba za iznajmljivanje, čuvat će makova polja moćnika, a mi, ako zatreba, ne ćemo imati nikoga u narodu, tko bi znao rukovati topom ili minobacačem. Tuđin i moćnici svijeta upravo to žele. Zato budi-mo protiv svakog pojedinca, udruge i stranke, koji umjesto Domovinske zagovara profesionalnu vojsku.

Šutke smo prešli kad su nam obezglavili pobjedničku, ponosnu i slavnu vojsku izraslu iz Domovinskog rata. Razni Mesi-

Napred Orjuna!

Sretni su nacionalni borići, koji za ostvarenje uzvišene ideje trpeši i stradaše pregarajući mladost, obiteljsku sreću i slast života, pa kad im spadoše okovi i kada ugledaše svoj ideal — Narodno Oslobođenje i Ujedinjenje, za njih je čas neopisivih osećaja, a shvaća ih i dostoјno ceni samonaj, koji je slične proživeo.

Kad nedavno crni dim zlobe beše prekrio Europu; kad su demonske sile slavele krvavo slavlje; kad je crno-žuti dvo-glavi krstaš, preletiv kolevku naše slobode, decimirao i orkanom otpuhnuo sa lica ove svete zemlje najveće stinje našega roda; kad nam je potpuno bila zamrla luč dana i pomrčalo naše narodno nebo; kad su po bojnim razbojima tropska ždrela kô vulkanska razrigala vatru, lavu i pepeo, — ni onda naši uzor-idealisti i narodni velikani nisu izgubili veru u narodni spas niti su skrstili ruke, nego iz tamnica, sa bojišta i iz inozemstva neumorno su sipali ubojne strele, koje uz savezničku pomoć zadaše smrtne udarce vekovnim tlačiteljima našega jugoslovenskog naroda, pa mi 1918. god. doživesmo najveću narodnu slavu, za koju su premnogi naši u čeznuću ginuli.

Napokon je pobedila prava barem u načelu, u glavnim crtama.

Sviće nam 1. decembar 1923., peta obletnica Narodnog Oslobođenja i Ujedinjenja

njenja u slobodnoj Jugoslaviji, stvorenoj od narodnih duhova — nacionalista, ali po ostvarenju temeljnih težnja mi delomično i privremeno s našim velebnim idejama podlegosmo mogućim makinacijama, kako se češće u historiji pri naglim preokretima zbiva.

U vodstvo našega naroda uvuče se i mnogi plemenski šoven i mnogi runjav dvočlanjak, koji je u jučerašnjoj prošlosti naše narodno srce rasprgavao; u mekanim naslonjačima kočopere se i oni vuci razdraoci, koji to ničim nisu zavredili, i koji ometaju svako dobro otvarajući vrata zlu...

I nažalost, tomu još nije kraj!

Smrknjuće se mnoge velike narodne duše u tužnu razočaranju, pa okupljujući naprednu omladinu — evo ih u borbu...

Orjuna iz najlemenitijih težnja i dalekosežnih vidika ustaje smelo i koraca hrlo zbijena i povećavana brojnim falangama, a proti svim vanjskim neprijateljima, te anacionalnim, antidržavnim i separatističkim elementima u ljubljenoj nam Domovini, za koju su kroz stoljeća bezbrojni venci krvnih žrtava doprinjeli.

Vodena sveslovenskim idejama: napred, Orjuno, za potpuno duhovno i političko jedinstvo cele jugoslovenske Nacije!

Orjunaški proglaš iz „Pobede“

Orjunaška pohvala dalmatinstvu

či doveli su je na razinu, kako to reče njezin nekadašnji ministar, đak JNA, **Rađoš**, da nije sposobna obraniti ni mjesnu zajednicu. Osobno je tom obilato doprinio. Rukovodstvo te nekad slavne, pobjedničke vojske povlači se po blatu tiska i domaćih i inozemnih sudova. Četnici slobodno šeću, sudjeluju u vlasti, obnavljamo im domove koje su najčešće sami razorili, i još se prijete novom Ovčarom. Mitimo ih, vratite se. Kadar izrastao iz Domovinskog rata otpušten je s posla, degradiran, ponižen.

Zaokružimo ovaj izlet u povijest.

Pojednostavljeni, oslabljeno Rimsko carstvo, u čijem sastavu se nalazila i država naših predaka, urušava se, što koriste među inim i Avari i napadaju Panoniju. Sunarodnjaci panonskih starosjeditelja, Bijeli Hrvati, s prostora današnje Poljske, došli su u pomoć i protjerali Avare, a zemlju i narod organizirali vojno i politički u državu pod hrvatskim imenom. Na-

rod Arivates iz Posavine, sa središtem u današnjem prostoru Brčko-Županja, očito su srodnici Bijelih Hrvata. Biološki, fizički, mi smo uglavnom Dinarci, politički, mi smo Hrvati, podanici samostalne države, koju su utemeljili Bijeli Hrvati u sedmom stoljeću. Taj prostor od tada se imenuje (naziva se, zove se) »hrvatskim«.

Ovaj izlet u povijest pokazuje da samo čvrsto povezane zajednice imaju budućnost. Dužni smo čuvati naslijedeno, pa i na način da novim vrijednostima, koje mi danas, naš naraštaj, stvara, dajemo imena po osobama i događajima iz naše historije, i tako na vidljiv i vječan način sačuvamo uspomenu na njih, ali na hrvatskom jeziku, i na način koji učvršćuje zajedništvo. Zaključak iz svega navedenoga bio bi: inzistiranje danas na regionalizmima je političko sljepilo, politička nepismenosnost. Regionalizmi su štetni i opasni za naš opstanak, a na korist su naših stoljetnih ili tisućljetnih neprijatelja. •

JOŠ O PARTIZANSKOM ZLOČINU U KLOŠTRU U KANIŽI KOD GOSPIĆA (I.)

Bivši politički uznik, gospodin **Mirko Mesić**, član HDPZ Podružnice Gospic, u telefonskome mi je razgovoru priopćio, da je njegov prijatelj gospodin **Nikola Stilinović** bio kao mladić očeviđac partizanskog zločina u Kloštru-Financiji-Tratini u Kaniži kod Gospića i da želi o tom stravičnom događaju svjedočiti, pa ako želim, može ugovoriti susret. Zahvalio sam mu i zamolio da svakako što prije ugovori sastanak. Nakon nekoliko dana javio mi je da će nas gospodin Nikola primiti u svojoj kući u Kaniži.

U dogovorenem vrijeme dočekali su nas srdačno u svojoj kući br. 29 u Kaniži supružnici **Sofija** i Nikola Stilinović Osjetio sam da iz njih zrači neka prigušena tuga. U razgovoru to su nam i otkrili. Na početku Domovinskog rata izgubili su svoga malodobnog sina **Ivana**. Pred srpskim divljaštvom se majka s dvanaestipoldišnjim Ivanom i ostalim izbjeglicama iz Gospića sklonila u hotel "Zagreb" u Karlobagu. Nadali su se da će tu, daleko od krvožednih susjeda, naći sigurno utočište. Nažalost, nuda se nije obistinila. Jugoslavenska je armija u terorističkom napadu zrakoplovima, koji su poletjeli iz zračne luke Zemunik kod Zadra, raketirala hotel. Ivan, nevino dijete, među prvim je hrvatskim žrtvama pobunjenoga "bratskog" srpskog naroda, kojeg su eto "zaludili" njihovi predvodnici, a oni siroti "neupućeni" Srbi nasjeli su na riječi svojih voždova. Po izjavama zarobljenih pobunjenika i onih koji se sada vraćaju u obnovljene im kuće, nijedan se nije okrvavio u ratu. Svi su bili kuhari ili su prevozili hranu, ali ne znaju imena onih, za koje su kuhali i kojima su hranu prevozili. Ne znaju tko je pobjio i gdje su bačena tijela njihovih hrvatskih suseljana, kao primjerice onih iz Široke Kule. "Naivna" hrvatska sudbena vlast i "mudri" hrvatski političari vjeruju im. Svoje branitelje na čijoj žrtvi i krvarini la-

Piše:

Ivan VUKIĆ

godno žive, strpali su u Den Haag i u hrvatske zatvore, dodvoravajući se i puzeći pred europskim političkim podzemljem. Sirotim Srbima koji iz "neupućenosti i zaluđenosti" razoriše i popališe Hrvatsku dodvoravaju se, daju im povlastice i grade kuće bolje nego što su imali prije rata. Prilikom izbora hrvatska vlast dopušta pobunjenicima, rušiteljima Hrvatske, koji stalno po vlastitoj odluci ne žive u Hrvatskoj, da ih stotine lažno prijavljene na jednoj adresi u izbornoj jedinici, autobusima dovoze na glasovanje. Nastavak je to borbe za Veliku Srbiju po zacrtanom planu Garašanina i Vuka Stefanovića Karadžića, a provođenom po Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, srpskom svetosavskom crkvom i srpskim političarima. Svima im je zajednički moto: "Gde god je zadnji srpski grob, tu je Srbija".

Kako bi taj "pitomi" srpski puk znao da Hrvati imaju pravo na svoju državu, kad im to nitko nije rekao, nikada, sve tamo od njihova doseljenja iz svoje postojbine nakon "viteškog" bijega ispred Turaka. Pa, uostalom, oni su pokoljem na Jelačićevu trgu 1918. pokazali kakvo bratstvo i kakvu državu smo prihvatali! Kako oni mogu

odgovarati za Hrvatske zablude u prošlosti i sadašnjosti?! Tko nam je kriv?

Upokojena gospođa Sofija priča: "S Ivanom sam bila uz bazen, kad su avioni nadlijetali Karlobag. Svi, koji smo se zatekli u dvorištu, potrcali smo naći zaklon u hotelu. Ivana je raketa raznijela, a ja sam od njega bila udaljena nekoliko koraka. Njegovo raskomadano tijelo skupljali su uokolo, a ja nisam bila ni okrznuta". Nakon kraće šutnje i smirivanja emocija gospodin Nikola Stilinović ispričao nam je svoja sjećanja o partizanskom zločinu u Kloštru-Financiji-Tratini:

"Rodjen sam u Kaniži kraj Gospića. Kad je rat završio 1945. imao sam dvanaest godina. Pred pad grada 4. travnja 1945., hrvatska vojska i mnoštvo civila povlačila se pred partizanima preko Smiljana, Pazarista, Krasna do Rijeke pa dalje put Bleiburga. Kasnije, iz razgovora starijih, shvatio sam da povlačenje nije bilo dobro organizirano. Osim vojnika iz postrojbi koje su branile odstupnicu, partizani su zarobili i hrvatske vojnike koji nisu znali da je izdan nalog za povlačenje, kao i one koji su se, uvjereni u svoju nevinost, lakovjerno predali. Nadali su se da ih partizani ne će pobiti. No, od neke partizanske uljuđenosti i časnog postupanja ni traga. Obrušili su se na Gospic kao najkrvoločnije razjarene zvijeri. Četrdeset osam sati ubijali su zarobljene vojnike i civile gdjegod su stigli. Mrtvi su ležali posvuda.

Prije napada na grad, partizani su zapovjedeno da strijeljaju zarobljene muškarce starije od 16 godina, sve od reda, ne štedeći ni rodbinu svojih drugova i simpatizera. Nažalost, strijeljali su i nedorasle mladiće i djevojčice. Vršili su masovna strijeljanja gotovo cijelu 1945., a kasnije manje skupine i pojedince do 1950. godine.

Na sam dan 4. travnja 1945. pucali su po gradu iz svih oružja kojim su raspolagali. Oni koji se nisu povukli sklonili su se u podrume kuća sa strahom i zebnjom očekujući

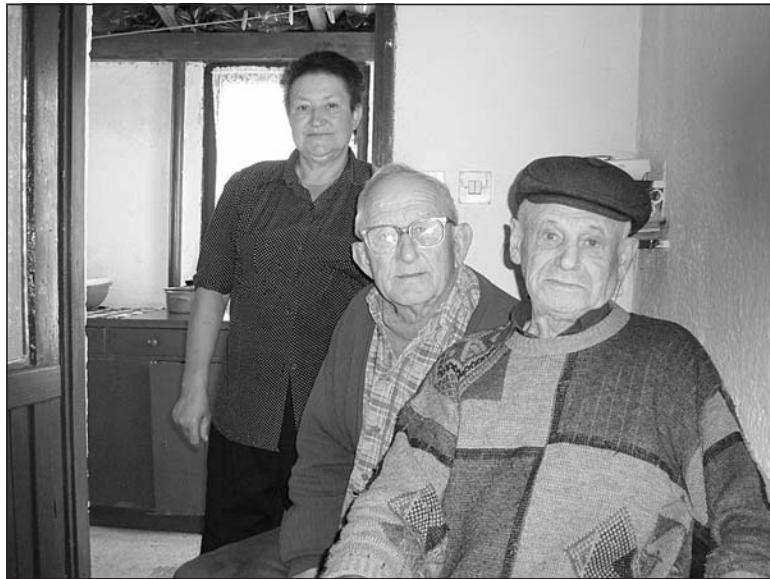

Sofija Stilinović, Mirko Mesić i Nikola Stilinović

sutrašnji dan. Ujutro 5. travnja 1945. mama nas je izvela iz podruma. Kanta za vodu bila je prazna. U to vrijeme vodovodna mreža nije bila razvedena po kućama. Svaka ulica imala je jednu, dvije i više javnih slavina na kojima se točila voda. Zvali smo ih bunari. Mama mi je rekla: "Nikola, ti si dijete, tebi neće ništa, uzmi kantu i donesi s bunara vodu." Uzeo sam veliku bijelu emajliranu kantu za vodu i pun straha i nela-gode krenuo na bunar. Još se pucalo, osjećao se miris paljevine. Natočio sam po-la kante, jer više nisam mo-gao nositi, bila je prevelika za mene. Na cesti me zaustavila naša susjeda pokojna baba **Kata Rukavina Rusova**. Rekla mi je da me treba, pa kad donesem kući vodu, neka dođem k njoj. Ispričao sam to mami. Nisu se djeca tada ponašala prema stari-jima kao sada. Starije se poštovalo i slu-šalo. Mama mi je rekla, kad me baba Kata treba, neka onda idem.

Susjeda Kata čekala me na cesti. Nismo krenuli prema njenoj kući, kako sam oče-kivao. Ušli smo u Kloštar. Ispred zgrade financije na dvije prostrete deke sjedila je skupina partizana. Jedni su pili iz boca, pretpostavljajući rakiju, a drugi su kartali. Do njih, prekriveni masnom ceradom, bi-la su dva mitraljeza. Prošli smo kraj njih. Nisu nas ni pogledali. Baba Kata povela me do streljačkog rova "laufgrabe", u koji su se sklanjali mještani iz obližnjih kuća, za vrijeme partizanskih napada, a hrvatski vojnici branili grad. Uzduž rova ležala su poredana trupla pobijenih. Držala me baba Kata za ruku. Povela me od jednoga do drugog leša, glasno izgovarajući imena onih koje je prepoznala. Bilo ih je jako puno, osamdesetak.

Godine su napravile svoje. Dosta sam toga zaboravio. Sjećam se popa **Draguti-na Kukalja**, krojača **Kreše Megrlova**, nekog **Cimehera** i **Nikole Došena**. Nažalost, drugih se imena sada ne sjećam. Nismo se dugo zadržali. Bojali smo se parti-zana. Kada sam došao kući, ispričao sam mami što sam vidio. Ljutila se na mene i babu Katu. Rekla je da smo ludi i da smo

U domu Stilinovićevih

mogli završiti kao pobijeni nevoljnici. Eto, ja dijete a ona baba, pa nam partizani nisu pridavali nikakvu važnost i sve je dobro završilo.

Da, sjećam se još jednog tragičnog do-gađaja. Bio sam u ribolovu na rijeci Bog-danici. Neki će reći, kakvo ribarenje pod onakvim okolnostima. Vladala je velika glad. Za obrok kukuruznog brašna majke su davale svoju zlatninu, prstenje i nakit. I mene glad je natjerala u ribolov. Čuo samiza sebe neku prepirku. Osvrnuo sam se. Dvadesetak koraka od mene trojica, puškama i samokresima naoružanih partizana, vodili su ispred sebe dvojicu vrlo mla-dih hrvatskih vojnika. Vikali su na njih. Kada su došli do sredine ograde, jedan partizan ubio je obojicu pucajući im u za-tiljak iz samokresa. Potom je drugi otiašao do kuće pokojnog **Frane Turića**. Nakon kraćeg vremena vratio se sa starim Fra-nom, koji je nosio lopatu. Naredili su mu da iskopao grob. Dok je kopao, stajali su uz njega. Kad je Frane iskopao grob, parti-

zani su u njega nogama gurnuli ubijene i zapov-jedili mu da ih zatrpa, a oni su otišli prema Gospiću. Vrlo lako bih i sada našao njihov grob. Eto, to je sve čega se sjećam...»

Da, tužno je i tragično sve to. Isti hrvatski naraš-taj, kao uostalom i oni prethodni, doživio je u dva posljednja rata bestijalne zločine od svojih srpskih susjeda. Nije nam to do-voljno da izvučemo pouku, već i dalje - kako to reče **Stjepan Radić** - "Srjlamo kao guske u maglu".

A o partizanskem zloči-nu nad civilima i zarob-ljenim hrvatskim vojnicima u Kloštru-Fi-nanciji-Tratini u Kaniži kraj Gospića već je pisano, pa sam i ja objavio dulji članak u mjesечniku *Politički zatvorenik*.

Komunistička vlast gradila je vojarne, vojna skladišta, vojna vježbališta, javne zgrade i igrališta na mjestima na kojima su izvršili masovne pokolje Hrvata nakon pada Nezavisne Države Hrvatske. Dogo-dilo se to i na spomenutoj lokaciji. Izgra-dili su tu vojna skladišta i u narodu od ta-da taj prostor poznat je pod još jednim imenom, Kasarna u Kaniži. Hrvatska vojska, kao nasljednica vojnih nekretnina JNA, vojarnu u Kaniži darovala je u trajno vlasništvo Gradu Gospiću, koji je taj prostor isparcelirao i s pripadajućim gra-devinama ustupio različitim državnim us-tanovama. Jedna od tih parcela s vojnim skladištim pripala je ustanovi "Park pri-rode Velebit", koja tu gradi upravnu zgra-du, koju financira strani donator.

(nastavit će se)

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom rujna i listopada 2007., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjesечnika nesobično pomogli:

Ante	Grlić-Radman	Zagreb	200,00 Kn
Đuro	Crljenko	Zagreb	1.000,00 Kn
Tomislav	Cvetnić	Zagreb	300,00 Kn
Branko	Jelić	Cliveland - USA	50,00 USD
u k u p n o		1.500,00 Kn i 50,00 USD	

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

PRIČA JEDNOG DRAGOVOLJCA (VII.)

Na svakom koraku čuju se priče o izdaji Vukovara. Vukovar se može obraniti, da oružje ne ide u Hercegovinu. Vukovar prodan za Hercegovinu. Ako padne Vukovar, pada Zagreb. Hrvatskom vladaju ustaše i Hercegovci, ruralni, neurbanizirani, bjeločarapaši. Bacaju se letci iz aviona sa sličnim sadržajem, po zidovima graffiti: *Vratite nam četnike, a uzmite Hercegovce.* Minirana Židovska općina, a novinari *Globusa, Slobodne Dalmacije, Novog lista i Ferala* bruje, da ustaše ponovo haraju. Nitko se od tih novinara i urednika nikada i nigdje nije ispričao kad je istina izbila na vidjelo, da je to djelo KOS-a, koji je inače izveo oko 450 diverzija u Hrvatskoj. Koliki broj novinara, urednika, pripadnika KOS-a, još i danas blate Domovinski rat i Hrvatsku, bez sankcija. Izazivaju i priželjkuju da dragovoljci izgube živce.

Standard pada, mnoga poduzeća ne mogu, zbog rata, poslovati. Vrijeme idealno za petu kolonu. Moral i povjerenje u vodstvo nije teško poljuljati. Dolazi mi dobar prijatelj, intelektualac, besprijeckor na života i ugleda, pa odmah s vrata: **Tuđman**

treba ubiti, jer... Uzeo sam pušku i rekao: Kazao si to sada i više nikada. U ovoj kući tri su Tuđmanova vojnika. Nekoliko dana poslije kaže mi, bio si u pravu. U ratu se zbijaju redovi, traže saveznici, diže moral, pa ako treba i prešutjeti ponešto. Doći će i vrijeme peglanja.

Nakon **Šeparovićeva** apela, u SGZ priznaju, bio si u pravu. Traže od mene da napišem nešto slično Prosvjedu Međunarodnoj misiji, a SGZ bi to usvojila kao svoj stav. Svaki događaj i vijest imaju upotrebljivo vrijeme, zato prosvjed sada više nema smisla. Predlažem da SGZ posalje Apel Promatračkoj misiji EZ-a, da ispravi učinjenu nepravdu i prognane Ilочane vrati njihovu domu. Apel sam sastavio, SGZ ga usvojila, prevela na više jezika i poslala ga diljem svijeta, na sve značajnije adrese. Vjesnik 28. listopada 1991., a Večernji list 29. listopada objavili su Prosvjed. Stožer saniteta je Prosvjed

Piše:

Dr. Marijan ČUVALO

preveo na više jezika i poslao po svijetu. Tako se i na ovaj način širila istina o Hrvatskoj.

U noći od 15. na 16. studenoga, iz vojarne Kumrovec pucaju po našoj straži na vodocrpilištu. Pozvali policiju u pomoć, a JNA otvorila vatru i na njih.

Dne 23. studenoga 1991. Večernji list objavio, da se jedinica Narodne zaštite iz

Iz velikog doba: njemački ministar Genscher u Zagrebu

Gornje Kustošije, uputila praviti red u Domu Ante Starčevića, među posvadane pravaši. Formalno, ta jedinica je pod mojoim zapovjedništvom. Provjerio, jedinica se nije dizala, vijest je lažna. Zovem dežurnog urednika na 333-333 i pitam, kako mogu pisati laži, koje u današnjim uvjetima mogu prouzročiti ružne posljedice, tim više što je lako bilo provjeriti istinu o jedinici.. Arogantno mi kaže, a tko ste Vi, da se mijesate u naš posao. Odgovorio sam, ja sada dolazim sa satnijom vojnika, i s nekoliko rafala riješit ću problem (naravno da sam blefirao). Ja ću se lakše opravdati vojno, krivično i politički, nego što ćete se Vi opravdati za poticanje na građanski rat. Vi ne znate, a ne znam ni ja, kakav stranački sastav je u jedinici. Laži poput Vaše mogu potaknuti međusobne sukobe, a oružje je i kod jednih i kod drugih. Tada je omekšao, pa nemojte baš tako, shvaćam pogrešku i ne

će se ponoviti. Demantirat ćemo. To sam htio čuti od Vas. Današnje vrijeme traži od svakog nas punu svijest i odgovornost za ono što radimo. Ipak nisu demantirali.

I onda, 10. prosinca 1991. tužan gledam kako JNA, napuštajući vojarne na Črnomercu, odvozi ama baš sve, a bila je obvezna ostaviti dogovoren postotak svega. Što nisu odnijeli, uništili su. Tako se poнаšaju barbari. Radostan, jer ih gledam posljednji put, i uvjeren nikad više. U 12,30 obilazim vojarne, naš hrvatski državni stijeg na jarbolu vjetar miluje.

Nekoliko mjeseci kasnije, 20. ožujka

1992. ukinuti krizni štabovi. Svoje su odradili. Članovima moga štaba, kao i svim suradnicima hvala. Svoj posao odradili su vojnički, građanski i politički na visini. Stavili su se na raspolažanje narodu i državi kad je trebalo. Njima na čast, a potomcima primjer i poticaj, kako se brani domovina. Dugo me mučilo, zašto nismo uspjeli. Gdje smo grijesili. Kako god vrtio činjenice, uvijek mi se nametala misao, da su znali sve o nama, čime raspolaćemo, kada blefiramo. Očito je, imali su nekog među nama, visoko gore.

Rad u sanitetu

Na jednom od inicijalnih sastanaka za sanitet, bio sam i ja, u Blatu, u montažnoj baraci, na ulazu u bolnički kompleks u izgradnji. Predsjedava **dr. Kostović**, dolaze ljudi i bez uvoda predlažu to i to, uradili bi to na taj i taj način, sve uz Kostovićevu: Dobro, na posao, i tako redom. A ja sjedim i slušam. Na koncu upitao sam Kostovića, a što je moje zaduženje. Čim sam izrekao to shvatio sam, kakvu sam glupost izvalio. Tad mi je sinulo, pa ovdje se ne dolazi po zadatke, već se nude zadaci i predlažu rješenja, a i preuzima odgovornost. Tako se pamet ugrađuje u organizaciju, umjesto birokratskog sustava dekreta. Nije svatko Kostović. Ova situacija ilustrira, zašto i kada smo bili uspješni. Bili smo uspješni, kad smo nudili rješenja.

(nastavit će se)

RATNE I PORATNE ŽRTVE U SELIMA ISLAM GRČKI, ISLAM LATINSKI I RUPALJ (ZADARSKA ŽUPANIJA)

Podatke o žrtvama s ovog popisa prikupio je Ante Vanjak, na temelju podataka dobivenih iz Matice u župnom uredu Posedarje, te dokumenata u Državnom arhivu u Zadru (Okružna Kotarska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača 1943. do 1946. godine), kao i od rodbine žrtava.

ISLAM GRČKI:

1. **Jurjević, Marko** (Mate i Anice rođ. Galić), rođ.. 1921. Civil. Četnici su ga ubili ispred kuće 14.12.1943.

2. **Matić, Božo** (Marka i Mande), rođ. 1905. Civil. Odveli su ga i ubili u blizini kuće susjedi srpske narodnosti, 1946.

3. **Matić, Kuzman** (Marka i Mande), rođ. 1901. Hrvatski vojnik. Otac 3 djece. Poginuo na križnom putu.

4. **Stipčević, Veronika** (Šime i Mare rođ. Pedić), rođ. 1937. Partizani su je ubili u majčinu naručju 28.12.1943., između Zemunika Gornjeg i Donjeg.

5. **Vanjak, Ante** (Šime i Tomice rođ. Vrkić), rođ. 1926. Hrvatski vojnik. Poginuo 1945. na Križnom putu.

6. **Vanjak, Nikola** (Marka i Luce rođ. Marinović), rođ. 1908. Četnici su ga ubili ispred kuće 14.12.1943.

7. **Vanjak, Stipan** (Marka i Luce rođ. Marinović), rođ. 1912. Hrvatski vojnik. Otac 2 djece. Poginuo 1945. na Križnom putu.

8. **Vanjak, Šime** zv. Šile (Jakova i Marije rođ. Šegota), rođ. 1887. Civil. Otac 6 djece. Četnici su ga ubili ispred kuće 14.12.1943.

9. **Vanjak, Šime** zv. Šimera (Petrica i Šimice rođ. Gospić), rođ. 1910. Hrvatski vojnik. Otac 5 djece. Poginuo 1945. na Križnom putu.

10. **Zubčić, Božo** (Gliše i Tomice), rođ. 1906. Hrvatski vojnik. Otac 3 djece. Poginuo nesretnim slučajem.

ISLAM LATINSKI:

1. **Boca, Stipan** zv. Mićo (Stipana i Ike rođ. Šušić), rođ. 1905. Civil. Otac 4 djece. Četnici su ga ubili 14.12.1943. ispred obiteljske kuće.

2. **Brtan, Mate** zv. Maćin (Luke i Luce), rođ. 1911. Hrvatski vojnik. Otac 2 djece. Četnici su ga ubili 14.12.1943. ispred obiteljske kuće.

3. **Brtan, Nikola** (Nikole i Grgice), rođ. 1902. Hrvatski vojnik. Otac 1 djeteta. Poginuo 1945. na Križnom putu.

4. **Demo, Ante** (Petrica i Ike rođ. Šilović), rođ. 1911. Hrvatski vojnik. Otac 2 djece. Partizani su ga 1944. ubili ispred kuće.

Priredio:

Prof. Bruno ZORIĆ

5. **Galić, Joso** (Stipana i Anice rođ. Jurjević), rođ. 1920. Hrvatski vojnik. Otac 1 djeteta. Partizani su ga 1945. ubili kod Senja.

6. **Kardum, Božo** (Šime i Matije rođ. Šarić), rođ. 1920. Hrvatski vojnik. Partizani su ga ubili 1944. u Islamu Latinskom.

7. **Knežević, Luka** (Lovre i Anke), rođ. 1908. Hrvatski vojnik. Poginuo 1945. na Križnom putu.

8. **Kokić, Vice** (Šime i Luce), rođ. 1913. Hrvatski vojnik. Poginuo 1945. na Križnom putu.

9. **Kolčeg, Marko** (Grge i Mare rođ. Šušić), rođ. 1921. Civil. Otac 1 djeteta. Četnici su ga ubili na vratima dvorišta, 12.1.1944.

10. **Lončar, Igor** (Kuzmana i Ane), rođ. 1926. Hrvatski vojnik. U Starigradu su ga 1944. ubili partizani.

11. **Lončar, Živko** (Kuzmana i Ane), rođ. 1924. Hrvatski vojnik. Poginuo 1945. na Križnom putu.

12. **Matić, Mirko**; rođ. 1908. Hrvatski vojnik. Otac 1 djeteta. 1945. partizani su ga ubili i bacili u more između Zadra i Preka.

13. **Matković, Blaž** (Nikole i Marije rođ. Boca), rođ. 1922. Hrvatski vojnik. Partizani su ga 1944. ubili u Islamu Latinskom.

14. **Matković, Ive** (Roka i Božice), rođ. 1910. Civil. Otac 4 djece. Partizani su ga ubili 1945.

15. **Mršić, Martin** (Martina i Anice rođ. Šušić), rođ. 1914. Civil. Partizani su ga 1943. ubili u Jagodnji.

16. **Radošević, Vlade** (Bogdana i Pere), rođ. 1922. Hrvatski vojnik. Otac 1 djeteta. Poginuo 1944.

17. **Rogić, Mile** (Tome i Matije), rođ. 1920. Hrvatski vojnik. Otac 1 djeteta. U Starigradu su ga 1944. ubili partizani.

18. **Rončević, Ive** (Mile i Kate), rođ. 1905. Hrvatski vojnik. Otac 3 djece. U Slivnici su ga 1944. ubili partizani.

19. **Šušić, Ivan** (Petrica i Grgice rođ. Kolčeg), rođ. 1899. Civil. Otac 6 djece. Četnici su ga ubili kod crkve sv. Nikole 14.12.1943.

20. **Šušić, Joso** (Ivana i Marije rođ. Demo), rođ. 1925. Civil. Četnici su ga ubili 14.12.1943. između Islamu Latinskog i Grčkog.

21. **Svibanj, Ante** (Filipa i Stoje), rođ. 1909. Hrvatski vojnik. Otac 4 djece. Poginuo 1944. na Križnom putu.

22. **Verunica, Petar** (Frane i Matije), rođ. 1911. Hrvatski vojnik. Otac 2 djece. Partizani su ga 1945. ubili i bacili u more između Zadra i Preka.

23. **Zubčić, Šime** (Jakova i Jele), rođ. 1928. Civil. Poginuo 14.12.1943. između Islamu Grčkog i Latinskog, ubili su ga četnici.

RUPALJ:

1. **Baljak, Mile** (Vida i Ike), rođ. 1922. Hrvatski vojnik. Otac 1 djeteta. Poginuo 1945. u Senju.

2. **Bašić, Joso** (Jure i Cvite), rođ. 1913. Hrvatski vojnik. Otac 3 djece. Partizani su ga 1945. ubili i bacili u more između Zadra i Preka.

3. **Gavran, Šime** (Jose i Jurke), rođ. 1911. Hrvatski vojnik. Otac 2 djece. Poginuo 1945. u Senju.

4. **Mandić, Vice** (Martina i Marije), rođ. 1911. Hrvatski vojnik. Otac 1 djeteta. Poginuo 1945. u Senju.

5. **Oluić, Nikola** (Nikole i Ike), rođ. 1919. Hrvatski vojnik. Poginuo 1944. u Karinu.

6. **Štrkalj, Jure** (Ivana i Ike), rođ. 1915. Hrvatski vojnik. Otac 3 djece. Poginuo na Križnom putu.

7. **Štrkalj, Stipan** (Ante i Ike), rođ. 1902. Civil. Otac 3 djece. Poginuo 1944.

8. **Šušić, Mate** (Ante i Grgice), rođ. 1924. Hrvatski vojnik. Poginuo u Islamu Latinskog 1944.

9. **Šušić, Nikola** (Ante i Grgice), rođ. 1913. Hrvatski vojnik. Otac 1 djeteta. Poginuo 1945. na Križnom putu.

10. **Šušić, Šime**; rođ. 1912. Hrvatski vojnik. Otac 2 djece. Poginuo 1945. na Križnom putu.

11. **Vidak, Ivan** (Krsti i Božice), rođ. 1907. Hrvatski vojnik. Otac 3 djece. Poginuo 1945. na Križnom putu.

12. **Vidak, Marko** (Jose), rođ. 1923. Hrvatski vojnik. Poginuo 1945. na Križnom putu.

13. **Vidak, Mate** (Pave i Jurke), rođ. 1923. Hrvatski vojnik. Partizani su ga 1944. ubili u Starigradu.

14. **Vidak, Nikola** (Krsti i Božice), rođ. 1922. Civil. Srbi su ga 1942. ubili u Islamu Grčkom.

15. **Zdrilić, Marko** (Jose), rođ. 1917. Hrvatski vojnik. Otac 3 djece. Poginuo 1945. na Križnom putu.♦

TKO JE BIO IVO FRANK?

U POVODU PRIJENOSA NJEGOVIH POSMRTNIH OSTATAKA IZ BUDIMPEŠTE NA MIROGOJ*

Nakon dugogodišnjeg zalaganja gospodina **Petra Huisze** iz Beča, i uz potporu triju domovinskih organizacija, ispunjena je želja jednog već u javnoj memoriji go-to posve zaboravljenoga saborskog zastupnika pravaškog usmjerjenja, da njegovi posmrtni ostaci budu položeni u rodnome gradu.¹ Stjecajem političkih okolnosti moralno je proći nešto manje od sedamdeset godina da **dr. Ivo Frank**, zajedno sa svojom suprugom **Aglajom**, bude 2. lipnja ove godine dostoјno pokopan u grobnici obitelji Frank na Mirogoju.

Obitelj Frank odigrala je važnu ulogu u hrvatskoj povijesti. Rijetko je koja obitelj ulagala toliko energije i strasti u političku borbu, a da pri tome njezini članovi nisu doživjeli gotovo nikakvu zadovoljštinu, dapače postali su u pretežitom dijelu literature negativnim simbolom i uvriježenim znakom za političku destruktivnost. Pojam "frankovci" standardno je obilježavao "ekstremističku" i "reakcionarnu" struju hrvatske politike, a nije se ustezalo i od najgore ocjene o "izdajnicima" u službi tuđinaca. Često puta se spominjalo i strano podrijetlo Frankovih kao izvorište njihova "nerazumijevanja" domaćih prilika, osobito hrvatsko-srpskih odnosa. Dugotrajnost takvih predodžbi imala je oslonca isključivo u političkim prilikama. Jednostavno rečeno, dosljedna, neprikrivena i ustrajna borba Frankove obitelji i njezinih sljedbenika protiv državnog saveza sa Srbijom, nije bila uklopiva u jugoslavensku priču 20. stoljeća. Unatoč njihovoj neprijepornoj važnosti za razumijevanje političkih odnosa vremena u kojem su živjeli, napose na području stranačko-saborskog djelovanja, ali i mnogih drugih oblika javnoga života, odbačeni su od strane pobjednika na "smetlište povijesti". Da je riječ o iskrivljenom pristupu, najbolje pokazuje podsjećanje na gledište jednog od njihovih revnih protivnika koje je dobar, ali ujedno i rijedak pokazatelj iskrenosti i svjedočanstvo političkog poštenja. Naime, nekolikog godina nakon Prvoga svjetskog rata i osnivanja prve jugo-

Piše:

Dr. sc. Stjepan MATKOVIĆ

slavenske države, kad su se stekla prva iskustva o načinu života pod vlašću dinastije **Karadorđević**, neki su od najstrožih kritičara "frankovaca" ipak priznali da je bila riječ o skupini političara koji su poistovjećivali svoje političke ciljeve s interesima naroda, a samim time nisu mogli biti promatrani kao "izdajnička" stranka. Prvak hrvatskih Srba **Svetozar Pribićević** zapisaо je: "Moram međutim priz-

Dr. Ivo Frank

nati povijesnu istinu da ekstremni dio Stranke prava nije vodio takvu politiku zbog toga što se prodao Beču, kao što su im predbacivali, ili stoga što su njezine vođe očekivale za sebe osobnu korist u budućnosti – jednostavno su smatrali da takvu politiku nalažu interesi hrvatskog naroda."²

Frankovi su se pojavili u vremenu kad se nije dovoljno jasno kristalizirao način rješavanja hrvatskog nacionalnog pitanja i kad se činilo da je Hrvatska trajno razjedinjena u mreži dualistički podjeljene Austro-Ugarske. **Dr. Josip Frank**

(1844.-1911.), *pater familias* i Ivin otac, nastupio je kao zagrebački odvjetnik u političku arenu tijekom 1870-ih godina, da bi postao u sljedećem desetljeću neovisni saborski zastupnik kojega je pratio glas jednog od najvrsnijih poznavatelja složenih ugarsko-hrvatskih finansijskih odnosa nagodbenog razdoblja. U posrnu lu Stranku prava ušao je 1890., pokazavši vrlo brzo izrazitu nadarenost za njezinim organizacijskim oživljavanjem. Međutim, njegov brzi uspon nije se mnogima svidio. Sukobi različitih ambicija, ali i razmimoilaženja o načinu vođenja politike unutar stranke, doveli su pet godina kasnije do raskola u kojem su Frank, visokonakladni pisac **Eugen Kumičić** i nečak "oca domovine" **Mile Starčević** izišli iz matice stranke te pokrenuli Čistu stranku prava. Novu stranku je otvoreno podržao i **dr. Ante Starčević**, dajući joj na taj način pravo pozivanja na starčevićansku tradiciju, što je bila velika prednost u političkom nadmetanju s drugim pravaškim skupinama i u privlačenju simpatizera. Ta je stranka unatoč mnogim nepovoljnim okolnostima s vremenom izrasla u jednu od vodećih stranaka banske Hrvatske upravo Frankovim zaslugama. Najvidljiviji pokazatelj snage bili su broj osvojenih saborských mandata, zavidna stranačka organizacija i rastući broj sljedbenika.

U zatvoru zbog spaljivanja madžarske zastave

Josip Frank je imao pet sinova, od kojih su dvojica ostvarili istaknute karijere u politici. Obojica su pokazali da "jabuka ne pada daleko od stabla". Stariji **Vladimir** (1873.-1916.) prvi je zakoračio stazama poznatoga oca. Njegovom putu pridružio se i Ivo (1877.-1939.), za kojega se može reći da je bio posljednji politički aktivni član obitelji, jedini koji je doživio prijelomni trenutak suvremene hrvatske prošlosti, raspad Austro-Ugarske i stvaranje Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca.

Ivo Frank završio je 1895. Klasičnu gimnaziju u Zagrebu, a 1905. doktorirao je pravo na Sveučilištu u Zagrebu. Pravo

1 * Prethodno priopćenje. Obrada i ilustracije urednički.

2 Svetozar Pribićević, *Diktatura kralja Aleksandra*, Zagreb 1990., 17.

vođenja odvjetničke kancelarije stekao je 1908. godine. Prema svjedočanstvu supruge Aglaje govorio je odlično njemački, engleski, francuski i talijanski, dok mađarski nikada nije u potpunosti savladao.³

Političku inicijaciju obavio je u listopadu 1895. tijekom dolaska kralja i cara Franje Josipa I. u Zagreb, kada je sa skupinom srednjoškolaca i studenata zagrebačkog Sveučilišta sudjelovao u skidanju mađarskog stijega s prigodnog slavoluka na kolodvoru. Usljedila je rasprava na Kraljevskome sudbenom stolu protiv svih sudionika demonstracija. Zajedno s bratom Vladimirom bio je osuđen na četiri mjeseca zatvora. Tom prigodom bio je osuđen i Aleksandar Horvat, student prava i budući najuži Ivin suradnik u vođenju Stranke prava nakon smrti Josipa Franka. Za vrijeme kraljeva dolaska u Zagreb demonstrirao je također ispred Srpske crkvene općine i pravoslavne crkve. Povod za demonstracije bilo je vješanje srpskog barjaka na zgradi Pravoslavne crkve, što je u dijelu pravaške mladeži shvaćeno kao otvorena provokacija, koja je potvrđivala čvrstu vezu između ozloglašenog režima bana Khuena i srpske politike u banskoj Hrvatskoj. Sljedeću javnu akciju izveo je dvije godine kasnije. Povod je bila javna kleveta Vjekoslava Fleišera, urednika suparničkog dnevnika *Hrvatska Domovina*, da je Josip Frank "rogonja". Na to je Frank mlađi, tada student prava, na ulici čušnuo Fleišera.⁴

U protusrpskim demonstracijama puno širih razmjera sudjelovao je i u rujnu 1902. godine. Tada je Stjepan Radić, još uvijek sporedni političar na javnoj sceni, prozvao mlađog Franka da je "skupljao čete, dotično, kako ih je on zvao, rulje; postavljao im predvodnike; davao naloge i primao izvješća o razbijanju i pljački srpskih dućana i stanova." Suprotno tome, Frank je zajedno s optuženim Schwabenitzom i Korenom odriješen krivnje, za razliku od 72 drugih osoba, uključujući Radića, koje su bile osuđene tijekom rujanskih događaja.⁵ Unatoč primjetno snažnoj nepodnošljivosti između prvaka seljačke stranke i Franko-

povod uvođenju prijekog suda u Zagrebu.⁶

Osim sudjelovanja u demonstracijama, mladi Frank se počeo baviti i drugim uobičajnim oblicima političkih djelatnosti. Sve se redovitije nalazio uz oca koji je vrlo često održavao javne skupove radi promicanja stranačkih interesa. Tako je zabilježeno da su otac i sin zajedno nastupali na pučkim skupštinama tijekom nemira iz 1903. godine, poznatijih pod imenom Narodni pokret, kojima je uskoro zaključeno razdoblje krute Khuenove vladavine u banskoj Hrvatskoj.

Ivo Frank je dva puta uzastopce biran za saborskog zastupnika. Prvi put je neuspješno kandidirao 1906. u sisačkom kotaru. U hrvatski Sabor je ušao po prvi put 1911. godine i to izborom u kotaru Vojni Križ. Izbor je potvrdio i na sljedećim izborima dvije godine kasnije. Prije njega je u tom kotaru od 1887. do smrti bio uzastopce biran Josip Frank. Tijekom saborskog razdoblja

1913.-1918. bio je vrlo aktivan zastupnik. Usپoredo je bio jedan od vodećih ljudi pravaške stranke, koja se nakratko ujedinila 1911., da bi dvije godine kasnije ponovno došlo do podjele na "frankovce" i "milinovce". Prevladavalio je mišljenje da je u tom razdoblju mlađi Frank zajedno s Aleksandrom Horvatom bio čelna osoba Hrvatske stranke prava, kako se službeno nazivala "frankovačka" skupina.

Neposredno nakon početka Prvoga svjetskog rata, u kolovozu 1914. je unošačen. Služio je vojsku u činu poručnika topništva, a sudjelovao je i u borbama na galicijskom bojištu protiv ruske vojske u sastavu druge baterije 6. poljsko-topničke pukovnije. Nakon obnove parlamentarnog života u Dvojnoj Monarhiji, ponovno se vratio u saborske klupe, gdje je ustajno branio načela Hrvatske stranke prava prigodom rasprava o hrvatsko-ugarskoj financijskoj nagodbi, tumačenja hrvatskih interesa u Monarhiji i komunalnim problemima njegova izbornog kotara.⁷

Proglas Stranke prava u povodu proglašenja Kraljevstva SHS

vh, ipak će se njihovi politički putovi približiti uoči Prvoga svjetskog rata i za vrijeme njega, kada su bili "saborski drugovi" čije su stranke bile zajedno u hrvatskome državnopravnom bloku, a znatno tanje spone će ih povezivati i neposredno nakon osnivanja Kraljevstva SHS u osudi novoga režima. Naposljetku, Frank je prozvan i zbog sudjelovanja u još jednim protusrpskim ispadima. Riječ je o događajima koji su bili posljedica Sarajevskog atentata, kad je ubojstvo prijestolonasljednika i njegove supruge izazvalo nemire uperene protiv Srba u raznim mjestima banske Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Frank je apostrofiran kao glavni začetnik zagrebačkih demonstracija. Tu je ocjenu prihvatio, tumačeći da je to bila "patriotska dužnost", ali nije prihvatio ocjenu da je bio intelektualni začetnik srpskih izgreda. Ogradio se od paljenja i pljačkanja trgovina u vlasništvu Srba, uz obrazloženje da su događaji bili pod nadzorom dok ih je vodila stranka, a kad se uključila policija, onda je do izražaja došla "bijesna svjetina", što je bio

3 Preslici zapisaka Aglaje Frank nalaze se u posjedu autora ovoga članka.

4 Hrvatsko Pravo, br. 427 od 6. 4. 1897.

5 Hrvatsko Pravo, Sudjenje I. Franku i dr., br. 2069-2071, 2.-4.10.1902. Jedan od Frankovih alibija bila je mirna šetnja po gradu s mladim arhitektom Viktorom Kovačićem tijekom nemira.

6 Stenografski zapisnici Sabora Kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (dalje SZ), 1913-1918, sv. 5, Zagreb 1917., 274. (sjednica održana 20. srpnja 1917.), 291 (21. srpnja) i 598. (10. kolovoza).

7 Historiografski ih je u većim dijelovima prenio Bogdan Krizman u knjizi *Hrvatska u prvom svjetskom ratu. Hrvatsko-srpski politički odnosi* (Zagreb 1989.).

Protiv svakog oblika jugoslavenske zajednice

Ipak, u središtu njegovih saborskih istupa bilo je suzbijanje bilo kakvog vezivanja hrvatske sa srpskom politikom, a osobito je pobijao potrebu rušenja Habsburške Monarhije, jedinog jamstva da Hrvati "ne postanu žrtvom nezasitnih talijanskih aspiracija ili – što je isto takovo zlo – da se hrvatski narod ne bi utopio u moru velikog srpskog, koje je jednako jugoslavenstvu".⁸ Ivo Frank je držao da srpski političari iz redova Srpske samostalne stranke, vodeće stranke Srba u banskoj Hrvatskoj i članice Hrvatsko-srpske koalicije koja je imala saborskiju većinu, bez ograda prate zov Beograda. Drugim riječima, slijede službenu politiku Kraljevine Srbije ("za srpsku samostalnu stranku mjerodavna je jedino politika Beograda") koja je u "dijametalnoj opreci" s hrvatskom politikom. Opreka je bila u tome, što je prema Franku, srpska politika "uzela cilj da anektira hrvatske zemlje", tako da za "hrvatski narod ne može ništa dobra izaći" iz suradnje s takvim saveznikom.⁹ Takav nastup sadržavao je još jednu težnju, osim one da se po kaže odnos prema srpskoj politici. Frank je glasno isticao da unutar Hrvatsko-srpske koalicije prevladava srpski dio, čime je bacio rukavicu u lice hrvatskog dijelu toga saveza, napose onome koji se pozivao na pravašku tradiciju, držeći da bi morao napustiti himbeno savezništvo, što bi značilo raspad Koalicije i preraspodjelu političke moći u hrvatskome političkom životu. Međutim, ti su pravaši ostali gluhi na te pozive i mnogi od njih preuzeeli su vodeće uloge u utrangu puta prema čvrstom vezivanju uz Beograd (primjerice **Ante Pavelić** zubar, **Grga Angjelinović**, **Mate Drinković**, **Živko Petričić** i dr.). Karijere spomenutih pravaša upravo su napadno proturječne, jer su politički poniknuli u frankovačkom krugu, a kasnije su se prometnuli u politi-

Frankov suradnik i prijatelj,
dr. Aleksandar Horvat

čare sasvim drugoga kova, sa snažnim utjecajem u prilog jugofilstva tijekom prijelomnih trenutaka.

Još za vrijeme rata, polovicom 1918., zbog veza frankovačkih prvaka s visokim krugovima izvan banske Hrvatske, došlo je do optužbi iz redova Hrvatsko-srpske koalicije da se I. Frank, zajedno s A. Horvatom, zalagao 1915. za ukidanje ustavnog stanja i uvođenje vojnog komesarijata.¹⁰ Do te je afere došlo nakon policijske premetačine stana jednoga uglednog frankovačkog političara, a Frank i Horvat su tvrdili kako su njihovi potpisi na inkriminirajućim dokumentima bili krivotvoreni. Pojedini izvori doista upućuju na činjenice da su frankovački prvaci bili povezani s visokim vojnim krugovima.¹¹ Te su veze imale korijene u ranijem razdoblju. Josip Frank je bio od prije u vrlo dobrim odnosima s generalom **Moritzom von Auffenbergom** (1852.-1928.) i zapovjednikom glavnog stožera, **Conradom von Hötzendorfom** (1852.-1925.). S potonjim su se navodno sastali tijekom srpnja 1914. u Zagrebu Ivo Frank i Aleksandar Horvat. Tom su prigodom raspravliali o mogućnosti uvođenja voj-

nog komesarijata. Dužnost komesara preuzeo bi jedan od austro-ugarskih generala, a najvažnija zadaća bila bi mu "suzbijanje sabotaže velikosrba na jugoistoku Monarhije."¹² Radilo se o političkoj procjeni da bi se, uz pomoć visokih vojnih dužnosnika, u ratnoj situaciji moglo doći do ostvarenja dijela ciljeva Hrvatske stranke prava. Tu tvrdnju slijedi i zapis **Ise Kršnjavija**, što je zapravo iskaz nepouzdanog svjedoka iz unutarstranačkih redova, po kojem: "Vjeruju (prvaci Stranke prava) da će postati sposobni za upravljanje; oduševljavaju se od laskom trupa i svoje nade usmjeravaju u pravcu austrijskih generala. Potiorek, Conrad von Hötzendorf i Scheure za njih su zvijezde vodilje. Nadaju se da će pod jednim vojnim komesarom moći ostvariti ujedinjenje hrvatske braće."¹³ Razvoj događaja nuka na ocjenu da su u tadašnjim okolnostima spomenuti vojni krugovi bili ili posve inferiorni onima civilnim, koji su očigledno podržavali drugu političku stranu, ili su načelno stali uz Monarhiju lojalne frankovce, ali bez nakane da im stvarno pomognu. Kršnjavi u svojim zapiscima s dosta gorčine piše o frankovačkim prvacima. S jakom dozom bijesa bilježi da su ga "isključili iz stranke", što je očito teško podnio. Na niz mjesta posebno se obračunao s Frankovim sinovima. Prema njemu je velika pogreška bila u stvaranju "Frankove dinastije", odnosno u očinskoj ljubavi prema sinovima koji su zbog toga bili predodređeni za visoke položaje u stranci. Kršnjavi nudi u slučaju Ive Franka još ubojitiju kritiku. On je držao da najmladi Frank nije nesposoban. Problem je u tome što je "hulja", "gizdelin", "nevaljalac" i "nitkov". Međutim, Kršnjavi nije ponudio argumente za takve ocjene. Paradoksalno zvuči da su obje zavađene strane, Kršnjavi i prvaci frankovačke stranke, radili na osposobljavanju "stranke za vladu" u sklopu Monarhije, uz tu razliku da je Kršnjavi, ako uzmemo u obzir njegove zapiske, ipak bolje pogodio

8 SZ, 539. (sjednica držana 8. kolovoza 1917.).

9 B Krizman, nav. dj., str. 70.

10 O tome je Večešlav Wilder objavio pamflet *Dva smjera u hrvatskoj politici. Otkriće urote protiv ustava*, Zagreb 1918. Radi boljeg uvida u povijest mentaliteta hrvatskih političara vrijedno je spomenuti mali isječak iz Wilderovog životopisa. On je postao 1925. državni podsekretar u Ministarstvu unutarnjih poslova Kraljevine SHS za vrijeme vlade Pašić-Pribičević. Tada ga je jugointegralist Toni Schlegel prozvao zbog "šikaniranja i proganjanja opozicije štampe u Hrvatskoj". Časni sud zagrebačke sekcije Jugoslavenskog novinarskog udruženja izrekao mu je kaznu "isključenja iz udruženja zauvijek" zbog protuustavnog progona tiska i novinara (Usp. Hrvije Matković, *Svetozar Pribičević i Samostalna demokratska stranka do šestojanuarske diktature*, Zagreb 1972., 111.). Navod je vrijedan raščlambe ponašanja političara koji su se pozivali na svetost ustavnosti i građanskih sloboda! No, nužno je naglasiti da Wilderova biografija ukazuje da je riječ o neosporno dosljednom zagovorniku jugoslavstva.

11 Tako stoji i u bilješci francuskog ministra vanjskih poslova, prema kojoj frankovce podržavaju „bečki dvor i vojna vlast“. Vidi: Miro Kovač, *Francuska i hrvatsko pitanje 1914.-1929.*, Zagreb 2005., 127. U svojim zapiscima Kršnjavi piše o Frankovim vezama s „politizirajućim generalima“. Iso Kršnjavi, *Zapisci, Iza kulisa hrvatske politike*, knj. 2, Zagreb 1986., 786.

12 Tu obavijest donosi Srdan Budisavljević u knjizi *Stvaranje Države Srbia, Hrvata i Slovenaca* (Zagreb 1958, 24.). Budisavljević je bio saborski zastupnik iz redova Hrvatsko-srpske koalicije do 1918., kada je s manjim brojem disidenata pokrenuo posebnu skupinu oko lista Glas Slovenaca, Hrvata i Srbija. Riječ je o zagovornicima jugoslavenskog ujedinjenja.

13 I. Kršnjavi, nav. dj., 737 (nadnevak 23. 12. 1914.). Radi se o Oskaru Potioreku (1853.-1933.), vojnom zapovjedniku Bosne i Hercegovine, te Eugenu von Scheureu (1859.-1922.), zapovjedniku zborog područja zagrebačkog vojnog zabora na početku Prvoga svjetskog rata.

u procjenama kad je držao da dualistički nositelji vlasti neće ništa učiniti na promjenama da bi zadovoljili Hrvate u ime njihove lojalnosti, a pokušaj vezivanja uz generale smatrao je neopravdanim s obzirom da "nitko ne zna kakav će biti njegov (ratni) ishod".

O vezama s utjecajnim čimbenicima izvan Hrvatske svjedoče i podatci koji govore da je najmlađi Frank bio dijelom Belvedere kruga. Riječ je o skupini političara raznih nacionalnih pripadnosti, koja se okupljala oko prijestolonasljednika **Franje Ferdinanda**, radi izrade planova vezanih uz njegovo preuzimanja trona. Za sada još ne znamo ništa podrobnije koje je sve ideje Frank konkretno zastupao, ali njegovo ime nalazimo na popisu suradnika spomenutog kruga.¹⁴

Frank je u skladu s politikom pravaške

Stjepan Sarkotić od Lovćena

stranke nakon nasilnog umorstva Franje Ferdinanda nastavio tražiti rješenja hrvatskog pitanja pod habsburškom dinastijom. Tijekom rata često je putovao u Budimpeštu i Beč, pokušavajući pregovorima s mađarskim i austrijskim političarima ishoditi povoljniji položaj za Hrvate u sklopu Monarhije. Zajedno sa stranačkim predsjednikom dr. Aleksandrom Horva-

tom bio je u proljeće 1918. u audijenciji kod kralja **Karla I.(IV.)**. Posrednik u pripremi posjeta bio je **Friedrich Funder** (1872.-1959.), ravnatelj uglednog dnevnika kršćansko-socijalnog usmjerjenja *Reichspost* iz Beča, koji je održavao redovite odnose s "frankovačkim" prvacima.

Usporedno s besplodnim pokušajima pronalaska povoljnijih rješenja za hrvatski položaj uz privolu dvora, Frank je nastojao držati otvorenim vrata i za dogovore s ugarskim državnicima. Njegovi politički protivnici iz banske Hrvatske ukazuju na Frankov neuspjeh prigodom odlučivanja o imenovanju zemaljske vlade u ljeto 1917., kad je kratkotrajni ugarski ministar predsjednik **Móric gróf Esterházy de Galantha** (1881.-1960., na položaju od 15. lipnja do 20. kolovoza 1917.) podržao Hrvatsko-srpsku koaliciju u preuzimanju vlade.¹⁵ Tada je Frank zagovarao u Budimpešti postavljanje **Pavla Raucha**, ali je vrh ugarske politike odlučio drugačije. Ne posredno prije nasilne smrti ugarskog ministra predsjednika **Istvana Tisze** (1918.). Frank je bio pozvan na razgovore u Budimpeštu radi pokušaja očuvanja Habsburške Monarhije. Razgovarao je i s Tiszom, koji mu je navodno rekao: "Ich sehe ein, dass wir gegenüber Kroatien grosse Fehler begangen haben." ("Uvidio sam, da smo počinili velike pogreške u odnosu prema Hrvatskoj.") Uskoro je Tisza ubijen, a Frank se nakon proglašenja Države SHS vratio u domovinu.

Nakon «prisajedinjenja» i petoprosinačkih demonstracija

U danima prevrata, čelništvo Hrvatske stranke prava više nije čvrsto držalo kor-milo u svojim rukama. Nakon proglašenja jedinstvenog Kraljevstva SHS stranka je objavila proglašenje u kojem je istaknula da nova država na čelu s dinastijom Karađorđevića nije nastala na temelju prava naroda na samoodređenje. Drugim riječima, u prijenosu vlasti pogaženo je suvereno pravo hrvatskog naroda da se izjasni o vlastitoj sudbini. Tekst proglašenja nije poti-

Gabriele D'Annunzio

cao na pobunu, nego je ustanovio povrјedu hrvatskih prava koja su upravo pravaši sustavno zagovarali već pola stoljeća. O tome govori sljedeće poglavje "Stranka je prava od svog nastanka pa do danas, vjerna nauci svoga utemeljitelja dra Antuna Starčevića, budila hrvatsku svijest u svome narodu, iznosila mu svijetle i tamne točke slavne njegove povijesti, da tako uščuva njegovu ljubav za tisućljetnu hrvatsku državu. Stoga se i u ovom času obraća na Tebe, hrvatski narode, vjernom požrtvovnošću svojom i životom svojom riječi, da dostojanstveno i mirno primiš objavu o jedinstvenoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca pod srpskim kraljem Petrom I., da se ne dadeš zavesti na nasilja i zlodjela, s kojih bi Ti sam još i najviše patiti mogao."¹⁶

Prvi javni pokazatelj nezadovoljstva s načinom stvaranja Kraljevstva SHS bili su tragični petoprosinački događaji. Do danas nisu posve jasni svi elementi oko tih događaja kada je u Zagrebu 5. XII. 1918. došlo do pobune hrvatskih domobrana koja je završila krvoprolicom na Jelačićevu trgu.¹⁷ Sigurno je da se tada okupio dovoljno velik broj osoba iz vojnih redova koji su, ogorčeni načinom promjena, bili spremni na javno izražavanje otpora. Ostalo je otvoreno pitanje, tko je stajao iza pobune. Je li riječ o spontanoj akciji ili je netko vukao konce iza kulisa? Na to pitanje nemoguće je odgovoriti bez provjerenih činjenica, a one nam nisu još uvijek dostupne, tako da samo možemo pretpostavljati o čemu je bila riječ. Prema mojim istraživanjima, bliži sam interpretaciji da se radilo o sponta-

¹⁴ Jean-Louis Thiériot, *François Ferdinand d'Autriche. De Mayerling a Sarajevo*, Paris 2005., 189 i 256. U hrvatskoj historiografiji najviše podataka o vezama između pravaša i skupine oko Franje Ferdinanda donosi Mirjana Gross u radu Hrvatska politika velikoaustrijskog kruga oko prijestolonasljednika Franje Ferdinanda, *Časopis za suvremenu povijest*, Zagreb 1970., br. 2, 9.-74. U tom članku se ne spominje ime Ive Franka.

¹⁵ Srđan Budislavljević, nav. dj., 66.

¹⁶ Rudolf Horvat, *Hrvatska na mučilištu*, Zagreb 1992.2, 50.

¹⁷ Najpozudanije pokazatelje o broju žrtava donosi Mislav Gabelica, Žrtve sukoba na Jelačićevom trgu 5. prosinca 1918., *Časopis za suvremenu povijest*, br. 2/2005., 467.-477.

Posmrtni ostaci dr. Ivana Franka, svojedobnog zastupnika Hrvatske stranke prava u Hrvatskom saboru i zagovornika hrvatske državne i nacionalne suverenosti prije i poslije Prvog svjetskog rata, i njegove supruge Aglaje, djevojački Liebman, preneseni su 21. svibnja o.g. s gradskog groblja u Budimpešti u Hrvatsku.

DR. IVAN FRANK
17. 12. 1877. - 19. 12. 1939.

AGLAJA FRANK
18. 11. 1887. - 10. 4. 1986.

Njihovi posmrtni ostaci bit će položeni u pondeljak, 4. lipnja 2007., s početkom pogrebnoj obreda u 11.00 sati ispred glavne mrtvačnice, u obiteljsku grobnicu Frank na zagrebačkom groblju Mirogoj.

Sweta misa zadušnica održat će se istoga dana u 17.00 sati u Crkvi sv. Marka na Gornjem Gradu.

Laka im bila hrvatska zemlja. Počivali u miru Božjem.

Klub hrvatskih povratnika iz iseljeništva
Hrvatska stranka prava
Udruga ratnih veterana Hrvatski domobran

Obavijest o prijenosu posmrtnih ostataka Ive i Aglaje Frank (svibanj 2007.)

nom istupu koji je bio posljedica niza provokacija dijela vlasti, koje su željele dobiti izgovor za hitrim raspuštanjem hrvatskih vojnih postrojb i da uz put maknu s političke scene sve ozbiljnije protivnike.

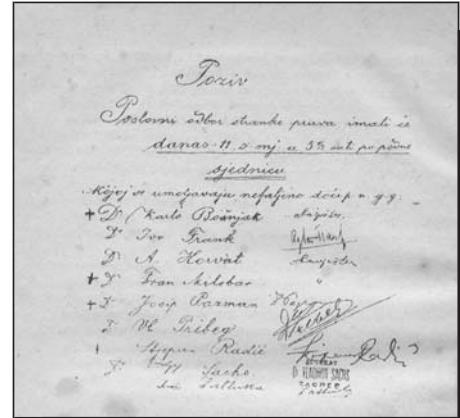
Posljedice petoprosinačkog događaja odrazile su se odmah i na rad političkih stranaka, prije svega na Stranku prava koju je tada vodio **Vladimir Prebeg**. Dan prije krvoprolića vlasti su zabranile izlaženje pravaškog dnevnika *Hrvatska*. Posljednji broj pravaško-frankovačke *Hrvatske* izšao je u utorak 3. XII. 1918. Taj broj donosi stranačku poslanicu narodu. Stranka prava izjasnila se u korist ujedinjenja svih Slovenaca, Hrvata i Srba u jednu nezavisnu, slobodnu saveznu državu, s uvjerenjem da se odluka o tom ujedinjenju ima prepustiti slobodnoj volji cjelokupnog naroda Slovenaca, Hrvata i Srba. No, Narodno Vijeće proglašilo je jedinstvenu, centraliziranu državu sa sjedištem u Beogradu. Pri tome je prenijela vlast na srpskoga kralja, a s takvim mjerama Stranka prava nije se nikako sla-

gala. Pravaši upozoravaju da se "Hrvati ne dadu zavesti nasiljem i zlodjelima". Prinuđeni na vođenje nove taktike frankovci su za ustroj države koji bi proizlazio iz ujedinjavanja svih hrvatskih zemalja u novu državu republikanskoga i federalnog oblika. Federalni savez sačinjavale bi slobodne, nezavisne i suverene države Slovenaca, Hrvata i Srba. Takvo političko usmjerenje bilo je neprihvataljivo novomu režimu, tako da je neposredno nakon petoprosinačkih događaja dio vodstva stranke bio uhićen, a mnogi drugi frankovci šikanirani. I ostali događaji u Kraljevini SHS ubrzo su pokazali da je riječ o nestabilnoj političkoj tvorevini, koja je bila suprotnost javno proglašenom idealu narodne ravnopravnosti i demokracije.

Ivo Frank nije sudjelovao u počkušaju pobune. Međutim, već sljedeći dan bio je među uhićenicima, unatoč tomu što je bio saborški zastupnik. Nove vlasti nisu se prigodom progona protivnika osvrnale na zastupnički imunitet. Prema izješćima Narodnog vijeća SHS bio je optužen da je vodio "pijane vojnike" zajedno sa **Zyrom Xapulom (Zvonimirom Vukelićem)** i **Ivanom Zatlukom**, isto tako članovima HSP-a.¹⁸ Međutim, istraga nije potvrdila tu optužbu, tako da je za Božić pušten na slobodu.

U emigraciji – Hrvatski komitet

Kasnija rekonstrukcija Frankova životnog puta može se obaviti na temelju oskudnih izvora. Supruga Aglaja Frank opisuje u svojim zapisima da je krajem siječnja 1919. bila u Beču i da se tada našla u kavani Liebermann s grofom **Szmrecsanyjem**, koji je iznio ideju o stvaranju jedne skupine koja bi se zalagala za obnovu Habsburške Monarhije, a hrvatsku bi stranu predvodio Frank, što je ujedno značilo i njegov odlazak iz zemlje u inozemstvo. U svibnju iste godine Frank je prešao granicu i više se nije vraćao u domovinu. Godinu dana kasnije i

Iz knjige V. Wildera, "Dva smjera u hrvatskoj politici"

Aglaja je emigrirala preko Drave, uz pomoć Ivinih prijatelja. U međuvremenu su se vlasti u Kraljevini SHS pobrinule da, prema spisu Kraljevinskog stola sedmorice od 21. svibnja 1920., Franku "utrne pravo odvjetovanja".¹⁹ Prije toga mu je akademski Senat u srpnju 1920. oduzeo doktorat prava. Verziju Frankova odlaska opisao je i **Manko Gagliardi** (1885. - 1942.), bivši pravaš i kasniji otpadnik iz redova Hrvatskog komiteta, koji je kraj Prvoga svjetskog rata dočekao u Austriji i otpočetka je sudjelovao u organiziranju hrvatske emigracije.²⁰ Prema njemu, Frank je došao u Graz, "prešavši granicu pješice kod Spielfelda", na poziv već ustrojenoga Hrvatskog komiteta. Gagliardi tvrdi da je politički cilj organizacije bilo odvajanje Hrvatske iz Kraljevine SHS te "da se zajedno sa Ugarskom prisloni na Italiju".²¹ Prema njemu, u Hrvatskom komitetu nije bilo "karlističke propagande".

Prema svim izvorima vidljivo je da se Frank nakon odlaska u emigraciju vrlo brzo politički reaktivirao. Otpočetka je sudjelovao u radu Hrvatskog komiteta i to kao njegov čelnik.²² Taj dio povijesti još je uvijek obavljen velom nepoznanica. Može se sa sigurnošću zaključiti da je Hrvatski komitet bio protujugoslavenska organizacija. Tipično za emigrantsku organizaciju, može se ustanoviti da su čelnici Komiteta računali na pridobivanje inozemnih saveznika, odnosno uključivanje na njihovu stranu onih država koje su

¹⁸ Hrvatski državni arhiv, fond Narodno vijeće SHS, mjesni odbori, kut. 16. Drugi pišu da su bili nakon petoprosinačkih događaja uhićena još dvojica "frankovaca": Ivo Elegović i Vladimir Sachs. Vidi: Josip Horvat, *Politička povijest Hrvatske 1918-1929*, Zagreb 1938., 169. Budući ustaški poglavnik navodi da su od "frankovaca" bili uhićeni Mirko Košutić i Mirko Puk. Vidi: Ante Pavelić, *Doživljaji II*, Zagreb 1998., 21.

¹⁹ Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Kraljevinski stol sedmorice, br. 1229/21. svibanj 1920.

²⁰ Dr. Manko Gagliardi, *Istina o hrvatskom emigrantskom revolucionarnom komitetu 1919-21. Odgovor na napadaje Stjepana Radića*, Graz 1922.

²¹ Isto, 4.

²² Uz Gagliardijev opis najviše o Hrvatskom komitetu saznajemo kod: Josip Horvat, *Hrvatski panoptikum*, Zagreb 1965., 195-210. Istu organizaciju neki nazivaju Hrvatskim emigrantskim revolucionarnim komitetom (B. Krizman), Hrvatski emigrantski odbor (M. Gagliardi), Hrvatski oslobodilački pokret i Hrvatski emigrantski komitet (M. Colić) ili emigrantska Frankovačka stranka (E. Glaise von Horstenau).

imale zaoštrene odnose s Kraljevinom SHS. O tome na koji su način zamišljali rušenje Kraljevstva SHS/Jugoslavije, postoje brojna, često puta proturječna razmišljanja. U prilog zamršenosti išla je i činjenica da je unutar Hrvatskog komiteta došlo do razmimoilaženja koja su pocijepala jedinstvo te političke skupine.

Središta Hrvatskog komiteta bila su u Beču (i Grazu) i Budimpešti. U Beču (i Grazu) su glavni predstavnici bili general Stjepan Sarkotić i Ivan Perčević. Prema Aglaji Frank, i proslavljeni vojskovođa Svetozar Borojević od Bojne bio je članom uprave Hrvatskog komiteta, premda nijedno historiografsko djelo ne navodi tu činjenicu. S druge strane, u Budimpeštu su glavnu riječ imali Frank i Stevo Duić.²³ Većina članova Hrvatskog komiteta bili su bivši pripadnici austro-ugarske vojske (časnici Duić, Stipetić, Glogovac, Petričević, Jesenski i dr.), tako da je organizacija imala i potencijale za ustrojavanje oružanih postrojbi, do čega je i došlo osnivanjem Hrvatske legije u Mađarskoj.

U početku je Hrvatski komitet bio uključen u povezivanju predstavnika svih naroda koji su bili nezadovoljni aktualnim državnopravnim poretkom. Osobito se računalo na savezništvo onih naroda unutar Kraljevine SHS, koji su se osjećali zanemareni i podređeni u odnosu na položaj dominantnih Srba. Stoga se išlo na približavanje Hrvata, Crnogoraca okupljenih oko kralja Nikole, Albanaca i Mađara. Postupak povezivanja krenuo je uoči Pariške mirovne konferencije, radi utjecaja na međunarodnu javnost. Prema zapisima Aglaje Frank, konačni cilj bio je stvaranje samostalne Hrvatske, samostalne Crne Gore (s Albancima!) i priključenje Vojvodine Mađarskoj. Pojedini povjesničari su istaknuli da je Frank sa suradnicima i uz suglasnost Generalnoga konzulata Crne Gore u Rimu sudjelovao u organizaciji crnogorskog emigrantskog tiska u Italiji kao što su bili "L'Eco del Montenegro" i "Il Montenegro".²⁴ Kada je riječ o Albancima, onda su njih u protujugoslavenskoj djelatnosti predstavljali predstavnici Kosovskog komiteta na čelu

Ogorčeni Frankov protivnik
S. Pribičević, na koncu mu je morao
priznati da se vodio samo
interesima Hrvatske

s Hasan-begom Prishtinom. Ova skupina dogovarala je "zajedničku akciju sa Italijanima, D'Annuncijem, hrvatskim i crnogorskom 'nezadovoljnicima'.²⁵ U sklop nezadovoljnih može se uklopiti i slovenskog političara Ivana Šusteršića (1863.-1925.), nekadašnjeg prvaka Slovenske ljudske stranke te poglavara Kranjske pod nekadašnjom austrijskom upravom, koji je isto tako pokušao neposredno nakon Prvoga svjetskog rata uspostaviti čvršće veze sa službenom Italijom, radi provedbe akcije protiv Kraljevine SHS i stvaranja "nezavisne hrvatsko-slovenske države".²⁶ U razgovoru s predstvincima Vrhovnog zapovjedništva talijanske mornarice računao je Šusteršić s hrvatske strane na potporu "Frankove partije, jednog dela Radićeve, tri četrtine

klera i Muslimana". Šusteršić je poslije odbacio takve planove i vratio se 1922. u Ljubljano.

Pregovori i dogovori s Talijanima

Složeni mozaik međunarodnih odnosa i podređenost hrvatskog položaja utjecali su na metode političke borbe. Glavni Frankov teret bio je u odnosima prema Talijanima. S jedne strane pružala se mogućnost savezništva sa članicom pobjedičke Antante i regionalnom silom, a s druge je strane neizbjježno slijedilo suočavanje s talijanskim aspiracijama prema istočnojadranskoj obali. Spone s Italijom bile su uspostavljene prije dolaska fašizma na vlast. One su bile u početku odraz događaja vezanih uz Mirovnu konferenciju u Parizu, kada je Italiji odgovarala destabilizacija Kraljevine SHS. Kasniji tijek zbijanja ukazuje da je Mussolinijeva vanjska politika bila spremna na oportunistički i pragmatički odnos prema Beogradu, što je značilo da je prihvaćala unitarističku Kraljevine SHS/Jugoslavije ako ona prizna političku hegemoniju fašističke Italije na Balkanu.²⁷

Frank je u početku doista računao na talijansku potporu u borbi/otporu protiv Srba. Talijani su otvoreno nastupili prema Hrvatskom komitetu, ali se nisu upuštali u davanje veće pomoći. Stoga je uslijedilo povezivanje s Gabrielom D'Annunzijem, koji je polovicom rujna 1919. zauzeo Rijeku. Proslavljeni talijanski pjesnik s državničkim ambicijama ugostio je predstavnike nezadovoljnih naroda, a bračni par Frank je smjestio u Villu Johnson. Među okupljenima bio je još jedan "frankovac", Vladimir Sachs-Petrović, koji je zastupao u emigraciji Crnogorce. Prema zabilješkama Aglaje Frank, njezin suprug sastao se, osim toga, i s jednim, neimenovanim talijanskim ministrom u Veneciji.²⁸ Gagliardi tvrdi da je Frank bio u Veneciji na sastanku koji je sazvao D'Annunzio radi određivanja konačnog datuma vojne akcije u Kraljevini SHS.²⁹ Treći izvor govori da je prvo došlo do pregovora između D'Annunzija s jedne, te Franka i Sachsa, koji su nastupali u ime Hrvatskog komiteta, s druge strane, u

²³ Više o pukovniku Duiću: Stjepan Matković, Životopis časnika Stjepana Duića, *Politički zatvorenik*. Glasilo Hrvatskog društva političkih zatvorenika, I. dio, br. 145, Zagreb 2004., 19.-24.

²⁴ Dragoljub B. Živojinović, *Italija i Crna Gora 1914-1925. Studija o izneverenom savezništvu*, Beograd 1998, 372.

²⁵ Goran Antonić, Kosovski komitet i Kraljevina SHS u svjetlu jugoslovenskih izvora 1918-1920, *Istorija 20. veka*, 1, Beograd 2006., 37.

²⁶ Milica Kacin Wohinz, Tajni predlog I. Šusteršića o hrvatsko-slovenskoj republičkoj, marca 1919., *Stvaranje jugoslovenske države 1918. godine*, Beograd 1989., 197.-199.

²⁷ Luciano Monzali, Fascist Italy and Independent Croatia: a difficult Alliance, *Tokovi istorije*, br. 4, 2006., 86.

²⁸ Neki radovi spominju tadašnje Frankove veze s predstvincima talijanskih vojnih krugova i vojne obavještajne službe. Vidi: Bogdan Krizman, *Vanjska politika jugoslavenske države 1918-1941*, Zagreb 1975., 30-31.

²⁹ Gagliardi, nav. dj., 30.

Veneciji (5. VII. 1920.), a zatim u Rijeci (19. X. 1920.).³⁰ Razgovorali su o mogućnostima suradnje, a na dnevnom redu bilo je i uobičajeno pitanje preraspodjеле teritorija. Talijanski poslanik u Budimpešti **Ercole Durini od Monze** zapisao je u pismu upućenom Rimu da je Frank sa Sachsom potpisao 5. srpnja 1920. Ugovor Saveza zajedno s **Giovannijem Giuratijem i Host Venturijem**, kojim se obosatrano išlo za rušenjem Kraljevine SHS.³¹ Aglaja Frank spominje plan iz 1921. kojim je definirana granica između Hrvatske i Italije, ali ona naglašava da "nije znala točno" koje bi se područje ustupilo talijanskoj strani radi dobivanja potpore velikoga jadranskog susjeda. U međuvremenu je, prema njoj, došlo do sporazuma u Nizzi (sic!, misli na Rapallo) između Kraljevine SHS i Italije, nakon kojega su službeni talijanski krugovi napustili veze s Hrvatskim komitetom. Aglaja Frank piše da su "Srbi obećali Talijanima veće dijelove istočnojadranske obale". Navela je još da je Manko Gagliardi, član Hrvatskog komiteta, dojavljaо jugoslavenskoj strani što se sve događalo među hrvatskim emigrantima i kakva su stajališta imali u pregovorima s Talijanima, a to je također pridonijelo urušavanju organizacije.

Nakon propasti dogovaranja s Talijanima, Frank se trajno vratio u Budimpeštu. Neuspjesi su izazvali sukobe unutar Hrvatskog komiteta, koji će završiti i njegovim slomom. Razmjena kritika o načinu vođenja taktike potpuno je posvađala vodeće osobe. Frank je ušao u spor sa Stevom Duićem, koji je završio dvobojem. Tom je zgodom Frank bio lakše ranjen u ruku. Sukob je doveo do raskida veza između austrijskoga i mađarskog dijela Komiteta.³²

Jedan od najčešćih izvora o radu Hrvatskog komiteta su izvješća komande IV. armijske oblasti koja je pratila kretanja u emigraciji. Prema njima, Frank se 1921. povezao s neimenovanim "mađarskim krugovima i pojedinim ličnostima", a pri tome je zagovarao nova "Pacta con-

Talijanski diplomat
Ercole Durini od Monze

venta". Prema izvješću vojnog delegata iz Budimpešte, Frank je u ime Hrvatskog komiteta podržavao povratak Bačke, Baranju i Baranje mađarskoj strani, a zauzvrat bi Mađari odustali od pretenzija na Međimurje. Ta činjenica ukazuje na širenje diplomatskih aktivnosti, odnosno izbjegavanje povezivanja isključivo s talijanskim stranom.

Nezadovoljstvo novonastalom situacijom u Kraljevini SHS nije se izražavalo samo u emigraciji. Tijekom 1920. val seljačke pobune, izazvane žigosanjem stoke, zapljušnuo je šire područja jugoistočno od Zagreba. U moslavackom selu Ludina pronađen je trobojni letak s napisom "Živio Dr. Ivo Franck" koji je izazvao veliko uznemirenje kod žandarmerije.³³ Ludina je bila dio bivšega izbornog kotara (za Austro-Ugarske križkog, a za Kraljevine SHS čazmanskog kotara), u kojemu je Frank pobijedio na posljednjim izborima za Sabor. Sada je taj kotar postao jedno od središte bunta. "Stare snage" su se probudile, no na čelu pobune pojavili su se, uz neke stare pravaše poput župnika **Jurja Tomca**, novi ljudi vezani uz radićevsku Hrvatsku pučku seljačku

stranku, što je otvorilo prostor nagađanja da su se povezale sve političke struje nezadovoljne položajem Hrvata u novoj državi. Tomu u prilog išla su i službena izvješća vojnih vlasti koja su redovito povezivala emigrantske krugove i radićevce. Prigodom nemira objavile su općinske vlasti u Križu proglašu u kojemu su iznijele: 1.) Da Dr Ivica Frank stoji u svezi s neprijateljima našim: Crnogorskim raskraljem Nikolom, Talijanima, Madžarima i Nijemcima, 2.) Da Dr Ivica Frank od tih naših neprijatelja dobiva silne svete novaca, 3.) da tim novcem Dr Ivica Frank sjajno živi u inozemstvu, 4.) da tim novcem Dr Ivica Frank plaća i k nama šalje razne agente sa svrhom da medju nama razpire nezadovoljstvo i plemenske mržnje, što bi išlo u prilog našime neprijateljima."³⁴

Već sljedeće godine pokrenut je u Zagrebu proces protiv **Milana pl. Šuflaya**, **Ive Pilara** i drugova radi veleizdaje. Optužnica ih je teretila za veze s Hrvatskim emigrantskim pokretom na čelu s Frankom, za kojeg je režim istaknuo da se "predstavlja u inozemstvu pred inostranim vlastima kao zastupnik hrvatskog naroda, a naročito kao punomoćenik Stjepana Radića."³⁵ Istaknuti povjesnik Šuflay bio je osobni prijatelj obitelji Frank i nije zanijekao tu činjenicu, ali je porekao veze s Hrvatskim komitetom, kojega je ocijenio diplomatiskom, a ne revolucionarnom organizacijom.

Radićevi pregovori s Talijanima

Prvak Hrvatske republikanske seljačke stranke opovrgnuo je veze s Frankom. Nikada nije prihvatio priče da je bio sporan s Frankovim radom u inozemstvu. No, dio izvora i literature ipak upućuje na činjenice da ni Radić, bez obzira bio u dodiru s Frankom ili ne, nije bio imun od potrage za stranim saveznicima, uključujući i Talijane.³⁶ Poznato je diplomatsko djelovanje **Ljudevita Kežmana**, člana radićevske stranke, koji je 1919. uspostavio veze s hrvatskom emigracijom, ali i s talijanskim časnikom **Finzijem**, radi internacionalizacije hrvatskog pitanja na

³⁰ Ustaško-mačekovska sprega u sjeni fašističke osovine. Ustanak u Hrvatskoj, II. dio, *Narodni list*, Zadar, 26. 8. 1958., str. 3

³¹ J. Jareb, Šest dokumenata o prvom dodiru dra Ante Pavelića s talijanskom vladom 1927, Hrvatska revija, Buenos Aires, br. 4, 1970., 1169.

³² Mario Jareb, *Ustaško-domobraniški pokret od nastanka do travnja 1941. godine*, Zagreb 2006., 43. Autor se poziva na izjavu Ivana pl. Perčevića prema kojoj ni Stjepan pl. Sarkotić, vodeća osoba emigrantskog kruga u Austriji, nije držao do Franka.

³³ *Zbornik grade za povijest radničkog pokreta i KPJ 1919.-1920.*, Historijski arhiv u Sisku, priredila Josipa Paver, Sisak 1970., 324-327. Za historiografski opis seljačke pobune vidjeti: Ivo Banac, *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji*, Zagreb 1995.2., 203-212.

³⁴ Navedeno prema članku Ivice Miškulina, *Župnik Juraj Tomac i vlasti Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, *Croatica Christiana Periodica*, br. 55, Zagreb 2005., 200.

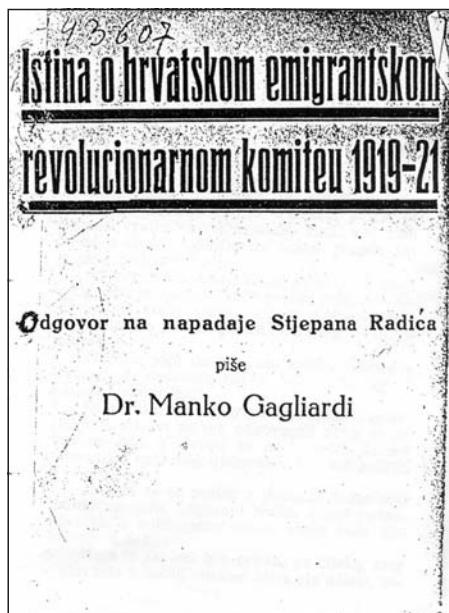
³⁵ Rudolf Horvat, *Hrvatska na mučilištu*, 126. i Bosiljka Janjatović, *Politički teror u Hrvatskoj 1918.-1935.*, Zagreb 2002., 191.-219.

³⁶ O „nekim kontaktima“ Radića s Talijanima vidjeti: Ivan Mužić, *Stjepan Radić u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca*, Zagreb 1990.4, 42. i J. Jareb, Tri dokumenta o dodirima Sjepana Radića s Talijanima 1923-1924, Hrvatska revija, br. 4., 1968., 524-533.

mirovnoj konferenciji u Parizu.³⁷ To je bilo vrijeme kada radićevska stranka nije priznavala Privremeno narodno predstavništvo u Beogradu i kad su se prikupljali potpisi za Memorandum mirovnoj konferenciji u Parizu, što je vodilo prema potrazi za dobivanjem međunarodne potpore.

Francuski izvori tvrde da je Radić u travnju 1919. dostavio hrvatske prosjedje predstavnicima talijanske vojske kako bi bili predati talijanskom izaslanstvu na Mirovnoj konferenciji.³⁸ Povjesničar Ivo J. Lederer piše da je Radić pisao Sydneyu Sonninu, tražeći talijansku pomoć protiv "srpske okupacije Hrvatske".³⁹ Sličnu obavijest preuzeo je i američki obaveštajac poručnik LeRoy King, koji je slao izvješća iz Zagreba. Prema tom izvoru, Radić je neposredno prije uhićenja u noći s 25. na 26. ožujak 1919. bio pod krivim imenom u Rijeci, te se uskoro trebao sastati s dva talijanska časnika u Bakru.⁴⁰ LeRoy King je sa zadrškom gledao na "italofilstvo" prvaka seljačkog pokreta, jer je polazio od gledišta da je tada bilo preveliko nepovjerenje prema Italiji u hrvatskoj javnosti, a naveo je i Radićeve riječi jednom francuskom obaveštajcu, po kojemu iza poticanja nemira u Hrvatskoj stoje "agenti iz Beograda". U svibnju 1922. Radić je kao čelnik Hrvatske republikanske seljačke stranke osudio djelovanje hrvatske emigracije. Povezao je Hrvatski komitet s provokacijama beogradskog režima i optužio ih pred licem hrvatske javnosti da su "mađarski planenci".⁴¹

Kasniji tijek pokazuje da se na razini javne politike, napose nakon osobne posjete središnima moći europske politike, Radić kretao prema sporazumu s Beogradom, što je bilo potpuno suprotno ciljevima hrvatske političke emigracije. Nakon Radićeve smrti ponovno je ojačala HSS-ova akcija u inozemstvu putem agi-

Gagliardijeva brošura o Hrvatskome komitetu 1919.-1921.

tacije Augusta Košutića i Jurja Krnjevića, pri čemu je prvi imao veze s talijanskim stranom i Pavelićem, što je ponovno bio pokazatelj utjecaja političkih okolnosti koje su približavale ili udaljavale ključne hrvatske političare.⁴²

Prema jednom razgovoru s vodećim mađarskim novinama iz 1929. možemo zaključiti da se Frank zapravo povukao iz aktivnoga političkog života već nakon mira u Rapallu (12. studeni 1920.) i to tako da je raspustio Hrvatski komitet i stalno se nastanio u Budimpešti, gdje je do kraja života zaradiavao kao vrtlar blizu gradskoga groblja.⁴³ Taj je razgovor pokazao da se Frank zamorio od političkog rada u emigraciji i da je sve više s nostalgijom težio povratku u domovinu.

Promemorija iz 1927. godine

S druge strane, neki drugi izvori upućuju da je i nakon utruća Hrvatskog komiteta ipak održavao političku aktivnost. Podsetimo da je tijekom posljednje go-

dine rada Sabora Frank izjavio da je pasivnost u politici jednaka smrti!

Tijekom lipnja 1927. uputio je povjerljivo pismo talijanskom poslaniku u Budimpešti Ercoleu Duriniju od Monze kojemu je pokušao ponovno privući pozornost prema hrvatskom pitanju, ističući da je u zadanim okolnostima "Italija jedini spas Hrvata" (*che l'Italia sia la sola salvezza dei Croati*).⁴⁴ Durini od Monze zapisao je pak za Franka da je "ozbiljan i pošten čovjek, kako to proizlazi iz provedenih obavijesti".⁴⁵ Početkom srpnja Frank je predao Promemoriju, u kojoj su iznesena načela o odnosima između Hrvata i Talijana.

O tekstu Promemorije već je pisano u historiografiji. Dio povjesnika drži da je riječ o dokumentu koji objašnjava postanak Rimskih ugovora, a drugi dio poriče takvu uzročno-posljedičnu vezu, polazeći od činjenice da je nužno uzeti u obzir različiti vremenski kontekst, pojmovnu razliku između promemorije i ugovora, držanje drugih važnih političara iz hrvatskih redova prema Italiji tijekom 1927., prijašnji Pavelićev neuspjeh u pregovorima s Mađarima, ustupke u Boki Kotorskoj, ali ne i u Dalmaciji.⁴⁶

Frankova promemorija vremenski se i sadržajno podudarala s početkom inozemnog djelovanja Ante Pavelića, koji je 1927. iskoristio prigodu da kao član izaslanstva grada Zagreba na pariškom skupu europskih gradova uz put posjeti Beč i tamošnji vodeći trojstav hrvatske emigracije Sarkotić-Duić-Perčević. U sklopu iste inozemne turneje posjetio je i Rim, gdje se sastao s Robertom Forgesom D'Avanzatijem, članom velikoga fašističkog vijeća, što je bila prigoda za razgovor o talijansko-hrvatskim odnosima i predaju memoranduma istog sadržaja kao i onoga koji je predao Frank talijanskom poslaniku u Budimpeštu. Konačno, put po inozemstvu obuhvatilo je i Budimpeštu, a bo-

37 Zlatko Matijević, Prilozi za političku biografiju dr. Ljudevita Kežmana: od 'Memoranduma' za Mirovnu konferenciju u Parizu do odlaska u Sjedinjene Američke Države (1919.-1922.), *Časopis za suvremenu povijest*, br. 3, Zagreb 2006., 763-765.

38 M. Kovač, nav. dj., 178.

39 Ivo J. Lederer, *Yugoslavia at the Paris Peace Conference. A Study in Frontiermaking*, New Haven and London, Yale University Press, 1963., 170.

40 LeRoy King's Reports from Croatia March to May 1919, *Journal of Croatian Studies*, vol. I 1960., 134. Izvješće prenosi, bez tumačenja, i Bogdan Krizman, *Korespondencija Stjepana Radića*, knj. II, Zagreb 1973., 35.

41 B. Krizman, *Korespondencija*..., knj. II, 79.

42 Usp. James J. Sadkovich, *Italian Support for Croatian Separatism 1927-1937*, Garland Publishing, New York-London 1987., 65-90.

43 Miklós Diószeghy, Frank Ivo a híres horvát Frank-párt vezére kertész lett Budapesten, *Budapesti Hirlap*, Budimpešta, 13. 4. 1929., 5.

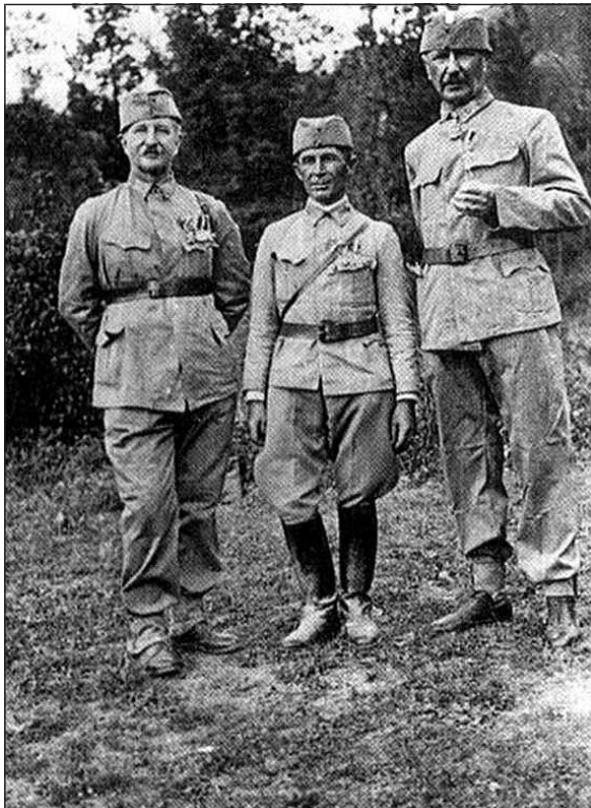
44 Jere Jareb, Šest dokumenata o prvom dodiru dra Ante Pavelića s talijanskim vladom 1927., *Hrvatska revija*, sv. 4, 1970., 1165-1175 i Bogdan Krizman, *Ante Pavelić i ustaše*, Zagreb 1978., 10. Jarebov prijevod dokumenata s talijanskog jezika preuzeo je Mata Rajković u novinskom podlistku Talijanski diplomatski arhiv: iz kulisa "Rimskih ugovora" (2), *Vjesnik*, Zagreb 4. rujna 1974.

45 J. Jareb, nav. dj., 1169.

46 Za prvu interpretaciju vidjeti: J. Jareb, nav. dj., 1166. i B. Krizman, Pavelić i ustaše, 9-16., a za drugu Tomislav Jonjić, *Povijesno-politički okvir postanka Ustaškog pokreta*, http://www.tomislavjonjic.iz.hr/hrv_obz.pdf (str. 13.-19., gledano 5. rujna 2007.) i Vjekoslav Vrančić, Branili smo Državu: uspomene, osvrte, doživljaji, pr. R. Arapović, Washington - HB Press, 2006., 275-281.

ravak u mađarskoj prijestolnici Pavelić je iskoristio i za susret s Frankom.⁴⁷

Međutim, većina povjesnika drži da su se unatoč početne povezanosti, koja je imala svoje uporište u zajedničkoj pripadnosti pravaštvo i protujugoslavenstvu, Frank i Pavelić postupno razišli. Tomu u prilog ide činjenica da je nakon uspostave Ustaško-domobranskog pokreta za glavnoga Pavelićeva predstavnika u Mađarskoj izabran **Gustav Perčec**.⁴⁸ Međutim, dostupni podaci još uvijek ne pridonose pouzdanom rasvjetljavanju odnosa Frank - Pavelić. Kad govorimo o samim protagonistima, onda vidimo da prvi o tome ne ostavlja nikakav zapis, a drugi ipak donosi tri crtice koje razotkrivaju neke pojedinosti. Pavelić prvo iznosi podatak da je Frank otišao u emigraciju u dogovoru s već pokrenutim Hrvatskim komitetom.⁴⁹ Zaključak bi bio da je odlaskom saborskog zastupnika u inozemstvo, emigraciji sastavljenoj gotovo isključivo od časnika pridodana politička komponenta, odnosno da je dolaskom istaknutog političara iz zemlje Hrvatski komitet izbjegao mogućnost da bude ustrojen kao vojna organizacija. Frank je bio onaj potreban političar s iskustvom koji je imao potrebne preduvjete – znanje jezika i poznanstva - za vođenje politike ispred međunarodne javnosti. Nadalje, Pavelić naglašava Frankov neuspjeh u dalnjem vođenju Hrvatskog komiteta i ističe, da su časnici emigranti tražili dolazak nekog drugog, starijeg narodnog zastupnika iz domovine.⁵⁰ Naposljetku, Pavelić bilježi da je 1927. boravio u Budimpešti, gdje je, uz posjetu **Horthyju i Gömbösu**, došlo do susreta s Frankom koji je prošao u "prijateljskom" tonu.⁵¹ Iz Pavelićeva pisanja stječe se dojam, da je otpočetka postojala dobra veza između emigracije i domovinskih političara iz pravaških redova. Osim toga, na temelju Pavelićevih zapisa može

*Bivši austrougarski časnici na čelu ustaških redova:
Perčević, Jesenski i Duić 1933.*

se zaključiti da je unatoč unutarorganizacionim previranjima zadržan korektni odnos između budućeg Poglavnika i svih pripadnika nekad jedinstvenoga Hrvatskog komiteta, uključujući i Franka.

Je li Frank bio član ustaške obitelji?

Kako su ostali sudionici promatrali odnos Frank - Pavelić? Prema **Branimiru Jeliću**, jednom od vodećih hrvatskih političkih emigranata, oštricu borbe od 1929. preuzimaju oni "koji su u inozemstvo stizali nakon proglašenja diktrature kralja Aleksandra", što pretpostavlja promjenu odnosa moći i mogući povod narušavanju ustaljenih odnosa.⁵² No, Jelić tvrdi da su odnosi između starih i novih emigranata bili korektni, a možemo naglasiti da su upravo neki od starih emigranata razvili vrlo bliske odnose s pripadnicima pokreta

(Perčević, Duić). Može se još kod Jelića pročitati da je Frank održavao korektnе odnose s Perčecom u vrijeme rada ustaškog logora u Janka-pusti, što potvrđuje tvrdnju o korektnim odnosima dvaju skupina.⁵³ Povjesnik **Krizman** je istaknuo, na temelju prepričavanja izjava **Stijepe Perića** iz 1937., i navodno privatne razloge sukobljavanja u odnosima između Franaka i Pavelića. Naime, Krizman donosi priču da je Frank jako zamjerio Paveliću zbog uvlačenja **Eugenija Dide Kvaternika** u organizaciju marseilleskog atentata.⁵⁴ Podsjetimo da je Kvaternik mlađi odlukom francuskog suda u Aix-en-Provence osuđen na smrt kaznu. Uz to, prema istome izvoru, Frank "nije nikada odobravao onakav rad Dr. Pavelića." Potonja tvrdnja ne može nam pomoći u odgonetavanju odnosa, jer je previše neodređena. Može se pretpostaviti, da je riječ o odbijanju primjena radikalnih metoda poput atentata.

Konačno, i spomenuti Eugen Dido Kvaternik potkrijepio je rodbinsku vezanost s Ivom Frankom, koji mu je bio ujak. Kvaternik je zapisao: "Ivice se dobro sjećam. Bio mi je od svih mojih rođaka najblizi. Krasan čovjek, vanrednih karakternih i umnih vrlina. U mladosti je bio buntovan, kasnije miran i staložen, ali potencijalno uvijek revolucionarac. Od njega znadem mnoge stvari iz naše politike, napose 1918. Posljednji puta video sam ga 1929. u Budimpešti. Živio je od prihoda svojeg cvjećarstva, kojeg je uzgajao kraj glavnog groblja u Budimpešti. God. 1934. pisao mi je u Italiju, da preselim njemu, jer da fašizam nije za Hrvate!"⁵⁵ Posljednja rečenica iz Kvaternikova zapisa mogla bi uputiti na Franckovo okretanje od savezništva s Talijanima. U skladu s time, valja pridodati i da s talijanske strane više nije bilo zanimanja

47 Isto, 1166.

48 Nada Kisić Kolanović, *NDH i Italija. Političke veze i diplomatski odnosi*, Zagreb 2001., 26.

49 Ante Pavelić, *Doživljaji II*, 37. U gornjem dijelu ovoga teksta vidjeli smo da Aglaja Frank piše da je njezin suprug otišao u emigraciju „na poziv“ krugova koji su se zalagali za restauraciju Habsburške Monarhije.

50 Isto, 37 i 39. Pavelić piše: „Medutim su stizale vesti iz Beča, da se dr. Ivo Frank nije uspio koristno povezati s izbjeglim hrvatskim časnicima, pa je uslijed toga rad zapinjao i nije se moglo računati s ozbiljnim uspjesima.“

51 Isto, 144.

52 *Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića*, prir. dr. Jere Jareb, Cleveland 1982., 205.

53 Željko Krušelj, *U žravnju državnog terora i ustaškog terorizma. Politička zbivanja u koprivničkoj Podravini od objave šestosiječanske diktature do sloma Kraljevine Jugoslavije*, Koprivnica 2001., 20.

54 B. Krizman, *Ante Pavelić i ustaše*, 297.

55 Eugen Dido Kvaternik. *Sjećanja i zapažanja 1925-1945*, ur. Jere Jareb, Zagreb 1995., 267.

za Franka nakon uvođenja šestosiječanske diktature. Fašisti su se od 1929. okrenuli Paveliću i Hrvatskoj seljačkoj stranci. S obzirom na to da za vrijeme NDH nije bilo istaknutijeg pisanja o Fran-ku, može se zaključiti da, parafrazirajući rječnik službenog povjesničara ustaškog pokreta **Mije Bzika**, on nije bio članom "ustaške obitelji".

Za razdoblje 1930-ih godina glavni je izvor za proučavanje političkih koncepcija Ive Franka jedino brošura *Hrvati i revizija*.⁵⁶ Prije toga, kao uvertiru toj tiskovini, valja spomenuti jedno izvješće Kraljevske banske uprave Savske banovine u Zagrebu iz 1932. godine. U njemu stoji: "Ovih dana sastali su se u Budim Pešti dr. Frank Ivo, poznati vodja frankovaca, Bajza Jozef, univerz. profesor u B.Pešti i dr. Krstić Aleksandar univerz. profesor u Pečju, i osnovali odbor za propagandu 'Slobodne Hrvatske' koja će se vršiti u inostranstvu i u našoj državi putem tendenciozne literature. Sve brošure i letke i t.d. koje će izdati pomenuti odbor pored toga što će biti ubacivane u našu zemlju, bit će prevodjene i na strane jezike i kao brošure koje su pisali Hrvatski emigranti, rasturaće ih po inostranstvu organi mađarske 'revizionističke lige', a u našoj zemlji pristalice Frankovaca."⁵⁷ Brošura je otisnuta 1933. u Budimpešti i to na mađarskom (*A revízió és a Horvátság*) i njemačkom (*Die Kroaten und die Revision*) jeziku. Izdavač je bila Udruga erdeljskih muževa, koja je 13. travnja 1933. organizirala Frankovo predavanje pod istim nazivom. Riječ je o udruzi koja je zagovarala reviziju dijela međunarodnih granica, što je bilo povezano s mađarskim gubitkom teritorija nakon Prvoga svjetskog rata po odredbama Trianonskog ugovora. Pojavu Frankove brošure zabilježio je i Odeljak za državnu zaštitu Kraljevske banske uprave Savske banovine, koji je sustavno pratio djelovanja svih protivnika jugoslavenske Monarhije.⁵⁸ Prema izvješću Odeljka za državnu zaštitu, Frank je "pledirao za osnivanje slobodne Hrvatske". Važno je istaknuti da u brošuri Frank ističe, uz pravoslavni panslavizam, i pangermansku

Pavelićev sugovornik
Roberto Forges Davanzati

opasnost za sve narode Podunavlja. Talijansku stranu gotovo da ne spominje, osim u isticanju tvrdnje da su Italija i Engleska angažirani u problemu revizije odnosa, što uopće dovodi do zaključka da je vrlo moguća promjena odnosa na europskoj političkoj karti. Iz Frankove brošure vidljivo je da on u ideološkom i geopolitičkom smislu promišlja okupljanje podunavskih zemalja oko krune sv. Stjepana, ne izbjegavajući zaključiti da je konačni cilj hrvatskog pitanja ujedinjenje Dalmacije, Bosne i Hrvatske-Slavonije u jednu nezavisnu, slobodnu Hrvatsku. Drugim riječima, Frank vjeruje u reviziju europskog poretka i slom jugoslavenske države, upućuje hrvatsku politiku na uske veze s Mađarskom te ističe hrvatsko pravo na državno samoodređenje.⁵⁹ Na neki način, politička koncepcija koja se kontinuirano nastavlja na pravaško-frankovački program iz doba kasne Austro-Ugarske uz određene prilagodbe političkim okolnostima.

Smrt Ive Franka zabilježio je u domovini poznati pravaš **Stipe pl. Vučetić**. Obojica su nekada na istoj strani sjedili u hrvatskom Saboru. U nekrologu objavljenom u *Hrvatskom narodu* osvrnuo se na ulogu obitelji Frank u javnome živo-

tu.⁶⁰ Iznio je gledište da su Frankovi sinovi bili bez očeva genija, ali da su obojica do kraja života išli njegovim stopama. Gledajući na pokojnikov životni opus, Vučetić ga je opisao kao "pravog barjaka-tara prave hrvatske misli", što je bila najpovoljnija ocjena za jednog pravaškog političara.

Ivo Frank bio je neosporno domoljubno usmjeren političar. Predvio je sve nepovoljne strane stvaranja jugoslavenske države još za vrijeme Austro-Ugarske. U tom je razdoblju dosljedno zagovarao rješavanje hrvatskog pitanja unutar Dvojne Monarhije. Zbog poraza njegovih političkih koncepcija morao je platiti osobni danak. Pod pritiscima novih vlasti, koje su mu odmah nastojale prigušiti usta, odlučio je nakon 1918. potražiti izlaz u emigraciji. To je bio gotovo jedini mogući put za političara koji se želio načelno držati svojega političkog programa, političara koji nije htio ulaziti u kompromise s novim režimom, nego je smisao djelovanja pronašao u rušenju odnosa s političkim Beogradom, držeći da srpska strana nije spremna izaći u susret hrvatskim interesima. Njegove akcije, napose one koje su išle za pregovaranjem s predstavnicima mađarske i talijanske države, do danas su predmet historiografskog spora, jer polaze od činjenice da je svaki sporazum bio utemeljen na načelu protusluga, po kojem se u ovome slučaju za potporu samostalnoj Hrvatskoj nudi zauzvrat zadovoljavanje političkih, vojnih i gospodarskih probitaka saveznika. Kritičari ponekad zanemaruju činjenicu da su svi važniji politički čimbenici toga vremena uključivali u pregovorjanju s predstavnicima relevantnih stranih država, što je bio stvarni pokazatelj podređenoga hrvatskog položaja i neizbjegljive diplomatske borbe u kojoj su sastavni predmet razgovora bila osjetljiva pitanja o razini suvereniteta i opsegu granica. U Frankovu slučaju ostaje zabilježeno da je ostao do kraja života vjeran ideji hrvatske državnosti.♦

⁵⁶ U Mađarskoj dolazi 1932. na položaj predsjednika vlade general Gyula Gömbös koji je prema povjesničaru Dušanu Bajagiću još za vrijeme Austro-Ugarske, tijekom vojne službe u Zagrebu, uspostavio dobre odnose s I. Frankom, a nakon Prvoga svjetskog rata podupirao je njegove emigrantske aktivnosti. Vidi: D. Bajagić, Mađarska štampa o ubistvu kralja Aleksandra I Karadordevića, *Tokovi istorije*, br. 3-4, Beograd 2005., 12.

⁵⁷ Hrvatski državni arhiv, grupa VIII., Inv. br. 180. (Zagreb, 6. juna 1932.).

⁵⁸ HDA, Okružni inspektorat Osijek, spis br. 1761/1933., Pov-II-D-Z-broj-28251/1933 s nadnevkom 3. listopada 1933. Predmet: Revizija i Hrvatska predavanje dr. Franka u Pešti.

⁵⁹ Tijekom saborskih rasprava iz 1917. Frank je rekao da bi Madari „morali biti naši naravni saveznici“ u obrani ustavnih prava obaju naroda. SZ, sv. V, 538 (sjednica održana 8. kolovoza 1917.)

⁶⁰ Pop Stipe pl. Vučetić, Dr Ivica Frank. Povodom njegove smrti, *Hrvatski narod*, br. 1a (48a) Zagreb 5. 1. 1940., 2.

VIŠNJA SEVER: MOJ ŽIVOT U RIJEČI I SLICI

**Reminiscencije na
KPD Požega 1946. – 1951. i
djelatnosti od 1980. – 2000.**

Ovdje su prikazane u slici i riječi za mene značajnije supatnice sa kojima me veže dugogodišnje prijateljstvo, a nisu ni danas manje značajne one koje više nisu na životu. Sve su mi ostale u dragom sjećanju, kao i one koje su još žive, ali nas je život rastavio.

Žalosno je što smo nakon zajedničkih trpljenja počele na slobodi uočavati razlike, koje na onom mjestu nisu bile vidljive. Kapital naših patnji trebao nas je zbližiti a ne razdvojiti. Ipak nam je Hrvatska još uvijek na prvom mjestu.

Svaka od nas proživiljala je provedene dane i godine u KPD Požega na svoj način. Prošlost je na slobodi bila prisutna ali ne uvijek istim intenzitetom. Novi interesi, novi rad i nova sredina utisnuli su u nama biljeg samoodržanja. Izborena sloboda duha pomalo je tjerala teške misli i trgala okove prošlosti. Vjerovalo se u ljepši život. Vedrina duše vratila je optimizam a ljubav za ljudе ulila snagu za otklanjanje svih zapreka koje su nam sprečavale slobodno druženje, kretanje i stvaranje.

Ovaj članak posvećujem svim svojim supatnicama i mojoj obitelji, kao i mom zaručniku Juci Ugarkoviću.

A da ta draga lica ne isčeznu u zaboravu prilažem i njihove fotografije s pjesama, koje su njima posvećene.

Prof. Vlasta Arnold, kći hrvatskog pjesnika Đure Arnolda (rad Zorke Sever, akvarel i olovka, 1949.)

A SVI SMO MI OVDJE BLIZI

Jelici Rustić 1948.

Suza je stala
na rubu.
Niz obraze blijede
ne klizi.
A svi smo mi ovdje blizi.
Ista nas bije sudbina.
Nebeska sjaji modrina
U Tvojim dragim očima.
Za pomoć pružene ruke
u svakoj teškoj minuti.
Bez jada. Samo se šuti.

Jelica Rustić, prije robije studentica medicine, radila u ambulanti KPD Požega

A MI DALEKO OD SVEGA...

Ivana Rokić Radić
1946/7

Bijela četiri zida,
vojnička deka
i crni broj
na leđima...

a mi daleko
od svega
što nam muti um
i čistu vjeru
U Boga i Hrvatsku.

Skupština HDPZ 2001.: Zorka, Šafar, Zubović, Gruden

Ivana Rokić-Radić, pjesnikinja

NISU USAHLE SANJE...

Zorki Zubović Šafar

Volila si život,
cjenila naše prijateljstvo
i znanje.
do smrti nisu
usahle sanje
o Hrvatskoj
i
slobodi!

Sjećanje 2007.

BOLESNIČKA SOBA

Ljubici Došen 1948.

Crni željezni krevet uz bijelu stijenu.	danju, noću na colerici sjediš da me ne povrijediš. uporno pratiš sjenu što klizi po stropu	rastrgani lanci ponekad zazveće na prebitu Hrvatsku uvijek rana peče. prohujale godine... uspomene sjaje, a prijateljstvo godinama traje!
--	--	--

Prof. Ružica Arhanić i mr. Višnja Sever-Sighuber u New Yorku (1980.), kao članice žirija Druge aukcijske izložbe Galerija nad Atlantikom (sudjelovalo je 34 domaćih slikara, među kojima i Bahunek, Rabuzin, Gliha, Reiser, Lacković, Kovačić, Večenaj i dr.)

1947.

Lelici Dolić

Soba 13

Djelak plavetnog neba
u tvojim očima.
trak sunca na licu
sjaj hladnih zvijezda
u crnim noćima.

i čežnje i sanje
i slike djetinjstva
sve manje i manje.

kule na pijesku se grade
tek zorom pucaju okovi
bude se minule nade.

Nakon skupštine HDPZ 2001.: Ljerka Škrgetić-Vukadanović, Ružica Sever-Plešnik, Miljenka Rogulj-Babić, Lelica Dolić-Blažić i Darinka Badanjek

Prvi koraci iz bolesničke sobe KPD Požega 1948.

Prof. Ružici Arhanić

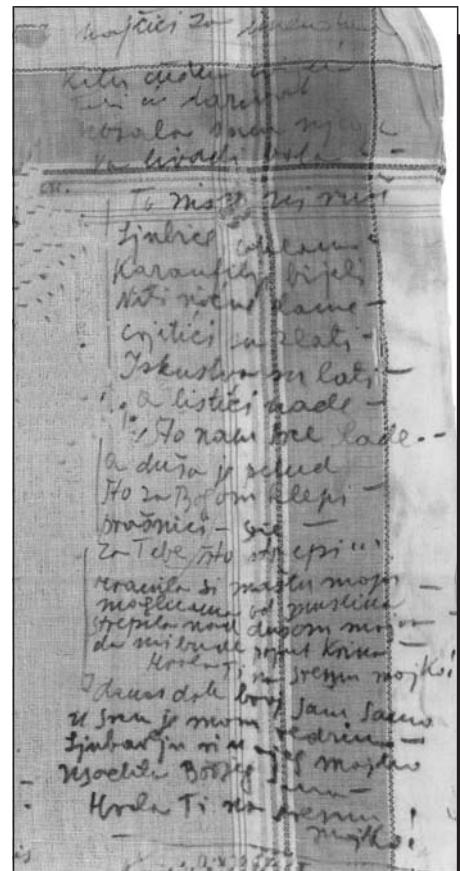
Nebo je modra svila.
Pahulasti oblaci plove.

Ružica k sebi me zove.
I podiže oči u nebo.
Puškinove „Tučki“ recitira.

Zalutali cvrčak prek zida
poznatu melodiju svira.
Na razbitoj zelenoj boci
dragulj se ponovno stvara.
Kraj smetišta cvjeta krasuljak
na grani se vrapčić odmara

Ljubica Došen i Višnja Sever u Rijeci, 1982. posjećuju izložbu V. Sever u Pomorsko-povijesnom muzeju Hrvatskog primorja

Stihovi Višnje Sever, napisani na svili u KPD Požega

Lelica Dolić 1947. (rad akad. slikarice Eriko Kunst) - jedna od 156 uznica iz zloglasne sobe 13, u kojoj su bile osuđenice na 10-15 godina, koje su isle na najteže radove.

REBEKA

(Rad- 1947.)

Danici Glumac

Hitro hrpa raste
smrznuta snijega.
Vjetar bruji, juri
iz dola i brijega.
Ta se hrpa gradi, ruši
dvanaest punih sati,
ne smije se stati.
Ukočeni prsti,
o kako bi rado
na čas bar se stisli
uz ognjišta plamen.
Popucale usne,
tiho šapću amen!

Rebeka- štala unutar KPD-a gdje su bile
smještene djevojke i žene (ukupno 80
njih) na neizvjesno vrijeme, po kazni za
najteže radove određene 12 sati rada bez
prestanka.

Danica Glumac-Kuzmić (1997.)

Jelica Rustić i Verica Vencjanović-Kartic
na Jelačićevu trgu 1991.

Književnica Mrija Devčić-Radić, snaha
Stjepana Radića

BEZ JADA I GORČINE

Finki Ribarić

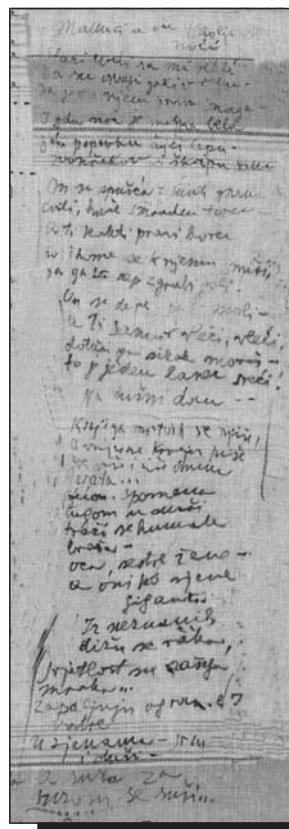
Otvorena srca
bez jada i gorčine
ti prihvaćaš život
i boli u tančine.

krhka i nježna
poput mimoze
utjehu pružaš
u danima groze.

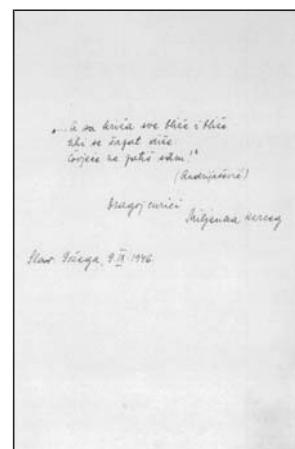
1947.

Višnja Sever i Finka Ribarić-Vezmarović
u Osijeku, 2000., predah nakon izložbe V.
Sever u HNK Osijek

Još jedna pjesma na svili

Iz spomenara Lelice
Dolić-Blažić

Zorica Čengić, Nada Miškulin, Marija
Maržić, Kaja Pereković

Dragica Pelikan (u 2. redu) s članovima HDPZ

Kod Kaje Pereković: Miljenka Herceg, Beta Fandrić, Nada Miškulin, Milka Alić, Ankica Brstilo i Kajina baka

CVALE SU LIPE

Dragici Pelikan, 1946.

Opojno cvale su lipe
u dvorištu pustom bez trave.
po njemu prošetale sjene-
drhtave, lake i plave.
sunce se bliži zenitu
uzmiču sjene lake
udar se tipaka čuje
iz jedne male barake.

prohujale godine jada,
al' radost življena i nada
nisu suho korito rijeke...
u snu i javi odzvanjaju jeke
dalekih zvukova pjesama
hrvatske nevine mladosti.

u danima mirisnih lipa
jedini izvor radosti

bila je tada „kulturna ekipa“

ZVIJEZDE TREPERE

Jesen 1946.
Štefici Srkulj

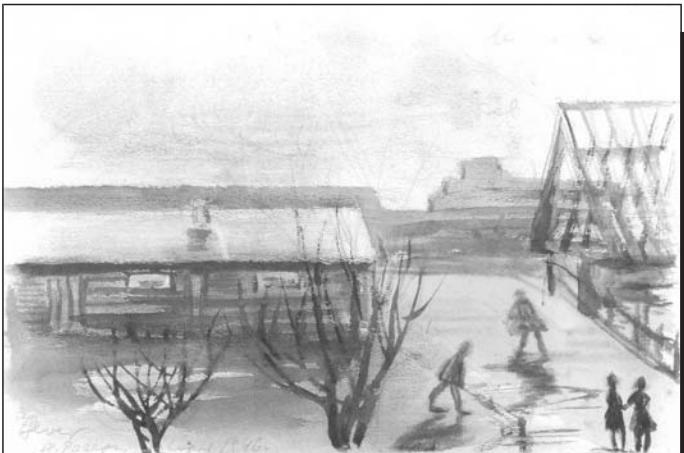
Sa smiješkom
tiho koraca
u krugu.
krunice niže
bogu je bliže
ovdje-
gdje nuda
titra ko svijeca...
nebo se plavi,
zvijezde trepere
gdje koja ptica se javi-
a vjetar od lišća
sagove stere-

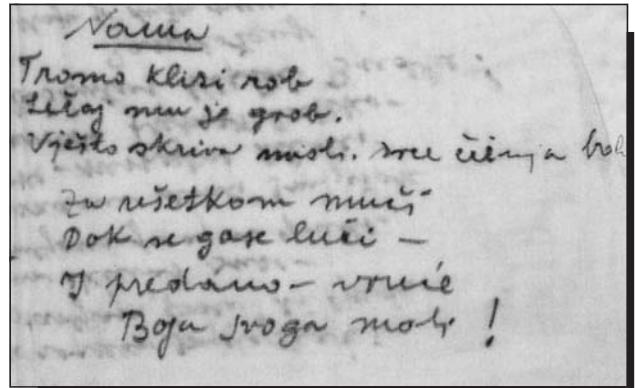
Štefica Srkulj i Adelka Nikolić

Miljenka Rogulj-Babić i Marija Predovan-Marčinko
u HDPZ-u 1991.

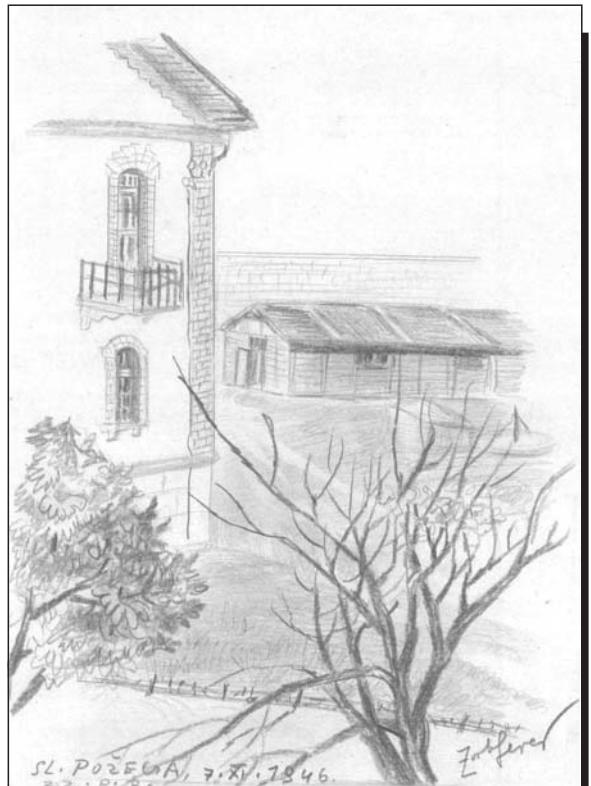
KPD Požega: dvorište u praskozorje (rad Zovke Sever, akvarel, 1946.) - gradnju sjevernog zida, u čemu je sudjelovala i Višnja Sever

Stihovi V. Sever na svili

Prof. Emica Ferić i prof. Zorka Šafer-Zubović na Mirogoju, 1990.

Zgrada uprave KPD Požega i Baraka, prva postaja pri ulasku u KPD (rad Zorke Sever, olovka, 7.11.1946).

Višnja Gerašić-Bulić 1999.

Mirogoj 2004. - oproštaj od Zorke Šafar Zubović-Gruden:
Verica Oćić Veliki, Zorica Čengić, Ružica Sever-Plešnik i
Miljenka Rogulj-Babić

REMINISCENCIJE KPD POŽEGA 1946.-1951.

Hapšenje u ponoć 1946., u Popovači. Premetačina. Delikt: ljubavna pisma moga zaručnika, domobranskog časnika Juce Ugarkovića. Najpotrebnije smo uzeli: tata veliki tepih savijen pod ruku, mama vodene boje i kist, a ja tintanu olovčiću i rupčić u džepu od hlača, suđeni smo u Novoj Vesi u Zagrebu na Divizijskom vojnom sudu tokom jutra: osuda na smrt, zatim pomilovanje na 13 godina. Seka Ružica se vratila u stari dom iz bjelovarske Ozne. Majka se vratila 1949., tata 1950., stric Stjepan 1950., Višnja 1951.

Mamu i mene odveli su sa vlakom u KPD Požegu, a tatu u Lepoglavi. Svi važni događaji u KPD-u tokom godina slili su se u moje stihove. Pisala sam na izrezanim dijelovima moga posljednjeg svilenog kombineja i na Jucinu rupčiću.

Moje pjesme udaljile su me na čas od teške stvarnosti i sачuvale su uspomene na nepomućena prijateljstva nastala u jednom krvavom vremenu.

Kad gledam na sve događaje iz današnje perspektive, mislim da patnja nije bila užaludna, a za teška iskustva Bogu zahvaljujem! Nadom smo očekivali slobodu. Vjera nam je ulijevala hrabrost, a ljubav poticala na kreativnost.

Pjesme su sve sačuvane. Mama ih je prenijela na slobodu 1949., a 1950. prof. Miljenka Herceg i Finka Ribarić.

Nakon KPD čitav naš život bio je borba za održanje. Sve ono lijepo u životu zapisano je u mom srcu, crne stranice po-malo skidam, ali ne zaboravljam.

SUĐENJE

Cvrkut ptica
zamro je u mraku.
Smrt lebdi
u zgusnutom zraku.

(1946.)

Roditelji Višnje Sever:
Zorka i Josip Sever 1919.

Zorka Sever
(rad Višnje Sever 1949., akvarel)

NOVA VES*

Ocu

Kamene stube.
Crna željezna vrata.
Jeza nas hvata.
Vlaga nas guši.

Kratki naklon glavom
i jedan rascvali smiješak
u život je
ulio nadu.

A vani u gradu
je sunce.

I ljudi šute
ko sante leda
i morima
svojim brode.

Malo se bojim.
Kuda nas vode?

Žarka se ljeta nižu
i čisla jesenjih kapi.
Snjegovi kopne
sa njiva.

A tamo daleko
prek zida
Livade sve su u cvatu.
Da li će ikad
još vidjet
dragog svog tatu?

(1946.)

OSTAVŠTINA

Dozivamo slike
ranoga djetinjstva
i štitimo uši
od topovske rike
da nas one načas
odmaknu od rata.

A tuga nas guši
i panika hvata.

Vraćamo se tada
na livade cvjetne
hodajući bez daha

da bi opet bile
radosne i sretne,
bez muke i straha.

Koliko smo sunca
imali u domu!

Sigurni smo bili
svoji i na svomu.

Kroz majčino srce
gledale smo ljudi,
primale sa smiješkom
što bude da bude.

Slušale smo oca
što priča o ratu,

ljudima i Bogu.
Borio se časno
za ljubav i slogan.

Znali smo od davna
da smo mi Hrvati,
imamo povijest,
jezik svoj i gudu,
da nas sudba teška
kroz stoljeća prati
al' živimo dalje
po Božjemu суду.

Ništa nije prošlo,
a neće ni proći,
dok će svijesti biti,
dok će srve moći,
prihvatići jade,
dok će biti vjere,
ufanja i nade.

Višnja Sever (kasnije Siglhuber),
uhićena u Popovači 27.4.1946.)

SEKI RUŽICI

Dolaziš nam vjerno
i čekaš pred zidom
nekoliko sati,
i – samo trenutak
sreća nam se vrati.
A vani te čeka
pusti dom i zima.
A pred nama mnogo
mnogo
godina još ima...

(1946.)

Ružica Sever 1946.

BADNJAK 1946.

Mami

Ležaj na golome podu.
Pahulje snijega ulijeću u sobu.
Stražar se čuje u hodu.

Badnjak je.
Betlehem, majko!

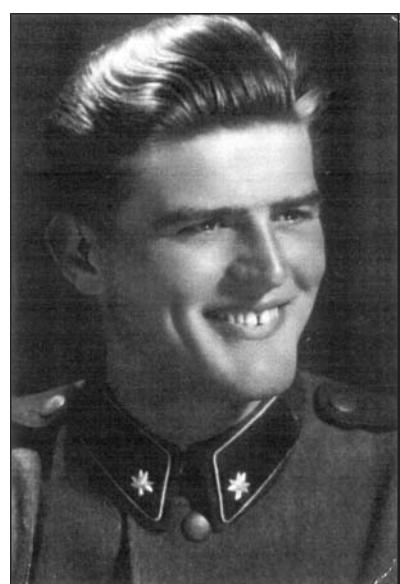
Meni je toplo uz tebe.
Ovdje je kao u štali.
Isus se rodio mali.

*Tela
Jesuva krijući nipi
i strava dječake mlake,
nestimam Tebe milijeni,
dok spjedim na spodu barake..
Sotnjašau Tete čuvala
u krostatim spona gradu –
a Sunrak – cinički opari.
Uti mi posljednji nadu...*

Pjesma na svili, stihovi posvećeni
zaručniku Juci Ugarkoviću

Zorka Sever (autoportret, 1949.)

Juco Ugarković, ubijen od OZN-e
27.4.1946., ekshumiran u šumi
Ribenjača i pokopan u Popovači
30.9.1997.

MAJCI ZA IMENDAN

Kitu čudna cvijeća
Tebi ču darivat
Ubrala sam njega
na livadi bola.
To nisu ni ruže,
ljubice, ciklame,
karamfili bijeli,
niti noćne dame.
Cvjetići su zlati.
Iskustva su lati
a lističi nade,
što nam srca slade.
A duša je pelud
što za Bogom hlepi.
Prašnici su srce
za Tebe što strepi.

Hranila si maštu moju
maglicama od muslina,
strepila nad dušom mojom
da mi bude poput krina.
Hvala ti na svemu, majko!
I danas dok broj sam samo
u srcu je mom vedrina.
Ljubavlju si u njeg, majko,
usadila Božjeg sina.
Hvala Ti na svemu, majko!

(1948.)

STRICU

Za Te nije bilo
praznih tema,
rijeka bez mostova,
kuća bez vrata,
mora bez brodova,
ni hodova
bez rezultata.

(1976.)

RAZOREN PRAG

Pregorjet ču što po plodnoj zemlji
lopta skače od ruke do ruke,
što su došli do zemlje bez muke.

Sad se stranac po ognjištu širi.
Mjesto ruža svud koprive cvatu.
Crven čilim vuče se po blatu.

Pregorjet ču što se šume sijeku,
korov raste po njivi po brijezu.
Što pod jednim zaostalim crijevom
viri gniazdo, gdje se ptice legu.

Slika doma ostala je ista
male rijeke što po danu blista,
po njoj teku uspomene zlate
davne slike silinom se vrate.

Stjepan Sever, stric Višnje i
Ružice Sever (1946.)

JURE NIŽIĆ: SJEĆANJE NA BLEIBURG I KRIŽNI PUT

Rođen sam 5. srpnja 1926. u Crvenome Grmu, Ljubuški, Hercegovina. Od 1966. živim u Švedskoj.

Iz ranoga djetinjstva dobro se sjećam jednog događaja, iako sam imao pet ili šest godina. Moga strica **Ivana** i ujaka **Blaška Petrušića** na mrtvo su pretukli srpski žandari, jer su u selu bili vođe **Radićeve** stranke.

Žandari su često prolazili kroz naš zaselak i nosili bajunete na puškama. Kada je moj rođak Mate isprosio djevojku, u jesen 1934., pjevalo se kod nas i kod njezine obitelji. Sutradan su došli žandari i naredili da nitko ne smije pjevati, jer je ubijen "naš kralj". Rođaka su odveli sa sobom. U školi nam je učiteljica govorila da je kralj ubijen. Ja sam tada mislio da je to kralj srpskih žandara, a ne naš.

Sjećam se stvaranja Banovine Hrvatske, a zatim i 10. travnja 1941. - proglašenja Nezavisne Države Hrvatske.

U proljeće 1944. svi su moji vršnjaci bili pozvani u hrvatsku vojsku. Ja sam tog proljeća bio bolestan, pa je Komisija zaključila da sam 6 mjeseci nesposoban za vojsku. Cijelo vrijeme rata bio sam kod kuće s roditeljima, braćom i sestrama. Početkom veljače 1945. povukli smo se prema Mostaru, zatim u Zagreb, u **Pavelićevu** vojarnu, Poglavnikov tjelesni zdrug. Zapovjednik nam je bio general **Ante Moškov**.

Šesti svibnja 1945. počeli smo se povlačiti prema Austriji, smjerom: Zagreb, Zidani Most, Celje, Slovenj-Gradec, Dravograd. Kad smo 9. svibnja prolazili kroz Celje, slovenski su partizani razoružavali njemačku vojsku, a mi, hrvatska vojska i civili, prošli smo bez problema. Od Celja do Dravograda žurili smo da što prije stignemo u Austriju, međutim ispred mosta, kod Dravograda, zaustavili su nas Rusi i Bugari. Tukli su po nama topovima i kačušama. Izmiješani su bili vojska i civili. Bilo je strašno. Zatim je izdana, preko zvučnika, zapovijed hrvatskih generala da se odmah sklonimo s ceste i željezničke pruge, kako bi hrvatske elitne postrojbe mogle nesmetano prolaziti. Prva je prošla Crna legija. Tada sam video i svog rođaka

Priredio:

o. dr. Vjekoslav LASIĆ, OP

Marijana Nižića. Bili su naoružani do zuba, spremni dobiti svaku bitku. Vidio sam i generala **Luburića**. Ubrzo je počela borba. Rusi i Bugari su bili odbačeni s desnih kota prema istoku. Na zapadnoj strani su se prostirali blagi brežuljci i kotlina od Dravograda prema Slovenj-Gradcu. Mi smo se sklonili lijevo od ceste i željezničke pruge. Pronio se glas da se može proći preko mosta prema Bleiburgu.

Jure Nižić

Put je bio zakrčen vojskom i civilima. Zatekla nas je i noć. I sutradan smo pokušali prijeći preko Drave, ali bezuspješno. Poslije podne je otišao jedan naš general preko brežuljaka prema Klagenfurtu, a za njim i dosta vojske. Pozvao ih je da poduži za njim ili da se predaju partizanima. Mislim da je to bio general **Ivo Herenčić**.

Rođak Mirko Petrušić i ja smo odlučili krenuti prema Zagrebu. Vojnička i civilna oprema ostajala je bez kontrole. Nas smo dvojica uzeli kola i konje i krenuli natrag. Predvečer je prošao jedan partizan na motociklu i upozorio nas da ne putujemo po noći, već da siđemo s ceste i negdje prenoćimo - bila nas je puna cesta.

Ujutro smo krenuli ranom zorom i putovali do podne. Tek tada smo počeli vidati pokojeg partizana kako pljačka napuštenu opremu. Moj je rođak tog trenutka išao iza kola, pješke. Kada se popeo k meni, rekao mi je da su mu partizani uzeli zlatni sat s lancem, uspomenu od oca iz Amerike.

Ubrzo smo skrenuli s ceste i ostavili sve osim svojih osobnih stvari. U stroju s lijeve strane već je bilo preko 5.000 zarobljenika. Dobro sam video, jer sam bio u kolima. Zatim su i nas postrojili i doveli na udaljenost od dvadesetak metara do naših zarobljenika. Tu su nas zaustavili i zapovjedili da se prva linija okreće prema nama, tako da smo bili okrenuti licem u lice.

Tada su nam naredili da sve skinemo, izuzev rublja i da se izujemo. Kada smo se skinuli i izuli, bilo nam je naređeno da se za pet koraka odmaknemo od svojih stvari. Doveli su četnike ispred nas i naših stvari. Četnicima je bilo rečeno da obuku ono što im pristaje. Bili su obučeni u civilnu odjeću, a na glavi su imali vojničke šajkače s petokrakom, iza koje se nazirala četnička kokarada. Bili su to četnici iz istočne Hercegovine i Crne Gore. Vidjelo se to po njihovojo odjeći. Kad su se četnici obukli i obuli, odveli su ih, a mi smo mogli obući ono što je preostalo. Ja sam bio slabe sreće. Nisu mi ništa ostavili, pa sam ostao gol i bos. Tada mi je netko dao hlače i ubrzo smo krenuli za Slovenj-Gradec, po četiri u koloni.

Tek je sada počeo Križni put. Putovali smo cijelu noć i sutradan stigli u Slovenj-Gradec u sabirni logor. Tu su nas razvrstali u tri skupine: ustaše iz 1941. i 1942., zatim ustaše iz 1943. i 1944. i na koncu one iz 1945. Ja sam ostao šuteći. Bio sam izmučen, noge su me boljele. Tada su one iz 1945. vratili k nama, a ustaše iz 1941., 1942., 1943. i 1944. odveli u drugom smjeru. Drugog smo dana krenuli prema Celju te preko Zidanog Mosta prema Zagrebu.

Važno je spomenuti da je u mojoj grupi među ljudima, koji su se javili da su bili u ustašama, bilo preko 1.000 iz zapadne

Hercegovine. Od njih se nijedan, koliko sam mogao saznati od preživjelih, nije vratio živ.

Put u Celje bio je strašan, za mene jako iscrpljujući. Pošto sam prvi dan ostao bos, između svakog prsta na nogama i po tabanima izbili su žuljevi, a kada su popucali otvorile su se rane koje su krvarile. Na putu, kada bismo iznemogli, nosili smo jedni druge. Onaj tko nije mogao dalje, bio je ubijen na licu mjesta. Iz naše kolone, koja je bila na čelu, vidjeli smo u prolazu mrtve ljudi koji su ležali pokraj puta. Čovjek se u takvim trenutcima bori za sve što može i ne može. Kad bi nas nekad zaustavili, da se malo odmorimo, skrenuli bi s nama na livadu, da im budemo na oku. Za nas je to bila prava poslastica, jeli bismo travu, koprivu i ostalo bilje. Troskot bismo čupali iz zemlje i jeli. Zbog žeđi i potrebne tekućine lizali smo blatnu zemlju. To je stvarno užas.

U Celje smo došli noću. Tu su nas zbili u jednu ulicu, a stražari su stajali na raskrežju i čuvali nas. Ujutro su nas izveli na jedan brežuljak. U sredini je bila neka zgrada, a oko žica. Jugozapadno od tog brežuljka tekla je rijeka. Zamolio sam stražara da me pusti donijeti vode u čuturi i oprati noge. Najprije me samo pogledao, a onda pustio. Idući prema rijeci, video sam ispred sebe tenkovski rov, dubok 2, a širok četiri metra. Nisam imao snage da se spustim u rov i tako prijeđem prema rijeci. Stao sam i pogledavao lijevo i desno, da vidim dokle rov seže. Video sam da je rov zavaljen na istok te sam preko toga zavaljenog dijela nastavio prema rijeci. Tlo je bilo svježe i polako sam gazio, a noge su mi upadale u zemlju.

Tada sam osjetio tup ubod. Zastao sam i rukom otrpao zemlju. Vidio sam ljudski lakat koji je stršio iz zemlje. Stao sam i pogledao naokolo, da vidim koliko ima zavaljenog, a koliko nezavaljenog rova. Bio sam uvjeren da je onaj nezavaljeni ostatak za nas. Okrenuo sam se i vratio svojima, a da nisam uzeo vode. Njima sam ispričao na što sam nagazio, koliko ima zavaljenih rovova i koliko je ostalo nezavaljenih za nas. Nama se činilo da je zavaljeno oko 200 metara.

Na sreću, ubrzo krenusmo prema Zidnom Mostu te prema Zagrebu. Put je bio sve teži, a način mučenja sve gori. Ubijali su nas na svakom koraku. Pokraj puta

ležala su mrtva ljudska tijela. Po danu bi nas tjerali, a noću stavljali u unaprijed pripravljene logore, ograđene bodljikavom žicom.

Prije nego što sam se izgubio od svojih, bio sam potpuno iscrpljen. Nisam mogao držati uzdignutu glavu, sama mi je padala na prsa. Noge su krvarile. I tako izmučen, potpuno na izmaku snage, molio sam Boga. Rođak **Mirko** više puta me je upozoravao: "Jure, digni glavu, moli Boga!" Bio sam u nekakvoj komi. Odjednom sam čuo glas: "Jure, eno vode!" Naglo sam se trznuo iz toga polumrtvog sna. I dan-danas sam uvjeren da mi je Bog dao snagu. Pet-šest metara od mene video sam zdenac. Odmah sam svom preostalom snagom skočio do vode. Istodobno sam vodu pio i lijevao u čuturu. U tom je trenutku iza mene nasrnulo 15-20 ljudi, a ja sam istog časa kliznuo u stroj. Kada sam bio bliže stroju nego zdencu, čuo sam iza leđa rafalni pucanj. Bacio sam se u stroj, pogledao unatrag i video kako ljudi popadaše kao pokošena trava. U tom sam se strahu prebacio na desnu stranu kolone i stalno poskakivao naprijed, misleći da su moji puno odmakli. Poslije rafalnog pucnja čuo sam i pojedinačni, to su mi potvrđili kasnije rođak Mirko i drugi iz moje kolone, kad smo se nakon dva mjeseca ponovno vidjeli u Sjevernom logoru u Mostaru. Bili su jako iznenađeni, jer su mislili da sam kod zdanca poginuo, zajedno s njih dvadesetak. Razmišljali su o tome, kako će kada se vrate kući, obavijestiti moju rodbinu o tragičnoj pogibiji. U tom strahu izbio sam potkraj dana na čelo kolone, ali nigdje nikoga poznatoga nisam video.

Uskoro smo stigli u jedan park borova ili kestena. Bio je ograđen žicom. Izbio sam na čelo kolone, stao sa strane i tražio nekoga od svojih. Nikoga nisam pronašao. Dok smo ulazili u logor, s moje je desne strane stajao jedan gospodin u civilu i govorio: "Civilni, na ovu stranu!" Kada je cijela kolona ušla, ja sam se tada jednostavno priklonio civilima. Bilo nas je dva desetaka. Spomenuti gospodin nas je popisao.

Bio sam onako gol i bos, jadan. Među civilima je bio i jedan lijepo odjeveni gospodin. Skinuo je sa sebe bluzu i dao je meni. Gledao sam ga zapanjeno, a on mi je rekao: "Uzmi, ti si gol, ja imam još robe

u rancu". Zahvalio sam se. U međuvremenu nas je civil, koji nas je popisao, odveo pedesetak metara preko ceste, u logor među civile, a on je otisao za svojim poslom. Ja sam tada sjeo ispod jednog kestena i mislio: "Bože moj, ostao sam sam, pomozi mi!" Od civila koji su došli sa mnom, jedan zovne Bjelovar, drugi Osijek, treći Slavonski Brod. I ja zovnem Mostar. Zatim čujem i odgovor: "Hajde, ovamo Mostar". Već je pala noć, a ja sam krenuo u smjeru glasa koji je dozivao «Mostar», pa zovnem «Ljubuški». I čujem glasove: "Evo nas, baš smo tu Ljubušaci". Sjeo sam na zemlju. Pitali su me kako se zovem i iz kojeg sam sela. Čim sam im odgovorio da sam Jure Ante Nižića, dvojica rekoše: "Mi smo rod, **Stipe** i **Iko Dodig** s Teskere".

Dali su mi jesti kašu od brašna i malo vode. Tu sam noć spavao do jutra, a da se nisam ni pomaknuo. Ujutro sam se umio i oprao noge od blata i krvi. Hranu smo primili od dobrog naroda, koji nam ju je bacao preko žice. Bilo je to u Vrapču kod Zagreba. Ovdje smo ostali 9 dana. Dva su nas dana prozivali po kotarevima. Bilo nas je 56 iz kotara Ljubuški. Izveli su nas iz logora i doveli u neko prihvatište časnih sestara. Istuširali smo se, a robu su stavili u vruću paru. Dok smo se mi istuširali, roba je bila suha. Obukli smo se i izašli na dvorište gdje nas je čekao kuhani grah i kruh. Jeli smo do mile volje.

Zatim su nas dva stražara postrojili, prozvali te nas poveli do Savskog mosta, gdje smo dobili propusnice. Popis su dali našim vodičima. Bila su trojica, a **Skender Pavičić** iz Lisića bio je glavni. Pustili su nas na slobodu. Na našim je otpusnicama pisalo: «mobilizacioni odsjek» - mjesto se ne sjećam. Krenuli smo prema Slavonskom Brodu potpuno slobodno. Naš je vodič dobro poznavao ove krajeve, pa je znao reći: "U ovo selo ćemo svratiti i tražiti nešto za pojesti". Gdje god smo prenoćili, bili smo dobro primljeni od gostoljubivih seljaka. Zbog toga im i ovom prigodom najsrdičnije zahvaljujem.

Stigli smo u Slavonski Brod bez problema. Smjestili su nas u sabirni logor, rekavši našim vodičima da je Bosna i Hercegovina druga republika, te zato moramo u sabirni logor. U sabirnom logoru u Slavonskom Brodu ostali smo 13 dana.

Zatim smo prešli u Bosnu, ali u pratinji stražara iz BiH. Došli smo u Zenicu u tzv. Staklaru. Tu su nas opet popisali po kotarima i sutradan smo krenulu u Sarajevo. Ponegdje bi nas prevezli vlakom, ali smo uglavnom išli pješke.

U Sarajevu smo u logoru Filipović dobili kuhanji ručak i večeru, a sljedeći smo dan krenuli u Mostar. Ukrcajući su nas u teretne kamione i brzo smo došli u Konjic. Dok smo čekali u kamionima, civilni su nam ubacivali pune gajbe trešanja. Djeca, stariji ljudi i žene četnika otišli su prema Nevesinju, a mi prema Mostaru.

Predvečer smo stigli u mostarsku zloglasnu Ćelovinu. Pratioci su predali popis mostarskim udabašima, među kojima je bio i **Jozo Grbavac, zvani Mola**. Noćili smo u dvořištu Ćelovine, a sutradan oko podne prozvali su iz naše skupine **Skendera Pavičića** iz Lisića, **Stipu Kraljevića** iz Studenaca, **Franju Luburića** iz Studenaca, **Srećka Dodiga** s Teskere, **Peru Puljića zvani Marić**, iz Vašarovića i **Borasa** iz Vitine - imena mu se ne mogu sjetiti. Za njih se više nikada nije ništa čulo. Nas su ostale odveli u Sjeverni logor gdje smo ostali više od mjesec dana. Nekoliko dana prije nego što su nas proveli u Ljubuški, stigla je i ona kolona iz koje sam se izgubio. Mnogi od njih nisu stigli, nestali su putem zauvijek. Kada su mene vidjeli, čudili su se da sam živ. Bili su sigurni da sam ostao mrtav na onom zdencu. Od njih sam saznao da su od njihove kolone u Celju odvojili **Antu Ereša-Botića, Miju Ereša-Cerića, Srećka Mihaljevića, Jozu Kežića** i još četvoricu iz Crvenog Grma i Prologa, tj. ukupno osam ljudi od kojih je jedino Jozo Kežić ostao živ.

U Ljubuškom su nas forme radi ispitali i pustili kući.

Iz mojeg je sela za vrijeme rata od 1941. do 1945. poginulo svega 10 - 15 momaka. A nakon Križnog puta poginulo je preko 150 osoba, računajući i one koji su došli živi, ali su podlegli smrti nakon mjesec ili dva. Također je važno napomenuti da hrvatski vojnici, koji su bili zarobljeni od hrvatskih partizana, nisu proveli niti jedan dan u logoru. Odmah su bili uzeti u partizane i tako su preživjeli. Među ostalima tu su bili i moj pokojni brat **Ivan**, pokojni rođak **Ante i Jure Nižić-Grdin** koji je još živ.

Godine 1945. Crveni Grm je imao oko 80 domaćinstava. Ima dosta primjera gdje je iz jedne obitelji nestalo tri, četiri ili pet članova. Zamolio bih Bleiburški odbor da stupi u kontakt s preživjelim u mojoj kraju koji bi mogli dati istinite podatke o stradanjima na Križnom putu. Istinu treba utvrditi, jer istina mora pobijediti. Želeći vam mnogo uspjeha u Vašem mukotrpnom radu bilježim se sa dubokim štovanjem. Jure Nižić, travanj 1966., Malmö, Švedska. (**Napomena pripredivača:** Jure Nižić je umro u Malmöu, Švedska, 15. lipnja 2007. Pokopan je u Metkoviću 10. srpnja 2007., u župi Sv. Ilike, na groblju Sv. Ivana. Na sprovođenju je bilo više svećenika. Posmrtno slovo održao je o. dr. Vjeloslav Lasić, dominikanac. Pok. Jure mu je bio desna ruka, kad je bio kao hrvatski dušobrižnik u Skandinaviji. Zbog suradnje s o. Lasićem bio je na meti zloglasne Udbe. Progonili su ga i mučili, ali ga nisu mogli zaustaviti u njegovu domoljubom radu.)•

4. travanj 1946.

*Ležim u tami, na podu među puno žena.
Misli mi lete daleko iz mog srca bjedna.
Ja mislim o njemu, kojeg već deset mjeseci
Vidjela nisam, a tako ga volim,
Volim i patim.
Ja ne znam ni gdje je ni što je.
Da l' živ il' mrtav negdje.
Ne znam o njemu ništa, koji me isto voli,
On koji je otac mojega sina i muž moj vrla.
Kako je teška spoznaja: deset mjeseci
Ne znati ništa i sanjati o prošloj sreći.
Da, samo o našoj velikoj prošloj sreći.
Za nas su dani samo bolni počeli teći ...
Gledam ja sada na mali izrezak neba,
Kroz rešetke, gdje samo jedna zvijezda
Na visokom nebu blista
Ko djetinja duša čista.
S njom ja razgovor vodim bez riječi
O svemu onom što dušu moju muči:
O reci mi zvjezdice draga i daleka
Gdje mi je dragi, čija je duša tako meka,
Da li je živ il' mrtav, mrtav il' živ?
On, koji nije ništa ovome kriv.
O reci mi zvijezdo draga i mila.
Ako još živi, da li se pati mnogo?
Da li su noći mu duge i bez san,
Da li se muči od silnog bola,
Jeca li njegova slomljena duša,
Luta li mu pogled zvjezdanu nebu,
Gleda l' moguće baš istu zvijezdu?
Tada mu reci, u tuzi priteci
S porukom mojom i velikom molbom:
Misli su moje stalno uz njega
Otkako zarobila nas ova bijeda.
Morat će doći i njevolji kraj
Odnesi mu mnogo pozdrava i cjelova
Jer ja sam samo njegova.
Da, samo njegova...*

Božena PRERADOVIĆ

LIKVIDACIJE OD ISTRE DO OTOKA JAKLJANA

Svojedobno sam došao do članka „Križni put do mora“, koji je bio objavljen u „Novoj Hrvatskoj“ i nekim drugim emigrantskim novinama u Australiji. Vrijedno je prikazati našoj javnosti taj objavljeni tekst. Međutim, zadržao bih se na ovom dijelu koji govori o Korčuli, te na informacijama koje sam prikupio u svezi s tim.

Autor članka, koji je potpisani s „Hrvatski vojnik - mornar“ u stvari je **Grgo Žutelija**, koji se poslije raspada Jugoslavije vratio u Korčulu s Novog Zelanda, kamo je emigrirao 1957. preko Njemačke. Prije nekoliko mjeseci umro je u Korčuli. Prilikom odlaska u Njemačku, obratio se je tamošnjoj policiji, te je pokazao neku sliku, na čijoj poleđini se nalazila adresa i posljednji pozdrav jednoga zarobljenog Njemca, koji je likvidiran u jami Bultini, na Korčuli. Policija je dovela ženu pokojnika, čija je to bila slika i dala joj njegov pozdrav. Primila je to do kraja rastužena, doznavši gdje joj je muž završio. Njemačka policija mu je savjetovala da se skloni u neki logor, kako ne bi eventualno imao problema s UDB-om. Pomogli su mu da ode u Novi Zeland.

Evo tog teksta, objavljenog s nadnaslovom «*Uz godišnjicu svibanske tragedije 1945.*» i naslovom:

«Križni put do mora»

(Uspomene hrvatskog dočasnika na dane povlačenja i kalvarije hrvatske vojske. Svjedočanstvo o djelima, širokoj javnosti nepoznatim jamama, u koje su partizani bacali Hrvate. Pisac ovih redaka objema je izmakao za vlas...)

Bivši hrvatski vojnik, koji živi u Novom Zelandu, a zbog stanovitih obzira spram rodbine u domovini ne otkriva za javnost svoje ime, javio nam se sa sljedećim dopisom. U uvodu ovog pisma kaže da ga je na pisanje potaknuo članak iz NH broj 4/76.: „Stravična priča Srećka Bolčića - Tajna jame u Slovenskoj Bistrici“. Anonimni hrvatski vojnik-dočasnik osobno je upoznao dvije takve jame. Njegov izještaj zaslužuje da ga u potpunosti objavimo.

„Sve u rasulu!“

Bio sam pripadnik Hrvatske ratne mornarice, u činu desetnika. Svršetak rata dočekao sam u Zagrebu. Na žalost, one noći kad se povlačila hrvatske vojska nisam

Priredio:

Dr. Augustin FRANIĆ

bio u službi. Nalazio sam se u privatnom stanu u Vlaškoj ulici kod rodbine. Tek kad sam ujutro došao u moju vojarnu u ulici Mošinskoga, doznao sam što se u tijeku noći odigralo. Toga sam dana trebao po rasporedu biti razvodnik straže. Kad sam se javio na dužnost, nikoga nije bilo od mojih časnika. Samo je tu bilo nekoliko vojnika, koji su pljačkali skladište. Stajao sam okamenjen poput Lotove žene. Nigdje nikoga s višim činom od mene. Obuzela me tuga gledajući bezdušnu pljačku hrvatske imovine.

U tome času pojavio se kapetan korvete Konjević. Javio sam mu se i upitao što mi je činiti. „Sve je u rasulu“, odgovorio mi je, „gledaj nekako nabaviti civilno odijelo i sakrij se.“ Nisam ga poslušao, nego sam

UZ GODIŠNJCU SVIBANSKE TRAGEDIJE 1945. Križni put do mora

Bivši hrvatski vojnici, koji živi u Srbiji i zalog stanovaličnici u Zemalju spram roditeljne i domovne neštite za javnosti svoje ime, javno rimo se slijedilo do političke i vojne potresne godine 1991. godine na pisanje potaknuo članak Štrečka Božića na HNR broj 47/91: "Stravnička priča Štrečka Božića - Tajna jama u Vojenskoj Britaniji". Anonim hrvatski vojnik u domovinskoj osobi je u tom članku izjavio da je u vojsci bio tijekom treće fašne ljetnje. Njegovi izjavljaji su u potpunosti objavljani, ali su ih kasnije zaštitili saslušajući ih način na koji su bili uvedeni u vojsku.

280. Odredise: pokret za Srbiju. Kad smo stigli u Ilicu, oni pitaju za željezničku postaju "Ljubica". Nešto im pokazavaju na Zapadnu

Bio sam pripadnik Hrvatske ratne mornarice, u članskoj desetici. Srpski ratni dočekao nas u Zagrebu. Na tom dočeku, učestvovao je i predstavnik vojske, koji je pozivao hrvatsku vojsku nisanu bilo u službi. Nalazio sam se u privatnom stanu u Vlaškoj ulici kod roditelje. Tek kad sam ujutru došao u Zagreb, učestvovao sam na ovoj manifestaciji.

Žutelijin članak u "Novoj Hrvatskoj"

uzeo pušku i nekoliko metaka. Imao sam također svoj službeni revolver Beretta 9mm i nekoliko bombi. Uputio sam se prema Pejačevičevu trgu. Tu susretuem još dvojicu mornara, obojica rodom iz Podsuseda. Oni su se dobro natovarili vojnom opremom i gledali da što prije uhvate tramvaj za Črnomerec. Ja se uputih prema Maksimiru, jer sam čuo da ondje ima skupina hrvatske vojske koja kreće preko Mirogoja prema Sloveniji.

*Podatak nije bio točan. Našao sam se posve sam, u istočnom dijelu grada. Pušku i bombe sakrio sam u jedan grm, da potopet dođem ako mi zatreba, a samokres sam stavio u džep, te se vratih u stan u Vlaškoj ulici. Tu sam se obukao u građansko odijelo i čeko, kao i ostali što će se dogoditi. Zagreb je bio narušen, sav pust. Beskrajno tužan prizor. **Kumičić**, kojemu je poglavnik pred svoj bijeg predao privremenu vlast u gradu, da on preda grad partizanima, stalno je preko radija upozoravao da se zaključaju kućne veže i da nitko bez potrebe ne izlazi na ulicu.*

Idućeg dana došli su partizani, u dronjcima i opancima. U zagrebačkim vojarnama presvlačili su se u hrvatsku opremu, kao zmije što mijenjaju kožu. Po cijeloj Maksimirskoj ulici ostavljali su svoje uši. Tri dana kasnije objavljen je preko radija proglaš da se svi hrvatski vojnici moraju javiti na mjestima svojih bivših postrojbi. Ja sam se skanjivao jedan dan i onda izišao iz stana. Pred crkvom sv. Petra sretnom moga bivšeg mornara, koji se već bio prijavio, i on mi kaže da je upravo pošao po mene. Krenemo zajedno u Mošinskeju ulicu. Kad tamo, nekoliko hrvatskih dočasnika s petokrakama: oni su sad komandiri i komesari. I mene „ukrasiše“ partizanskim oznakama.

„Samoborčekom“ na „križni put“

Dok sam bio na straži, dođe neki „brat“ od preko Drine pa pita: „Eli, bre, koja ste vi divizija?“ Ja odgovorim: „Mi smo mornari Hrvatske ratne mornarice, a sad uvršteni u sustav jugoslovenske mornarice.“ Nato on ispalji rafal psovki, sve „u majčinu“, i sve nas strpa u jednu dvoranu. Tu nas je bilo oko 280. Odredište: pokret za Srbiju. Kad smo stigli u Ilicu, oni pitaju za željezničku postaju i „voz“.

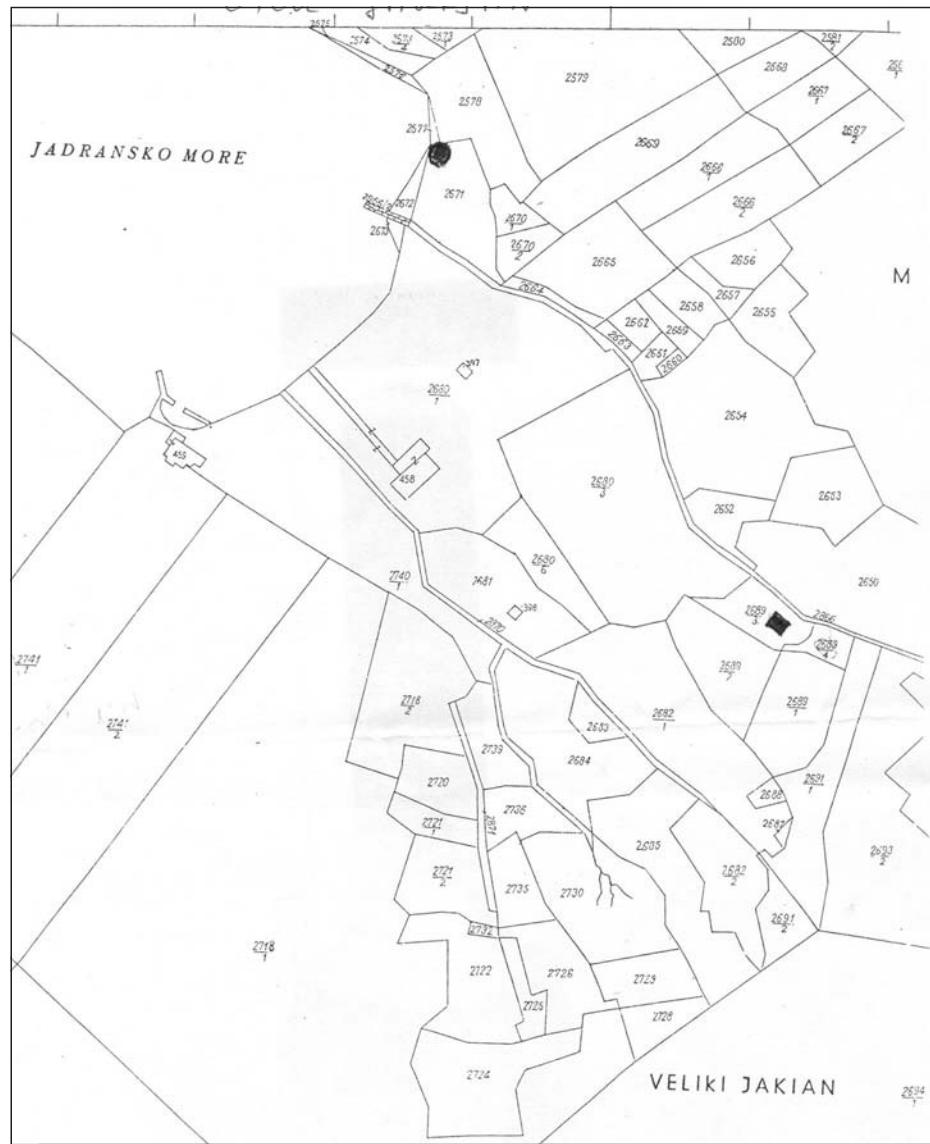
Netko im pokaza put do Zapadnog kolodvora. Kad mi tamo, pita onaj što nas je vodio nosača: „Kad će bre da stigne voz za Beograd?“ Nosač odgovori da „voz ne ide skroz“, nego da je sve porušeno. On ga uputi na vlak za Samobor. I tako se mi uputismo na uskotračni „samoborček“, zvan „peglica“. Stigli smo u Samobor. Kod svratišta „Lavica“ imamo što vidjeti: bijedna hrvatska vojska, sva izmucena, oko petnaest tisuća ljudi., prekrila trg i sve oko svratišta. Čuvaju ih Slovenci, nad njihovom stražom vijori se slovenska zastava, a na drugom mjestu srpska. A mi, cvijet i ponos Hrvatske, ležimo tu u prašini iznemogli i bijedni.

Sutradan ujutro osvanu duhovski blagdan, ali ne za nas. Dobili smo nešto malo hrane. Što je skupilo domaće stanovništvo, a nešto od Crvenog križa. Onda pokret. Jedni prema Bjelovaru, a nas uputiše prema Karlovcu. Strahote su počele dvadesetak kilometara od Zagreba, u Rakovom Potoku i Zdenčini.

Po noći ulazimo u Karlovac. Prolazimo pokraj neke visoke zgrade, mislim četverokatnice. U njoj, nabijeni ljudi kao u košnici, zavijaju i zapomažu. Nikad nisam saznao što se unutra događalo, samo mi dok budem živ ti krikovi neće izići iz sjećanja. Zatim smo došli do mjesta gdje Korana utječe u Kupu. Tu su nas nagurali u tijesan prostor, da smo jedva mogli stajati, a kamoli ležati. Kad je svanulo, naš bivši časnički namjesnik traži stražara da ga odvede pred zapovjednika grada. Ovaj pristane na to. Taj je zapovjednik bio rođak našeg sudruga. Ne znam mu ime, ali on je došao tamo i sve nas je mornare izveo i smjestio u tvornicu parketa. Tu smo načas bili slobodni i uspjeli smo nabaviti nešto hrane i malo se oporaviti. Tada nas on uputi na Rijeku. Dade nam svakome petokraku i pet vojnika da nas sprovedu u Rijeku. Kad smo tamo stigli, Srbi nam opet poskidalji zvijezde, i tu je počeo naš križni put do Trsta.

Tajanstveni Zadranin i jama smrti nad Lovranom

Dodosmo pješke nadomak Trsta, kad, vidi vraga, partizani moraju bježati, pa i nas tjeraju kao stoku trkom prema Puli. Dovukli smo se do Pule, onđe su nas držali tri dana bez vode i hrane. Onda pokret u Opatiju., iz Opatije natrag u Lovran, gdje su nas smjestili u talijansku vojarnu. Tu su nas počeli mučiti. Podijelili su nas u tri skupine: obični vojnici, dočas-

Otok Jakljan: krugom je označena skupna jama, a kvadratom grob dvojice bjegunaca nici, časnici.. Počeli su nas ispitivati i suditi. Tko god je imao i najmanji čin bio je proglašen krimim. Hvatali su ljude na trik da oni znaju sve o svakome. o, razmišljajući. Meni se to činilo kao čitava vječnost. Napokon se digne, pruži mi ruku, povede me do vrata i reče: „Ne idi natrag u svoju sobu, nego otidi među

Meni su tvrdili da sam dobio visoko odlikovanje na Crnom moru. Rekao sam da na Crnom moru nikada nisam bio i da među mornarima ima barem dvadeset njih koji me poznaju i mogu svjedočiti. Sljedeće noći dođe taj isti istražitelj s novom idejom: pita gdje mi je odlikovanje Kralja Zvonimira. Rekoh da nisam bio na takvom položaju da bih ga mogao dobiti, iako bih od srca rado da sam mogao. Ovo me je stajalo smrtnе osude. No, ispitivanje se produžilo i na iduću noć. Ovaj put ispitivao me neki Zadranin. Njemu sam rekao da sam Hrvat, da sam služio Domovini onako kako se od mene tražilo, nikakvo odlikovanje nemam, imam samo čin desetnika. On me neko vrijeme gleda-

o, razmišljajući. Meni se to činilo kao čitava vječnost. Napokon se digne, pruži mi ruku, povede me do vrata i reče: „Ne idi natrag u svoju sobu, nego otidi među obične vojниke, i nikome ni riječi o svemu ovome!“ Blago me potapšao po ramenu: „Zgini u sobu 12!“

Sljedeće noći su sve one koji su bili u mojoj dočasničkoj sobi, njih sedamnaest, odveli poviše mjestu Lovrana i poubijali ih. Odveli su ih oko 10 sati navečeđ. Ujutro su njihove odore bile na ubojicama. Zašto je mene onaj Zadranin spasio, nikad nisam saznao. Bio bih sretan da mu znam barem ime.

Nakon toga odvojili su sve mlade ispod 24 godine, njih oko 150, i odveli ih ne znam kamo, a nas 130 strpali u lađu i vozili nas najprije do Zadra, pa u Šibenik, Split i na Korčulu. Na tom divnom otoku prikazali su nas pučanstvu kao nagore

koljače. Ljudi su bili nakostrušeni na nas kao mačka na psa. No, već sutradan je pučanstvo znalo tko smo mi. Raspoloženje se okrenulo nama u prilog, što našim čuvarima nije bilo po volji. Tada su nas opet u noći digli, odveli na obalu i tu nas stali trpati u lađu. U nju su stala stotinu i dvojica, a nas dvadeset i osam ostalo je u Korčuli. Njih su otpremili u Boku Kotorsku.

U Korčuli je bilo zarobljenih njemačkih mornara i zrakoplovaca, mi hrvatski mornari i nekoliko ustaša iz Konavla. Jedne noći nestali su njemački mornari, druge noći ustaše, treće noći njemački zrakoplovci.

Noćni odlasci bez povratka

Dvije noći nakon toga bio je mir. Onda su odveli i nas ostale, rekoše nam da idemo vaditi iz mora pijesak za gradnju. Dovozili su nas do mjesta Lumbarde, a otud pješke u šumu. Na pola puta od Korčule do Lumbarde bio se pokvario motor na barci, i trebalo je vremena da se to popravi. Tako se naš put oduljio, pa se već stalo daniti kad smo se približavali šumi. Uto nas je sustigao kurir na biciklu, donio je iz grada poruku da se vratimo u luku. Deset vojnika koji su nas sprovodili nerado su to izvršili. Opet u barku, natrag u grad. Ne znamo o čemu se radi.

Oko deset sati prije podne pozovu mene i pitaju me da li bih znao popraviti transmisioni remen na električnoj centrali. Popravio sam to, i stroj je proradio. Tu je radio jedan Dubrovčanin (znam mu ime, ali to zasad nek ostane tajna), i taj mi je ispriporijedio što se dogodilo s Nijemcima i ustašama. Komesar i komandant, oba Crnogorci, s nekoliko vojnika Crnogoraca iz Ulcinja odveli su te ljudе u šumu, gdje se nalazi jama, zvana Butina Jama. Ondje su ih svukli do gola i počeli ih klati. Pritom su im pomagali neki domaći ljudi. Jednime sam zapamtio ime: Martin Didović, s nadimkom Ule. Dok su to radili, počelo se daniti, pa su stali žive bacati u jamu. Onda su iz strojnica pucali unutra i bacali bombe.

Isti mi Dubrovčanin reče da je u jami ostalo još živih ljudi, da se izjame čuje zapaganje. Oni su se bojali da mi to ne čujemo pa da ne pobjesnimo i ne navalimo na njih. Zato su nas vratili natrag. Isto mi je otvorio jednu veliku školsku dvoranu i pokazao mi njihovu robu. Tu su partizani po cijelu noć kopali i tražili vrijednosti. Poslije su meni, tom Dubrovčaninu i jednom Hercegovcu naložili da tu

Jama Betina kod Lumbarde na otoku Korčuli

robu po cijeli dan slažemo u bale i vežemo konopcem.

Hercegovac je u jednom džepu našao sliku Srca Isusova i obiteljsku fotografiju jednog čovjeka iz Konavla. Uzeo je to, da će to poslije predati njegovoj obitelji. Ne znam je li to učinio. Ja sam tom prilikom video-fotografije, na kojima su na poleđini Nijemci u zadnjem času napisali svojim milima: „Letzter Gruss!“ I sad me uhvati duboka tuga kad se toga sjetim. Bio sam spremio nekoliko tih slika, da ih mogu jednom kome pokazati. Prijatelj Dubrovčanin je to opazio i rekao mi: „Kod tebe će biti pretraga, i ako ti ovo nađu, ode ti glava.“ Imao je pravo. Kad sam završio posao, morao sam se svući do gola i stati u hodniku, dok je stražar premetao moju odjeću.

Tako, evo, da znate za još jednu jamu jugokomunističkih zvjerstava. Nalazio sam se u blizini i druge jame, kojoj sam također za vlas izmaknuo, zahvaljujući onom Zadraninu nepoznata mi imena: ta se jama nalazi negdje iznad Lovrana, no o njoj ne znam bližih pojedinosti. To bi trebalo da vam opiše netko iz onog kraja.

Ja sam utekao iz Jugoslavije godine 1957., bio sam u Njemačkoj, gdje sam dobio azil, a sada živim u Novom Zelandu. Jedna opomena: propitajte se za ovoga čovjeka: Petar Kragujac, Srbin, iz sela Grmušćica broj 4, kraj Gline; bio je misionar, po zadatku otpremljen u Njemačku, tamo dobio azil, nalazi se negdje u Münchenu, mislim u predgrađu Grünwald. Taj čovjek je višestruki ubojica, što mi je sam jednom prilikom u povjerenju odao. Drugi ubojica je Hrvat Ivo

Lončarić iz Crikvenice, bio je udbaš, a sada je trgovački pomoćnik. Ne znam gdje se sada nalazi. Jedan njegov mještanin mi reče da je taj ubio više ljudi nego ima vlasti na glavi. Navodno je izgubio položaj zbog „informbirovstva“.

Oprostite na pisanju, nisam školovan, seljački sam sin i imam samo pučku školu, ali sam rodoljub. Želim samo jedno: da se ostvari želja svih nas: slobodna i neovisna država Hrvatska. HRVATSKI VOJNIK MORNAR

Tako, dakle, glasi tekst iz «Nove Hrvatske».

Prema mojim istraživanjima, onih 102 za koje se spominje, da su odvedeni u Boču kotorsku, po svemu izgleda da su iskrčani na otočiću Jakljanu (jedan od Elafita) i tamo ubijeni. Tu se govori o Konavljima, ljudima dovođenima iz Dubrovnika, pa evo, i o ovima o kojima autor govori. Priložena karta pokazuje gdje je glavna jama i gdje je grob dvojice zarobljenika, koji su pokušali prilikom likvidacije bježati, pa su tamo ubijeni i zakopani. Druga karta pokazuje gdje se nalazi jama Bultina, o kojoj autor članka govori, a za koju se priča da je primila do tisuće žrtava.

Također spominje jamu kod Lovrana, u Istri, gdje su njegovi sudrugovi ubijeni.

Čitav članak i dodatne napomene upućuju na to, da bi trebalo izvršiti ekshumacije i istraživanja jama na Jakljanu i na Korčuli. To upravo iz razloga poštovanja prema mrtvima, povijesne istine i svakodnevног života, jer je glavni grob (jama) na Jakljanu upravo nedaleko zgrade, koja je nekada služila kao odmaralište, i vjerojatno će i buduće imati sličnu, tj. hotelsku namjenu. Eventualni radovi ugrozit će grobove, što je već bio slučaj u Dubrovniku, kod Domobranskoga vojnog groblja.

Otok Korčula ima 6-7 prirodnih jama (bezdana) gdje su ubijani stanovnici, vojnici i drugi zatvorenići koji su tamo dovedeni. Osim toga, taj je otok preživio čudne ratne i poratne prilike, pa bi istraživanja pomogla da se one što točnije objasne i interpretiraju. Brojna stratišta u našoj državi traže da ih se zakonom zaštiti i obilježi, te odredi točan tretman, zbog razloga koje sam spomenuo govoreći o ekshumaciji i istraživanjima. A postoje i brojni drugi razlozi. •

ANĐELKO MIJATOVIĆ: BLEIBURŠKA TRAGEDIJA I KRIŽNI PUT 1945.

Iako se posljednjih petnaestak godina Bleiburg i Križni put ne mogu više nazivati tabu-temom, svaka je nova publikacija o toj najvećoj tragediji hrvatskog naroda u povijesti dobrodošla, i svaka zav-

smrti kroz Sloveniju, Hrvatsku i BiH, te Srbiju i Crnu Goru.

Pisac je naglasio da su brojčane procjene sudionika Bleiburške tragedije jedan od najkrupnijih problema pri analizi ovih događanja. U tom kontekstu navodi niz različitih izvora i procjene nekoliko sudionika odnosno povjesničara. Ne priklanjući se bezrezervno nijednomu od njih, Mijatović smatra kako objektivnijima treba smatrati one, koji drže da je u sklopu Bleiburške tragedije likvidirano između 100.000 i 200.000 Hrvata, i to vojnika i civila. On naglašava, da posao oko utvrđivanja pravog broja žrtava ni izbliza nije okončan, nego diljem Slovenije, Hrvatske, BiH i dr. postoje brojne neistražene masovne grobnice. No, on ne dvoji da je taj zločin neminovna posljedica sveukupne strategije partizanskog pokreta i da je pokolj počinjen s blagoslovom najvišega državnoga i vojnog

vodstva tadašnje Demokratske Federativne Jugoslavije.

Knjižica je ukusno opremljena, a u njoj je objavljeno i sedam zemljovidova, te 29 fotografija. Prevedena na svjetske jezike, ona bi bila vrijedna informacija stranomu čitatelju o hrvatskoj borbi za slobodu i državnu neovisnost, kao i o pravoj naravi jugoslavenskoga partizanskog i komunističkog pokreta. Ujedno bi predstavljala poticaj novim istraživanjima, budući da je znanstveno utvrđivanje ovih tragičnih činjenica naš dug prema bivšim, ali i prema sadašnjim i budućim naraštajima. (T. J.)

Andželko Mijatović

BLEIBURŠKA TRAGEDIJA I KRIŽNI PUT HRVATSKOGA NARODA GODINE 1945.

rjeđuje posebnu pozornost. A kad je ona kratka, dokumentarna i informativna, kao što je najnovija knjižica **dr. Andželka Mijatovića** (*Bleiburška tragedija i Križni put hrvatskoga naroda godine 1945.*, Zagreb, 2007., 59 str.), onda ju valja pozdraviti i popularizirati.

Mijatović je na sažet i dokumentaran način obradio posljednje razdoblje Nezavisne Države Hrvatske, povlačenje hrvatskih oružanih snaga i nadiranje Jugoslavenske armije, te na koncu izručenje i strahovito stradanje hrvatskih vojnika i civila od Bleiburškoga polja do marševa

FILIP MADŽAR, DUGOGODIŠNJI POLITIČKI ZATVORENIK I PROGONJENIK

U utorak, 28. kolovoza 2007., nakon teške i duge bolesti raka, u svom stanu u Zagrebu, okružen obiteljskom pažnjom i s navršenom 81. godinom života, umro je **Filip Madžar**, dugogodišnji politički zatvorenik i proganjnik u jugoslavenskome komunističkom sustavu te u trenutku smrti živući politički zatvorenik s najdužim zatvoreničkim stažom. Pokopan je 31. kolovoza 2007. u groblju u Stenjevcu u krugu obitelji, rodine, prijatelja i znancaca.

Nedostupnost glavnine dokumentacije o njegovu suđenju i življenu u jugoslavenskim zatvorima i nakon izdržane zatvorske kazne u jugoslavenskome komunističkom totalitarističkom sustavu, onemogućuje potpuniji prikaz o njemu i svemu onomu što je kao čovjek i hrvatski domoljub proživio i značio.

Filip je Madžar rođen 21. kolovoza 1926. u selu Ljubču – Vrbniku kraj Knina u hrvatskoj tradicionalnoj obitelji i sredini, u kojoj je velikosrpski teror posebno dolazio do izražaja u vrijeme Kraljevine Jugoslavije. U takvim prilikama je i rastao. Osnovnu školu završio je 1938. u Kninu. Kada su četnici u prosincu 1941. pobili i protjerali Hrvate u Ljubču, a kuće im spalili, petnaestogodišnji Filip Madžar s obitelji, kojoj su također četnici zapalili kuću, spasio se u Kninu. Tada se je, iako još dječak, uključio u Hrvatske oružane snage. Jedno vrijeme radio je u logistici pri domobranskoj postrojbji na Senjaku u Kninu, a u početku svibnja 1942. pristupio je u ustašku III. dalmatinsku satniju u Lipiku, u sastavu I. bojne I. obrambenog zdruga sa sjedištem u Jasenovcu.

U istom mjesecu njegova je postrojba sudjelovala u obrani od partizanskih napada sela Španovice u Papuku a zatim i u borbama s partizanskim snagama oko Kozare (u Drakseniću, kraj Bosanske Građiške, u Prosari i Dubici). Potom je njegova postrojba raspoređivana u selima oko Jasenovca (Košutarici, Mlaki, Uštici, Šašu), radi zaštite tamošnjega koncentracijskog logora NDH. Pri svršetku rata njegova je postrojba krenula u povlačenje

Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

HOS-a prema Zagrebu i Sloveniji, pa je i Madžar isao s njom smjerom Višnjica – Drenov Bok – Sisak – Velika Gorica – Zidani Most – Celje – Dravograd, gdje je i zarobljen. Odatile je kao osamnaestogodišnjak prošao Križni put smjerom Dravograd – Maribor – Varaždin i dalje sve do Bele Crkve u jugoistočnom Banatu, gdje je obolio od tifusa. Iz zarobljeništva je otpušten u jesen 1945.

Filip Madžar, snimljen u zagrebačkoj policiji 4. srpnja 1972.

Iako je u postrojbama HOS-a proveo više od tri godine, godine 1949. pozvan je na dosluženje vojske u Jugoslavensku armiju, i to u Tivtu u Boki Kotorskoj iz koje je otpušten 28. studenoga 1950. Nakon dolaska iz JA, do 23. listopada 1951. radio je u poduzećima Kanalizacija i Pilana u Kninu. Onda je prisilnom radnom obvezom morao ići raditi u ugljenokopu u Raši, a kad mu je vrijeme te obveze prošlo, ostao je raditi u istom rudniku. Tu je i uhićen 3. listopada 1952., što je bilo povezano s pokretanjem istražno-sudskog procesa protiv skupine Hrvata iz kninsko-prominskoga kraja, koji su preživjeli

sve ratne i poratne strahote, a tada su bili optuženi za ratne zločine u Jasenovcu.

Prema sačuvanoj dokumentaciji (dossier 94558), Madžar je 8. listopada 1952. prvi put saslušavan u Kninu. Ta su saslušavanja nastavljena u Kninu i drugdje. Budući da se je krivce i svjedoček tražilo, i Filipa se je u istrazi vodalo po zatvorima po mjestima kuda se je u ratu kretala postrojba kojoj je pripadao, od Knina do Zagreba, Siska i Novske te do Drniša i Šibenika, da bi se iznašlo i utvrdilo neku krivicu njega i sudrugova mu u nedavnom ratu, kad su bili pripadnici HOS-a. U zatvoru Opunomoćstva Udbe kotara Novska nalazio se od 5. prosinca 1952. do 25. veljače 1953., kada je upućen u Knin. Tada je Madžar proživljavao sve moguće patnje od mučenja do izglađnjivanja, hladnoće i druge nepogode i ljudski gledano nemoguće uvjete preživljavanja.

Očito pod takvom prisilom i isto takvom prisilom iznuđenim svjedočenjima, i priznavao je neke od zločina za koja ga se je teretilo. Na to upućuje i dopis šefa Opunomoćstva Udbe iz Novske **Milana Gaćeše** Udbi u Kninu 24. siječnja 1953.: «Prilikom rasvjetljavanja ove okolnosti molimo Vas, da uzmete u obzir sve elemente koji bi uvjernljivo govorili o spomenutom slučaju, jer nikakovih dokaza nemamo sem priznanja Madžara, pa nam je radi toga potrebno spomenuto okolnost zadokumentirati... Tokom isledjenja utvrdili smo da je izjava Madžara Filipa istinita samo smatramo, da on još nije rekao sve. Međutim, prilikom saslušanja svjedoka ispostavilo se da svjedoci neće da govore o raznim zločinima naročito ako su oni i malo saučesnici. U vezi s tim mislimo da i ova lica gore navedena, koji bi trebali poslužiti kao svjedoci ne će istinu govoriti, jer su i oni zločinci, pa u vezi s tim pri saslušavanju njih treba imati na umu... U toku isledjivanja Madžar je priznao bez ikakvog pritiska djela koja je počinio. Da on svoj iskaz ne porekne mi smo ga uputili Javnom tužiocu da on konstatuje da li je istinu Madžar govorio i kakav je odnos prema njemu bio u toku is-

U dubokoj boli javljamo svim rodacima, prijateljima i znancima tužnu vijest
da je naš dragi suprug, otac, djed i brat, gospodin

FILIP MADŽAR

blago u Gospodinu preminuo u utorak 28.08.2007. u 82.-oj godini života nakon duge i teške bolesti.
Ispraćaj dragog pokojnika bit će u petak 31.08.2007. godine u 14:00 sati na groblju Stenjevec.
Sveta misa zادуšница služit će se u STENJEVCU u 15 sati u crkvi UZNESENJE BOŽJEG

Počivao u miru Božjem!

Ožalošćeni: supruga Marija, sinovi Tomislav i Zvonimir,
unuk Ivan, braća i sestre te ostala tugujuća rodbina.

ledjenja, tako da Madžar ne može svoj iskaz poreći... Nemamo materijalnih dоказa osim njegovog priznanja za izvršena djela.»

Za šefa Udbe Gaćešu zločinci su, očito, i svjedoci, uglavnom Hrvati koji nisu bili ustaše, jer dovoljno ne terete Madžara. Zar sve navedeno ne svjedoči dovoljno o prisilnim radnjama, odnosno mučenjima kojima je Madžar bio izvragnut u tom istražnom postupku, o čemu je i sam znao kasnije pričati?

Madžar je iz Novske propraćen u Knin 25. veljače 1953. s iskazima 18 svjedoka. U Opunomoćstvu Udbe za kotar Drniš saslušavan je 11. svibnja 1953. itd. U takvim uvjetima, pod optužbom da su činili ratne zločine nad nepoznatim osobama i neutvrđenih dana, osim u jednom slučaju, njemu i nekima 16. listopada 1953. u Šibeniku je po čl. 125. KZ izrečena smrtna kazna, o čemu je zbog nedostatka dokumentacije nemoguće opširnije pisati. Iako je pod istragom, svakako, pod prisilom, priznavao neke »zločine», pri suočavanju sa svjedocima uglavnom ih je negirao, na sudu je priznao samo sudioništvo s jednim drugom, u jednom događaju za koji ga se optuživalo. Kasnije je i to opovrgavao. Budući da je bio stariji malodobnik, Madžaru je ta osuda u žalbenom postupku pretvorena u doživotnu zatvorsku kaznu. Kasnije, nakon ukinuća doživotne kazne, ta mu je kazna pretvorena u dvadesetgodišnju zatvorskiju kaznu.

Kaznu je Filip izdržavao u kaznionica-ma u Lepoglavi, gdje je 25. lipnja 1957. završio s odličnim uspjehom školu za stolaru sa svjedodžbom škole iz Ivance, i u Staroj Gradiški od oko 1959., gdje je bio smješten na IV. odjelu, a radio je u tamošnjoj stolariji. Pomilovan je 23. prosinca 1969. na 17 godina. Iz zatvora je pušten 15. siječnja 1970., nakon što je odrobijao 17 godina, 3 mjeseca i 13 dana.

Nakon izdržane zatvorske kazne i posjeta roditeljima u Ljubču, Filip Madžar nastanio se je u Zagrebu i zaposlio, nakon neuspješnoga pokušaja zapošljavanja u Njemačkoj, kao stolar u poduzeću „Andrija Žaja“. U početku g. 1971. oženio se s životnom družicom **Marijom**, u skladnom braku rodila su im se tri sina (**Domagoj**, **Tomislav** i **Zvonimir**), od kojih je najstariji Domagoj umro ubrzo nakon poroda.

Jugoslavenski komunistički sustav nastavio je progoniti Madžara i nakon izdržane zatvorske kazne. Iz dostupne dokumentacije se vidi da je bio stalno praćen svim mogućim policijskim sredstvima. Ubrzo po izlasku iz zatvora, 1970. je zaveden u operativnu obradu u vezi s nekim bivšim političkim zatvorenicima. Nad njim su primjenjivane operativne i operativno-tehničke mjere i radnje Službe državne sigurnosti, korišteni su suradnici „Marko“, „Mile“ i „Otok“ te Partija u poduzeću, nalazio se pod jačim nadzorom Stanice Javne sigurnosti, pozivalo ga se na „informativne“ razgovore; 4. srpnja

1972. pretražen mu je stan i njegovo radno mjesto u poduzeću, a potom je i zatvoren u Đordićevu ulici br. 4, bio je tajno ozvučen, a primjenjivane su i druge mjere. Budući da sve te mjere nisu dale nikakve rezultate o njegovim „nacionalističkim i separatističkim pozicijama“, nad njim je obrada obustavljena tek nakon više od deset godina tih radnji, 8. svibnja 1981.

O Filipu Madžaru kao čovjeku moglo bi se puno toga značajna reći. Uglavnom, i za njega se može reći da je kroz život uspravno hodio. Kao čovjeka posebno su ga resile odlike čovječnosti, trezvenosti i razboritosti. Iako je u životu nailazio na teške prepreke, uvijek je bio optimističan i taj je optimizam prenosio na druge. Nije bio sklon ničem negativnu, živio je povučeno, skromno i mirno i podržavao je samo pozitivno. I na izdržavanju zatvorske kazne i kasnije u civilnom životu Filip se je prvenstveno oslanjao na svoje mogućnosti i služeći u pozitivnom za uzor drugima. Iako je završio samo četiri razreda osnovne škole, puno je čitao od dnevnoga tiska do knjiga, bio je natprosječno upućen u opća zbivanja u domovini i hrvatskoj prošlosti, ali i u svijetu, pratio je sve procese i zbivanja i s njim se moglo o svemu razgovarati na intelektualnoj razine. Stvaranje Republike Hrvatske doživio je kao ostvarenje svojih mladenačkih idea iz 1940-ih godina, kad je kao mladi vojnik NDH sudjelovao u njezinoj obrani. Kao hrvatski domoljub uvijek je nastupao državotvorno. Odbacivao je svako politikanstvo, gledajući na ukupne nacionalne interese. Zbog svih tih odlika predsjednik Republike Hrvatske **dr. Franjo Tuđman** udijelio mu je 28. svibnja 1996. odlikovanje Red Hrvatskoga trolista. Posebna Filipova odlika bila je marljivost. Osobito se je trudio obitelji osigurati najosnovnije uvjete života. Bio je skroman i samozatajan u svemu. Nikada nije isticao sebe i ono što je proživio u zatvorskim kazamatima, očito smatrajući to svojim dugom domovini koji je morao pridonijeti, a i sretan što je dočekao uskrsnuće hrvatske države. Iz tih razloga zapala ga je 1996. čast otkrivanja, sa supatnikom zatvorenikom s petnaestogodišnjim stažom **Blažom Bordićem**, spomen-ploče hrvatskim patnjama u starogradiškoj kaznionici. Neka mu je laka hrvatska zemlja za koju je čitava života živio!•

U SPOMEN

VJEKOSLAV MATIJEVIĆ, dipl. iur.

rođ. 25. veljače 1927. , preminuo 5. rujna 2007.

osuđen 27. svibnja 1947. presudom
Okružnog suda srednje Dalmacije kao pripadnik
Hrvatskoga oslobodilačkog pokreta (1946.)
na 18 mjeseci zatvora.

Laku mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

FILIP MADŽAR

preminuo u utorak 28. kolovoza 2007. u 82.
godini života nakon duge i teške bolesti.

Laku mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

DRAGUTIN JADRO

21. prosinca 1924. - 9. svibnja 2007.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Zagreb

U SPOMEN

IVAN CRNČEC

rođen 18. lipnja 1922. u Trnovcu,
Čakovec, kaznu zatvora izdržavao od 12. veljače
1947. do 8. siječnja 1951.,
preminuo 17. rujna 2007. godine

Laku mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

VILIM SPORTIŠ

rođen 22. siječnja 1913. u Lenišću,
Klanjec, kaznu zatvora izdržavao od
11. svibnja 1945. do 11. svibnja 1954.,
preminuo 22. srpnja 2007.

Laku mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

KATARINA GODINA

nakon kratke i teške bolesti, noseći strpljivo i
sa svojom vedrinom životni križ, preminula je u
petak, 7. rujna 2007. u 88. godini života.

Laku joj bila hrvatska zemlja!

IN THIS ISSUE

The recent Trial Chamber judgement at the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia in The Hague in the case against the Yugoslav People's Army members, who were in 1991 leading in the attack on Vukovar and the destruction of that town in Eastern Croatia, echoed ominously all over Croatia. There is an omnipresent feeling that the judgement abolished those responsible for the slaughter of civilians and the wounded. The judgement is one of a number of decisions which makes the reconsideration of the judicial role and the political instrumentalisation of ICTY necessary.

In this issue, we are publishing the proposals for the assessment of constitutionality of the Constitutional Law on Cooperation of the Republic of Croatia with the ICTY, which were in 1996 and 2000 submitted to the Constitutional Court of the Republic of Croatia by **Ivan Gabelica**, at that time a deputy at the Croatian Parliament. Gabelica said that numerous provisions of that Constitutional Law were contrary to the Constitution and the generally accepted norms of the international public and criminal law. He also stressed that such infringement of the Constitution might lead to political instrumentalisation of the ICTY trials.

The Constitutional Court, unfortunately, has not made a decision eleven years upon Gabelica's request! Interestingly, some of the loudest critics of the work of the ICTY in Croatia are those who were in 1996 wholeheartedly supporting the adoption of the Constitutional Law, ignoring all objections made by few parliamentary deputies.

* * *

Several months ago, the remains of Croatian politician **Dr. Ivo Frank** (1877-1939) and his wife **Aglaja** (1887-1986) were brought from Budapest to

Zagreb and buried. On that occasion, Croatian historian **Dr. Stjepan Matković** writes about Frank's life and political activities.

Dr. Ivo Frank was a son of Dr. Josip Frank, a Croatian politician of Jewish origin, who in late 19th century became a leader of the Party of Rights, a Croatia's leading nationalist party. As a high-school and university student, Ivo Frank joined the political struggle. He was sentenced and imprisoned for the first time for burning down the Hungarian flag in Zagreb in 1895. On the occasion of the visit of Emperor and King Francis Joseph I to Zagreb, the Croatian authorities at the time had the Hungarian flags displayed in Croatia's capital, thus wanting to show that Croatia was an inseparable part of the Hungarian state. Croatian patriots saw that as an outrageous provocation and burned down the flag as a manifestation of the opinion of the people. Numerous arrests and persecutions of Croatian university students after that event had

far-reaching effects on the political developments in Croatia. They in a way helped the strengthening of the feeling of the South Slavic solidarity.

However, Frank and his comrades were then and remained opponents of any political and state law links with Serbia and Montenegro. Because of that, after the proclamation of the first Yugoslav state in 1918, he was arrested again, and soon afterwards he emigrated and never returned to the country. In political emigration he continued with anti-Yugoslav activities aimed at the creation of an independent Croatia or, possibly, Croatia within a (con)federation with neighbouring Central European countries. The Yugoslav historiography was eliding or ignoring him for that, and often even called him a foreign forces' mercenary. Still, no evidence thereof has ever been published, not even seventy years after his death. It is clear then that the slanders against Dr. Ivo Frank were motivated exclusively by his consistent anti-Yugoslav position.♦

Krka - Skradinski buk

IN DIESEM HEFT

Das Urteil, des erinstanzlichen Rates des Internationalen Strafgerichtes für ehemaliges Jugoslawien in Den Haag, gegen die Angehörigen der Jugoslawischen Volksarmee, die 1991 Angriff auf Vukovar und Zerstörung dieser ostkroatischen Stadt anführten, das vor kurzem verkündet war, wurde in Kroatien mit schwerer Enttäuschung aufgenommen. Allgegenwärtig ist das Gefühl, dass damit die Schuldigen für das Gemetzel an Zivilisten und Verwundeten aboliert sind. Dieses Urteil ist noch eins in eine Reihe der Beschlüsse die auf die Notwendigkeit der Überprüfung der Gerichtsrolle und politischer Instrumentalisierung des Internationalen Strafgerichtes für ehemaliges Jugoslawien (ISGJ), hinführt.

In diesem Heft veröffentlichen wir Anträge zur Beurteilung der Verfassungsmäßigkeit des Verfassungsgesetzes über die Zusammenarbeit der Republik Kroatien mit dem ISGJ, die dem Verfassungsgericht in Jahre 1996 und 2000, der damalige Abgeordnete im Kroatischen Staatlichen Sabor, **Ivan Gabelica**, unterbreitete. Gabelica wies auf zahlreiche Bestimmungen dieses Verfassungsgesetztes die im Gegensatz zur der Verfassung und den allgemein angenommenen Normen des internationalen Zivil- und Strafrechtes stehen, hin. Er wies auch auf die Möglichkeit, dass solche Verletzung der Verfassung zur politischen Instrumentalisierung der Prozesse vor dem ISGJ führe könnte.

Nach elf Jahren hat, leider, das Verfassungsgericht noch nicht über den Gabelicas Antrag entschieden! charakteristisch ist, dass sich unter den schärfsten Kritikern der Tätigkeiten des ISGJ in Kroatien, jene Politiker befinden die sich 1996 mit Hingabe für die Annahme des Verfassungsgesetzes einge-

setzt haben und alle Bemerkungen die damals wenige Abgeordneten vorbrachten, ignorierten.

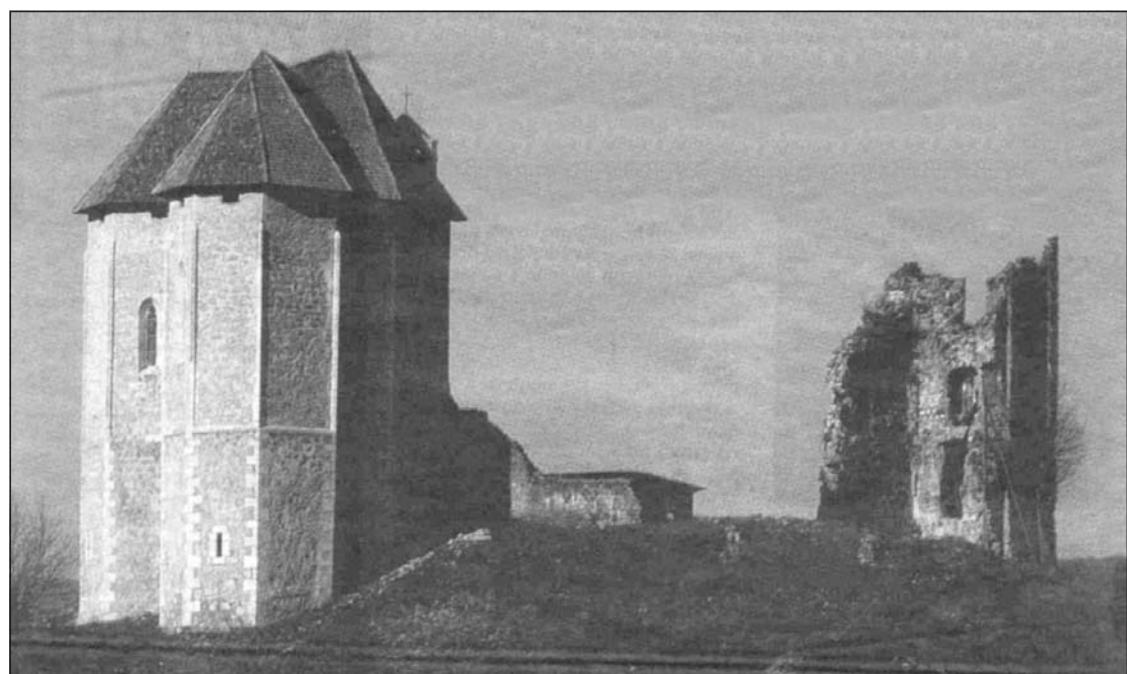
* * *

Vor einigen Monaten wurden die Gebeine des kroatischen Politiker **Dr. Ivo Frank** (1877-1939) und seine Gemahlin **Algaja** (1887-1986) von Budapest nach Zagreb überführt. Zu diesem Anlass schreibt der kroatische Historiker **Dr. Stjepan Matijević** über dem Lebensweg und politische Tätigkeit des Dr. Frank.

Dr. Ivo Frank war Sohn des **Dr. Josip Frank**, einen bekannten kroatischen Politiker jüdischer Abstammung, der zum Ende des XIX. Jahrhundert die Führung der Partei des Rechtes, eine führende kroatische nationalistische Partei, übernahm. Noch als Gymnasiast und Student, schließt sich Ivo Frank dem politischen Kampf an. Das erste Mal war er wegen der Verbrennung der ungarischen Fahne in Zagreb 1895, verhaftet und verurteilt. Damalige kroatische Regierung ließ, anlässlich des Besuches des Kaisers und König Franz Joseph I. in Zagreb, dem Hauptstadt von Kroatien, ungarische Fahnen hissen um damit zu zeigen, dass Kroatien untrennbarer Teil des ungarischen Staates sei. Kroatische Patrioten haben das als unerhörte Provokation emp-

funden und haben durch Fahnensverbrennung den Machthabern die Meinung des Folkes gezeigt. Zahlreiche Verhaftungen und Verbannungen der kroatischen Hochschüler nach dieser Tat, haben weitreichenden Einfluss auf politische Bewegungen in Kroatien gehabt. Sie haben der Stärkung des Gefühles der südslawischen Solidarität auf gewisse Art geholfen.

Nun, Frank und seine Kameraden blieben weiter Gegner jeglicher politischer und staatsrechtlicher Verbindung mit Serbien und Montenegro. Deswegen wurde er nach der Ausrufung des ersten Jugoslawien 1918 wiederum verhaftet und kurz darauf geht er in die Emigration aus welcher er nie zurückkehrt. Auch in dem politischen Exil wirkte er weiter gegen Jugoslawien und für die Schaffung eines unabhängigen Kroatiens oder, vielleicht, Kroatien in einem (kon)föderativen Bündnis mit benachbarten mitteleuropäischen Ländern. Deswegen wurde er in jugoslawischen Historiografie verschwiegen oder ignoriert und nicht selten als Söldner der Fremdmächte genannt. Bis heute, siebzig Jahre nach seinem Tod, wurden keine Beweise darüber veröffentlicht. Das beweist, dass die Verleumdungen gegen Dr. Ivo Frank ausschließlich mit seinem antijugoslawischen Standpunkt motiviert waren. •

Sokolac (Brinje)

U ime naroda

Srpski sud u Mostaru u vrijedju pod podpremjenjem Govordarica Srgije i Palca Hilmiye i Vladič Stake sudije porotnika zapisničar Balta Hilmi a u stvari konfiskacije imovine Dr.Muhameda Ridanovića nakon odnjezane rasprave 0-IX-1946 a nakon raslušanja predloga stranaka donio je slijedeće:

U R E D I C U D U :

Imovina Dr.Muhamed.Ridanović liječnik u Mostaru i to: nekretnine g.r.ul.br.537,536,5082,567a,2505,277,3478,4974,920,2798,4577,3545, i 3549 sve u Mostaru u površini od 7.87 met.kv. te pokretnine 2 psihé, kasa Selježas, pödi, kuhinjske pödi, mali stol, 2 kuhinjske kredence, kuhinjski stol, užitak, mes, sve imovine u ukupnoj vrijednosti 1.199.040 konfiskuju se u korist FNRJ. Nekretnine imaju prenijeti u gruzovim knjigama FNRJ kao vlasnik.

Zeml Dr.Ridanović Serifi i mslhd.djaci Dervišu,Mustafi i Menjiri daje s prava besplatnog stacioniranja u g.r.ul.br.537 k,č.12/11 K.O.Mostar i to: da li je smrt ili je preuđao, a djeci da punoljetvse.

Izludni zahtjev Šerife Ridanović Zene Muhamedovo stavljen u tužbi 4.9.II-1946 god.Bro.P:46/46 odbijene:

R a z l o z i :

GNO u Mostaru aktem od 11.IX-1945 god.Broj:5412/45, stevio je za vrijednu za konfiskaciju imovine Dr.Muhameda Ridanovića po čl.23 "Provedenim izvještajima ustanovljeno je da izvršnim imao gore navedene nekretnine i pokretnine te da od uže porodice imao ženu i djece koje se ne bave zanjaljenjem i da je konfiskovao imovinu Dr.Ridanovića kako pokrtnu tako i nepokrtnu u smislu propisa zakona o konfiskaciji.Porodicu izvršnika sud je da pravo i ne biste stari kao u dispozitivu dođim od pokrtnine nije im ostavio ništa jer posledica izvršnikova pred oslobodenje Mostara, preselile je u Sarajevo i osnijevale sa sobom najčešće po prvoj tioničkoj namjeste koja je potrebna za život.Od nekretnine porodici nije ostavio ništa jer iste se ne bavi zanjaljenjem.Sme se tio izludnog zahtjeva Šerife Ridanović sud je taj njen zbijav odbio i pr tej svoj zahtjev tužiteljice temeljimo na ugovoru darivanja u složnjaku 19.I-1942 god.

Odlukom "AVNOJA" od 21.XI-1944 god, po čl.6 svi pravni poslovi ratnih zločinaša koji su zaključeni od 6 aprila 1941 god.do naredovanja gornje iluke proglašeni su ništavni.- Dosljedno tome i ugovora o darovanju kojim suditeljica okrepljuje svoj zahtjev ovaj sud smatra ništavnim, os je zato i odbio sa svojim zahtjevom, smatrajući za potrebno provođanje likovnih dokeza u svim pravou.

Smrt fašizmu = Sloboda narodu !

Zapisničar:
(Balta Hilmi)

Pravnik u vrijednosti:
(Govordaric Srgije)

ime je preneta imena

In/3.1.47
Sandžak
C.T.

Preuzeo ukljucujući
oblige
ispaklenjeno

In/3.1.47
C.T.

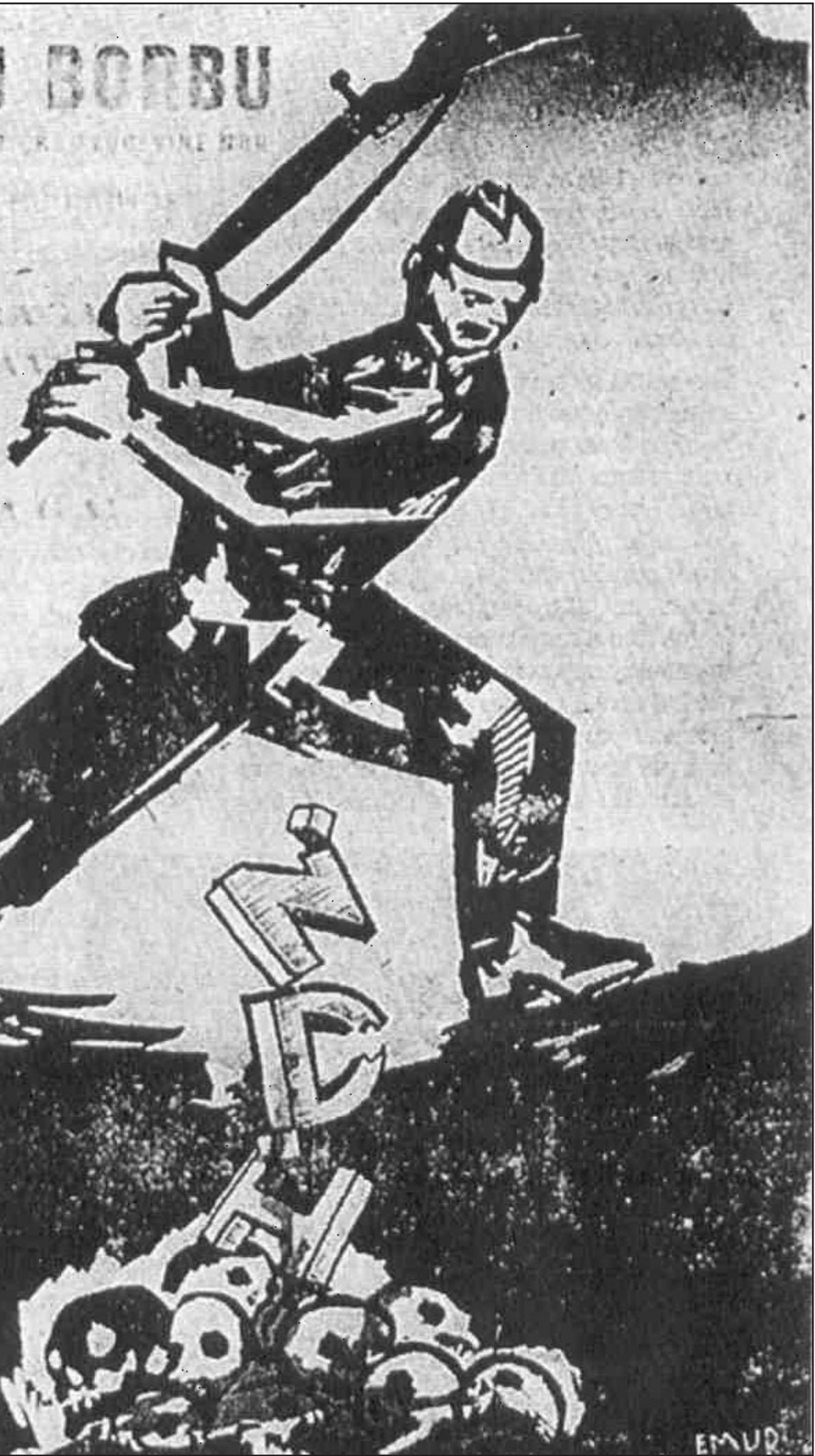
CHI Ú BOORU

PROYECTO DE ESTUDIO Y DIFUSIÓN DEL

EDUCACIÓN

EN EL MUNDO

DE TRABAJO

EMUD